John Paulsen

Billeder fra Bergen

Barndoms- og Ungdomsminder



GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

JOHN PAULSEN

BILLEDER FRA BERGEN



John Paulsen
(Ungdomsbillede)

JOHN PAULSEN

BILLEDER FRA BERGEN

**BARNDOMS-
OG UNGDOMSMINDER**

KRISTIANIA OG KJØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
1911

CENTRALTRYKKERIET KRISTIANIA

TIL
BERGEN

*Af slør du skjules som en kvinde bly.
I regn og tågers flor du ind dig hyller
— men falder sløret og dig sol forgylder,
du er så skjøn som ingen anden by.*

*Ja, du er skjøn og frisk, og du har ry.
Med Holbergsk vid og lune du fortryller.
Fra dig af fremtidstanker går et mylder,
du scenens skaber, frihedslængslens gry.*

*Om dig jeg drømmer tidt, min barndomsrede,
og længslen tidt vil hjertet overvælde,
når jeg dig mindes her på fremmed jord.*

*Du så min første sorg, min første glæde.
Min vår svandt hen i ly af dine fjelde.
Der lekte barnet, vogtet af sin mor.*

I «Hasselnødder» fortæller Wergeland, at han mindes, hvad der passerte ham, da han var tre år gammel. Han hadde med sin lille bror forvildet sig bort fra byen, og han tvang da broderen til at lægge sig på knæ og bede til solen om at vise dem vei hjem igjen.

Naturen har skjænket mig en ypperlig hukommelse, men *så* langt går dog ikke mine erindringer tilbage. De blir først tydelige ved 5—6 års alderen.

Før det tidspunkt har jeg blot et par uklare minder. Jeg går og spaserer med barnepigen og er ganske stolt over mine nye, hvide bukser. Men pludselig forvandles min glæde til sorg og skrigen... Hvad er der hændt? Sandsynligvis har de hvide bukser havt en malheur, jeg har været «uartig» og mod min vilje berøvet dem deres ferske glans. Og så har der vanket ris ved hjemkomsten...

En anden gang er jeg indespærret i et dunkelt værelse... Jeg skriger og larmer, ræd for ensomheden og det mørke, som på alle kanter omgier mig... Ingen kommer mig til hjælp, og

jeg er angst og fortvivlet, som kun et ufornuftigt barn kan være det...

Mor fortalte mig senere, at hun dengang hadde havt en pige, som slet ikke var snil mod mig. Når mor gik ud i byen i et ærinde, forlod også pigen huset for at træffe sin kjæreste, efter at hun først hadde truet mig med at «troldet vilde komme og ta' mig», hvis jeg ikke forholdt mig stille.

Denne rædsel for mørket og ensomheden har fulgt mig siden...

Hvor barnesjælen dog er mimoseagtig fin og modtagelig! Den suger ethvert indtryk, selv det ringeste, og beholder det for livet.

Mor hadde en god veninde, jomfru Johanne Berentsen, som ernærte sig ved at holde en liden skole for småbørn. Da mor hadde så meget at stelle med i huset og ikke kunde stole på pigen, sendte hun mig og min bror Giovanni til denne skole, som hun vistnok mindre betragted som en skole end som en slags «børnehave», hvor vi kunde leke, og hun var tryg for os under sin venindes beskyttelse.

Jeg kunde dengang være en 5—6 år gammel.

«Jomfru Hanne» var tynd, mager og nærsynt, iført en gammel brun sirtseskjole. Det lille, gulladne ansigt hadde et udtryk af godhed og fromhed. Hun tog forresten sin opgave alvorligere end mor tænkte . . . Hun søgte så-

ledes at indvie os i Abc'ens mysterier, og når vi ikke var så lærvillige som hun ønsked, kunde det hænde, at hun kneb os i øret eller banked på vor gjenstridige hjerneskal med sit sølvfingerbøl.

Riset anvendte hun aldrig. Det hang bare som en tom trusel over speilet.

Jomfru Hanne bodde i et lidet smug nedenfor Fredriksberg fæstning. Det var en strålende sommerdag, jeg første gang besøgte skolen. Hvor godt jeg endnu husker den følelse af beklemthed, for ikke at sige skræk, der greb mig, da jeg fra den sollyse gade med det frodige ugræs mellem stenene, trådte ind i den mørke, høitidelige skolestue, hvor en flok små gutter og piger nysgjerrig stirred på mig.

Det var som om jeg puttedes ind i et fængsel.

Gjennem vinduet kunde jeg se ud i en liden have med et par fattige stikkelsbærbuske, og mens jomfruen docerte og hendes strikkepinde rasled, keg jeg hele tiden på buskenes grønne blade, der bragte mig ligesom en hilsen fra det friluftsliv, som jeg var stængt ude fra. Grædende kom jeg hjem og fortalte, at til «jomfruen» vilde jeg aldrig mere.

På vor daglige vei til skolen måtte vi passere Klosterhougen og Fredriksberg, inden vi bøied ned mod smuget. Men vi måtte altid stanse ved Fredriksberg og se ned til venstre, for dernede ved sjøen lå Dekkes værft med

sine skibe under bygning, sine både og sine mange arbeidsfolk.

Hvor deiligt skulde det ikke være at ligge og «svabse» i en båd ude på vandet istedetfor at gå på skole og få Abc'en dunket ind i hodet af jomfruens hårde fingerbøl! — Tungt var det at rive sig løs . . . Sjøfolkene sang muntert ved sit arbeide; vi kunde tydelig høre omkvædet: «Hohei, Anne madam!» og en eiendommelig luft, som jeg behagelig indånded, af friskt gjennemsagede tømmerstokke, af salt sjø og frisk tjære, strømmed imod mig.

Et stykke ovenfor værftet, paa bakken, der skråner ned fra Fredriksberg, lå en grønmalet, ramponeret dækskahyt, resterne av et havareret skib. Denne kahyt hadde vi smågutter uden videre annekteret; vi kaldte den «lysthuset», og der sad vi lunt inden døre, når det regned, og lekte med potteskår af porcellæn, som vi hadde fundet på marken, eller vi danned kunstige slynger av lange græsstrå.

En morgenstund, da solen skinned klarere og mere forførende end ellers og «smørreblomsterne» stod så deilig gule ved grøftekanten, var min ulyst til at gå ind i den skumle skolestue større end ellers. Da sa' en af de ældre gutter, som slog følge med os: «Idag skulker vi fra skolen.» — «Men jomfruen!» udbrød jeg forskrækket. — «Pyt, det gjør ingenting. Hun er så snil.»

Den er let at lokke, som efter vil hoppe, heder det gamle ord. Jeg tog min lille bror ved hånden — og en stund efter sad vi alle i «lysthuset» glade og fornøiede. Vi mored os med at rive græstorv op og samle glatte, runde stene og små sneglehuse i fjæren, som vi dekorerte gulvet med, saa at det tilslut ligned et farverigt tæppe.

Og da vi var trætte af dette arbeide, gik vi op på marken mellem «brænnetlerne» og søgte i de lukkede blade efter «marihøner» (sommerfuglpupper), og det lykkedes os at finde flere. Hvor de var pene og glinsende! Dem måtte vi ta' hjem med og vise mor.

Men sjøen lokked .... Vi sprang ned på værftet, og snart sad vi allesammen i en båd, som lå bundet til bryggen. Vi kunde ikke ro, men fandt en stor fornøielse i at få båden til at gynge, så vandet skvulped om siderne og drev os ind i ansigtet. Tilslut tog vi sko og strømper af, og siddende på rælingen, baded vi fødderne i den friske, kjølende sjø. Og vi bøied os dybt ned for at følge bevægelserne af de små fisk, «pellekunter» og mort, som svømmed i dybet ... Å, den, som kunde fange en af dem!

For en følelse af lykke og frihed! Vi var som en flok små vilde, som ikke kjendte eller vilde kjende civilisationen ... Da jeg senere læste Rubinson Crusoe, måtte jeg mindes hin

frihedsstemning, hin forunderlige lykke at blande sig med og gå over i naturen ...

Et stort skib, som var under bygning, og som snart skulde gå af stabelen, vakte ikke mindst vor barnlige interesse. Den stærke hamren mod skibssiderne lød for os som musik, og duften af de friske høvlspåner gled gjennem luften som en parfume.

Timerne fløi ... Solen stod høit på himlen ... Da lød et klokkesignal, så blev alt stille, arbeiderne forlod i hast værftet. Vi forstod, at det var middagstid, fik sko og strømper igjen på de små ben og tripped ivrig hjemover.

«Du er så stille idag,» sa mor ved middagsbordet og betragted mit blussende ansigt. Jeg bøied mig dybt ned over suppetallerkenen uden at svare. Jeg erindrer, at jeg ikke hadde spor af samvittighedsnag. Den lykkelige barnealder står jo på en måde hinsides ondt og godt, og følger kun sine instinkter.

Og mor fik intet at vide om vor lille udflugt. Jomfru Hanne var meget distrait, og måske har hun tænkt sig, at vi hadde været upasselige den dag. Et er vist, at hun i sine samtaler med mor aldrig berørte denne vor første «skulken af skole».

*
* *

Mine forældre bodde, dengang jeg fødtes, tilleie i et lidet, hvidt hus nedenfor Fredriksberg, ikke langt fra jomfru Berentsens skole, og senere på «Engen» nær teatret, men da jeg var et par år gammel, kjøbte de det ret store træhus i «Klosteret», som endnu står og fremdeles er i familiens eie.

Mine første barndomserindringer knytter sig til dette hus og denne gade. Her lekte jeg, her udvikled jeg mig, her var min verden.

Gaden var en af Bergens finere. Vor nabo på den ene side var konsul Mohr (far til konsulen og til kammerherren), på den anden side bodde Barclays, der skulde nedstamme fra en adelig familie i udlandet Barclay de Tollendal. Et par skridt derfra skibsfører Bentzon, af gammel bergensk slægt, og konsul Lockwood, hvis søn, den musikalske Justus, blev min barndoms lekekammerat.

Men ingen af disse nabogutter kom jeg i begyndelsen i berøring med. Mit hjerte valgte til ven en liden fattiggut, kaldet «Pitter», som bodde et stykke fra Klosteret, nede i Munkebæksmuget.

Å, dette første venskab! Det barnlige hjerte, fuldt af kjærlighedstrang, lukker sig op som blomsterknoppen for solen og lar al sin ømhed strømme over i en beslægtet sjæl ... Man gier mere end man modtager — og er overmåde lykkelig.

Hvordan jeg gjorde Pitters bekjendtskab? Jeg ved det ikke. Sandsynligvis på gaden, de bergenske gutters andet hjem ... Det demokratiske friluftsliv i denne by forener alle, uanseet forældrenes stand og dannelse. Først senere op i årene gjør konventionelle hensyn sig gjældende, og vennerne fra «gaden» skilles ad.

Sympatien mellem mig og Pitter var gjensidig fra første stund ... Efter at vi hadde vekslet et par ord, greb vi uvilkårlig hinandens hænder og tripped på vore små ben opover Klosterhougen, hvor der dengang endnu ingen bebyggelse hadde fundet sted.

Det var sommertid. De grønne marker var pyntet med «rømmekoller» (kløver) og «smørreblomster» og «tiriltonge» ... Og «marihøner» og humler fløi frem og tilbage mellem blomsterne i den solblå luft ... Vi spiste af rømmekollerne og suged ud den sødlige saft og vi lekte med smørblomsten. Vi holdt den frem for hinandens hage, og hvis blomsten da gav et gult skjær på den hvide hals, sa' vi smilende: «Du er falsk!» — Dette hadde vi set de større gutter gjøre.

Og oppe på hougen stod gamle lindetræer med susende grønne grene og med rynket bark på stammen. Gik vi et stykke længer ud, forbi «Dragefjeldet», en fjeldknaus, hvis høide dengang imponerte os, kunde det hænde, at vi traf en hvidflækket ko fra «Pagterhuset» på Nord-

næs, som fredeligt græssed, og som interesserte os i høieste grad — ja, som om det hadde været en hest.

Vi samled «hesteblomster» (løvetand), af hvis klæbrige stilke med den hvide, melkeagtige saft vi laved ringe og kjeder, og vi samled stene af sjelden form og farve. Glimmerstenene med de lysende pletter tiltrak os især. De gamle træstammer hadde ofte dybe huller ved roden — og disse huller undersøgte vi nøie... Der maatte ganske sikkert være noget mærkeligt derinde... Det mærkelige viste sig at være et eller andet insekt (vi hadde for alle fællesbetegnelsen «trold»), der blev forstyrret af vor graven og roden, og som hurtig krøb bort for at redde sig ved flugten.

Engang gled frem noget, der ligned et sort bånd... Var det en hugorm? Inden vi kunde gribe efter den, var den forsvunden.

Pitter kom aldrig i mit hjem. Mine forældre vidste intet om den venskabspagt, vi hadde sluttet. Han indskrænked sig til at stå udenfor huset, med fingeren i munden, og glane tålmodig på det, eller han satte sig på gadetrappen i håb om at jeg skulde vise mig.

Hver eftermiddag nød vi hinandens selskab. Om formiddagen var jeg hos jomfru Berentsen. Pitters skolegang var endnu ikke begyndt.

Pitter var en pén liden gut. Han hadde en sjelden fin hudfarve, blide, brune øine, og en

masse loppestik på den nøgne, hvide hals. Disse loppestik husker jeg endnu så godt; jeg kan ikke tænke mig Pitter uden dem. Hans stemme var bløđ og hans væsen stille og sagtmodigt. Aldrig indlod han sig i slagsmål med kammerater, eller deltog i støiende leke, men foretrak ligesom jeg at spasere i det grønne. Jeg hadde en anelse om at han hadde en liden dukke hjemme, som han hadde arvet efter en ældre søster, men som ved en stille aftale nævnte vi aldrig denne dukke... Det var som om han skammed sig over sin svaghed for dukkebarnet. Han var jo ogsaa en liden mand.

At Pitter, skjønt han var et år ældre end jeg, altid underordned sig mig, bidrog ikke lidet til at styrke venskabet fra min side... Følte han sig ringere, fordi min dragt var pénere end hans? — børn er som små hunde, de har en sjelden sporsans og lægger mærke til alt — eller var der noget herskesygt i mit naturel, som han uvilkårlig bøied sig for?

Undertiden bragte han mig små gaver, et sneglehus af sær form, som han hadde fundet i Nøstefjæren, eller en blomst (han hadde en forkjærlighed for røde pioner), som han hadde stjålet i gartner Schrøders have.

«Det skal du ha,» sa' han, «for det er så pént.»

Pitter var mere praktisk anlagt end jeg og tog altid initiativet, når det gjaldt at finde ny

morskab. Han kjendte også den nærmeste del af byen, dens gader og lekepladse bedre end jeg.

Undertiden blev vi enige om at bade sammen nede i «Jægteviken», men da vi var så små og ikke kunde svømme, indskrænked vi os til at tä' sko og strømper af og smøge bukserne høit op, lige til skrævet — og så vassed vi triumferende med små frydeskrig ud i sjøen ... De svømmende manæter med sin geléagtige masse, der pusted sig ud og trak sig sammen, var vor skræk. For af erfaring vidste vi, hvor de brændte og sved huden, og vi søgte derfor altid at undgå dem, når de ved pålandsvind drev ind mod stranden.

Hvor det var forfriskende at føle det kolde vand risle om fødderne, der så længe hadde været fanger i de trange, varme sko!

Tilslut gav vi hodet en liden dukkert — og så var vi færdige med badet.

Vi blev også snart passionerte fiskere. Snøret bestod af hvid bomuldstråd, som jeg hadde tat i mors syskrin, og angler af en bøiet knappenål, hvorpå vi satte indmaden av blåskjæl til agn — men med disse primitive fiskeredskaber mored vi os bedre end mangen voksen sportsmand med sine fine, engelske greier.

Vi la' os på maven på bryggens kant, lod snøret drive for strømmen og kikked støt ned i vandet. I lange stunder kunde vi ligge ube-

vægelige i denne stilling, tålmodig ventende på et bid. En sjelden gang hadde vi lykken med os. En liden, troskyldig «Pellekunter» kunde bide på knappenålen, men som regel hændte det, at vi tabte fangsten i vor store iver for at få den velbjerget i land.

Men tabet bekymred os ikke stort. Det var så fornøieligt at kike ned i sjøen på den lille underlige verden, som gjemte sig der. Vi opdaged masser af tang, der ligned små skoge, pyntet med blanke skjæl og glinsende stene og røde korstrold. Og mellem de mørke, indfiltrede tangskoge smutted små sølvfisk frem og tilbage, nu og da glimtende i en brudt solstråle. Undertiden så vi en stor, mørk krabbe krybe besindig frem bag en sten, uden at ændse de små, vevre fiskes lek i vandskorpen.

Bag Fredriksberg fæstning, på den side, som vender mod Puddefjorden, færdedes vi dog mest. Terrænet var ujævnt og skrånende, stenknauser stak her og der op af marken og danned naturlige sæder eller små, åbne grotter, omgivet af blomstrende klunger, hvis fine, blufærdige duft fyldte luften. Å, denne velsignede klungerduft! Ingen parfume har frydet mig som den. . . .

Vi valgte os hver sin plet, som vi kaldte vor «have», og som vi dyrked i vort ansigts sved. Vi lagde græstorv på den nakne sten og planted sirlig blomster i torven. . . Og i «haven»

gjemte vi vore små skatte, et farvet porcellænsskår, en blank bukseknap eller noget andet «rart», vi hadde fundet. Socialister var vi ikke, vi respekterte eiendomsretten. Pitter satte således aldrig sin fod paa min grund uden først at spørge mig om lov

Når vi hadde ordnet haven, gjorde vi udflugter for at studere terrænet. Den store fæstningsmur med de ru stene kunde ikke undlade at fange vor opmærksomhed. Den måtte naturligvis undersøkes nøiere. I muren mod vest fandt vi en stor åbning, som vi smutted ind i for at nå en drypstenshule med hvidgrå vægge og tag, hvor vandet selv i de varmeste sommerdage faldt ned i store dråber med en tungsindig plaskende lyd ... Men derinde blev vi ikke længe, for der var så isnende koldt, syntes vi.

Denne mærkelige hule fik for os en stor tiltrækning og en mystisk gru. Man fortalte, at en hemmelig gang forbandt den med hullet i Rothaugen på den anden side af «Vågen», det samme hul, hvorfra Holberg lar Niels Klim stige ned i underverdenen. Men dette erfared jeg langt senere. Hvad jeg dengang vidste, var, at den berygtede stortyv Gjæst Bårdsen ofte skulde ha' benyttet denne gang for at unddrage sig politiet, som var på jagt efter ham.

Vor største morskab var at vandre mellem «brænnetlerne» for at søge efter «marihøner». Vi tog også larverne og lod dem krybe over

vore hænder, hvad der kildred meget, men var ikke så glad i dem. Hvor bitteliden jeg har været dengang, fremgår bedst deraf, at for min erindring står disse lave buske af »brænnetler» som træer, der nåed op over mit hode.

Når to blade hadde foldet sig sammen og danned ligesom et lidet kræmmerhus, aned vi, at puppen måtte være skjult derinde, og åbned den forventningsfuld. Ikke altid gik vort håb i opfyldelse. Undertiden var kræmmerhuset tomt, eller vi fandt blot noget spindelvæv i det. Brænnetlerne stak os slemt, men i vor jagt-iver brydde vi os ikke om det. Og når vi så fandt den gyldne eller sølvgrå puppe, var vor fryd stor. Vi forsmåed heller ikke de små guldbiller, som kunde kravle om på bladene.

For en lykke dette barneliv i og med naturen! Tiden fik vinger, mens vi gik der barhodet i sommersolen, samlende pupper og blomster, omviftet af den friske brise fra fjorden og af klungerrosens søde ånde. Fra det nærliggende værft nåed os larmen af skibsfolkenes arbeide og matrosernes sang. Undertiden lød klokkerne i Nykirken, overdøvende larmen. De hadde en klang, som om de græd over noget. Da stansed vor lek, og vi blev i øieblikket alvorlige, vi forstod, at en død nu ringtes til graven.

En enkelt gang følte vi os trætte, vi kasted os da ned paa marken og lod os stege af solen,

mens vi lå og lytted til den store stilhed i naturen, den evige sommersusning over landet . . .

Hvorfra kom den, hvor gik den hen? Var det Vorherre, som hvisked til os — ord, vi ikke forstod?

Når vi så kom hjem med vore «marihøner», fik vi travlt med at pleie dem. Af stivt papir laved vi et lidet hus med et glasskår til vindue, og i dette hus lagde vi på en dot bomuld de dyrebare pupper, i håb om at forvandlingen skulde ske . . . Hver dag gik vi og vented på underet . . . Og en vakker dag skéte det . . . Da vi keg ind i huset, fløi et par sommerfugle os imøde . . . De var af den almindelige slags, brunrøde over vingerne . . . Hvide, blå eller gule sommerfugle var vi aldrig så heldig at udklække.

For en jubel! Naturligvis blev der straks ropt på mor, for at hun skulde se og beundre de nyfødte. —

Mærkeligt nok fortalte Pitter og jeg hinanden aldrig eventyr, hvad børn altid gjør. Vi kjendte ingen; vi hadde bare hørt om de stygge «trold», hvormed man altid skræmte os, når vi var uartige. Men vi trængte heller ikke til dem. I hin lykkelige alder er livet selv et eventyr, det vidunderligste af alle.

Desværre varte ikke denne barnlige venskabsidyl mere end én sommer. Da høsten kom

og de gamle linde på Klosterhougen begyndte at strø gule blade omkring sig, var den slut. Pitter forsvandt uden at sige farvel. Han var med sine forældre flyttet ud til Skuteviken. Jeg så ham aldrig mere . . . Men ofte tænkte jeg på min kjære lekekammerat, især når jeg fandt noget «rart» på veien, som jeg kunde foræret ham.

Man har siden fortalt mig, at det ikke gik ham godt . . . Han hadde ikke lykken med sig, den stakkers Pitter! Han tog ud som kahytsgut, blev syg, vendte hjem igjen og døde.

Mange, mange år efter, da ved et besøg i Bergen alle de gamle erindringer strømte ind på mig, skrev jeg et lidet digt, viet barndomsvennen:

«Ofte med vemod min barndom jeg mindes,
smågutters sorgløse lag.
Hvor er I henne, I barndommens venner?
— Ingen mig kjender —
Spredte og glemte! — En hilsen jeg sender
eder i mindet idag.

Fattigmandsgut fra det smudsige stræde,
Pitter, troskyldige sjæl!
Ofte med dig gik jeg sammen at fange,
nynnende sange,
sommerfugllarver fra blomstrende vange
bag ved det kneisende fjeld.

Himmelen blånte, og vårvinden suste
gjennem vort hår.
Småtrolde var vi, som skulked fra skolen,

glade i solen,
trætte af bøkerne hist i reolen,
hyldende frihed og vår.

Neldernes krat med de rødmende duske
ridsed vor hud.
Men vi var gla', når vi blot kunde finde
puppen derinde,
puppen den sølvgrå, der siden af spindet
fløi som en sommerfugl ud.

Krattet, vi gik i, os syntes en verden,
vi af naturen en dél.
Klungernes duftende rose på stien,
bjerken i lien,
trosten, der fløited på vårmelodien,
hadde som vi jo en sjæl.

Ak, om jeg søgte de elskede steder,
støttet på vandrerens stav,
fandt jeg ei vennen fra barndommens dage.
Slut er hans sage.
Vinden forlængst suser stille sin klage
over et fattigbarns grav.

* * *

Mor tog mig pludselig ud af jomfru Berentsens skole. Var det gået op for hende, at jeg ingenting lærte, ikke engang Abc'en, eller fandt hun sin gamle veninde altfor overbærende med mine feil og unoder?

Da jeg endnu var for liden til at komme

på en rigtig skole, satte hun mig i en ny «jomfruskole», der nød ikke liden anseelse, og som blev styret af et par gamle frøkener Rein.

Skolelokalet, der laa i et smug ved Markeveien, op imod Engen, var lyst og venligt. Væggene var betrukne med et rødt, fløielsagtigt tæppe med guldlister, og jeg forelsked mig straks i denne varme, røde farve. En kjærlighed til stærke farver fulgte mig forresten hele barndommen. Jeg kunde i lange stunder stå og stirre henrykt på de brogede silketøier i modehandlernes vinduer.

Men trods lokalets hygge, følte jeg mig dog uhyre beklemt om hjertet, da jeg trådte ind, ikke mindst ved synet af de to gamle skolemesterinder. De så ikke saa snille ud som jomfru Berentsen, og hadde et bydende væsen.

De var søstre. Den ene var lang og mager, med et skarpt race-ansigt, der blev lidt fyldigere ved nogle hængekrøller, som ringled om ørene på hende. Den anden var lavere af vækst og lidt korpulent, med brunrød paryk og blussende ansigtsfarve. Begge var tarvelig klædte, i mørke sirtseskjole og med kapper på hodet.

Det varte ikke længe, inden jeg mærked, at det var den lange frøken med hængekrøllerne, som førte regimentet.

(Disse damer har sandsynligvis været døtre af den bekjendte digter og Eidsvoldsmand, Jonas Rein, der efterlod sig en børneflok i små kår.)

Min beklemthed tog dog lidt af, da jeg mellem gutterne opdaged kjendte ansigter fra nabolaget. Der sad jo Konrad Mohr, tyk, godmodig og smilende, og den krøllede Justus Lockwood. Med denne siste blev jeg især fortrolig. Vi gik som regel hjem sammen fra skolen, og ofte bød han mig komme op på sit værelse og viste mig alle sine rariteter, hvoriblandt fandtes et stort dukketeater, som gjorde et uforglemmeligt indtryk paa mig ...

Der gik også småpiger på skolen, men de sad på nogle bænke for sig selv. De hvisked og fniste sig imellem og så halvt beskyttende, halvt ringeagtende, på os gutter.

En af frøknernes straffe bestod i at vi blev flyttet hen midt i pigeflokken, hvad der blev betragtet som en stor skam, og måtte sidde der timen ud. Vi fik heller ingen venlig modtagelse af de unge damer; de ærted os bare og gjorde nar af os.

Men frøknernes værste straf var at putte os i «Rottehullet». Bare navnet på dette torturkammer gjorde en forfærdelig virkning på min barnefantasi . . . Levende rotter med gnavetænder, der bed, hvor de kunde komme til ... Man kunde bli ædt levende op . . .

Jeg kom der heldigvis aldrig — jeg hørte jo til de skikkelige elever — men bare tanken om at det eksisterte, var mig en gru.

Skolemesterinderne var brave og retskafne,

men store pædagoger var de ikke. Ellers vilde de ha' vidst, hvor let et barnesind foruroliges, at slige pinlige indtryk ofte sætter mærke for livet.

En af mine kammerater — en ligeså modig som ustyrlig gut —, der hadde udstået sin straf i «Rottehullet», beroliged mig med at det ikke var så galt endda. Det var et lidet, mørkt kot uden vindu. Her og der lå vedstykker og gamle papirer. Rotter opdaged han ikke, derimod en — natpotte, som stod discret i en krog.

Navnet var nok det værste, lod det til.

Men mor var tilfreds med frøknerne. Hun mærked, at jeg gjorde fremskridt. Jeg lærte ikke alene at læse, skrive og regne, men jeg lærte også udenad salmer og pene vers, som det var mig en glæde at deklamere høit hjemme.

Undertiden, når jeg kom for sent på skolen eller ikke kunde mine lektier, måtte jeg «sidde efter». Jeg følte det ikke alene som en skam, men det kjeded mig også over al måde at sidde der alene i skolestuen, bevogtet af de to frøkener.

En lørdag, da jeg «sad efter», var jeg meget nedslået. Jeg drømte om middagsmaden, som jeg gik glip af — vi skulde den dag ha' pandekager, min livret — og jeg var ræd for de skjænd, som vented mig, når jeg kom hjem.

Den lange frøken med hængekrøllerne, som la' mærke til min ulykkelige mine, sa' pludselig til mig med usædvanlig venlighed:

«Du får ikke gå endnu — ret må være ret —, men du skal få lov at smage på den gode pale og palesuppe, vi har til middag. For jeg kan tænke mig, at du er sulten nu; du er jo vant til at spise kl. 12.»

«Jeg kan ikke spise fisk,» svared jeg grættent. Og dette var sandhed. Jeg hadde som barn en aversion for fisk og sild, sandsynligvis fordi jeg hadde fået for meget af disse retter i mit hjem, hvor vi kun fik kjød hver søndag.

Men da frøkenen hørte mit svar, blev hun rasende. Var det takken for hendes godhed? Hendes hængekrøller rysted af harme, idet hun vendte sig mod søsteren.

«Hørte du, ka' han sa, Lisemor? At han ikje skammer seg! (Sig imellem lod søstrene det dannede skolesprog falde og talte «kavbergensk»). Han kan'kje spise fisk! Har du hørt maken? Hadde det endda vore mort eller brisling, skulde eg ikje snakket et bøs om det, men deilig spellevende pale, som like e' trukket op af sjøen. D'e jo en herreret!»

Søsteren skjøv paryken tilside og hæved så øinene mod himlen.

Dette var i sandhed uhørt. En gutunge, som ikke engang hørte til rigmændenes klasse, tillod sig at vrage søsterens «spellevende pale»! Hvor verden dog var blit fordærvet og ryggesløs siden hendes ungdom! Hun måtte sige med Holberg: «Den stod vist ikke til påske.»

Men den raptungede med hængekrøllerne fortsatte:

«Kan du huske, Lisemor, kor de' gik te i *vort* hém? Og *der* skulde da være fint nok! Når vi ikje vilde spise den maten, vi fik til middag, så fik vi den tilkvælds, og vilde vi ikje sætte den tillivs då heller, fik vi den næste morning té frokost. Vi fik slet ikje lov té at vanvyrde Guds gaver . . . Eg takker den dag idag min salig mor for den strikse opdragelse, hon ga' os . . . Ja, det var andre tider!»

«Du kan så seie, søstermor,» sa' den anden med et dybt suk.

Det endte med at den lange frøken gav mig et ørefigen og lod mig løbe. Og den, som var glad, var jeg.

Så nærmed julen sig, og jeg gik i en sælsom stemning af lykke og forventning ... Hvor et barnehjerte kan drømme og nyde glæden forud! Den lange, deilige ferie, juletræet, de mange juleklapper! Hvad mon mor vilde forære mig iår! Jeg hadde slik lyst på en rød luftballon, men mon jeg fik den!

På skolen mindtes man også festen . . . Frøknerne talte pént og enkelt, så et barn kunde forstå det, om Jesubarnet i krybben, alle de snille småbarns ven og frelser, og om det «søde himmerige», hvor vi engang alle skulde komme . . . Og så lærte vi nogle av de vakreste julesalmer udenad.

Dagen, før vi fik ferie, var især høitidelig. Jeg måtte, med foldede hænder, fremsige denne salme:

«I denne søde juletid
tør man sig ret fornøie
og bruge al sin kunst og flid
Guds nåde at ophøie.
Ved ham, som er i krybben lagt,
vi vil af ganske sjælemagt
i ånden os forlyste.
Din lov skal høres, frelsermand,
så vidt og bredt i verdens land,
at jorden den skal ryste.»

Jeg var så glad i denne salmen og foredrog den altid for mor og mine søskende. Dette med den søde «juletid» og udsigten til at «fornøie» sig i juleferien, var noget, som et barn kunde begribe.

*
*   *

Men nu var jeg blit syv år — altså en stor, fornuftig gut —, og der blev tale om at ta' mig bort fra de gamle jomfruer og sætte mig i en «rigtig» skole. I hjemmet var der lange debatter i den anledning.

Mor foreslog Tanks skole, som gjaldt for den beste af realskolerne, men far, som tilfældigvis var hjemme, vendt tilbage fra en læn-

gere reise, satte sig imod det. Skolen var efter hans mening for dyr; man burde sætte tæring efter næring. Mor var bedrøvet og græd. Så blev det endelig bestemt, at jeg skulde komme på den såkaldte «Borgerskole», der styredes af kandidat Herman Låding.

Jeg var meget ængstelig den første dag. En ældre elev, Eilert Petersen, en pen, blond gut, kom for at hente mig, og hans kammeratslige venlighed hæved mit sunkne mod. — Skolen lå forresten kun et par skridt fra mit hjem i det nærliggende «Kortpilsmug», hvor Lådings gode bekjendt fra ungdomstiden i Kristiania, Henrik Wergeland, engang hadde aflagt ham besøg.

Den første, jeg traf i skolen, var organist Schønberg, som var lærer i regning. Han prøved mig i dette for mig så vanskelige fag, og resultatet lod til at være nokså tilfredsstillende. Det var en snil og flink mand, som talte et sprog, der lød mig noget fremmed (han var født i Danmark), afholdt af alle sine elever, der dog undertiden misbrugte hans store overbærenhed. Da kunde det hænde, at Låding i egen person kom ind i klassen for at gjenoprette disciplinen. Han strøg sig langsomt gjennem håret, et tegn på at han var i slet humør.

Låding gjorde i begyndelsen et mindre sympatisk indtryk på mig. Der var noget strengt og bydende ved ham, som let kunde skræmme et barn, som var lidt forkjælet og ikke kjendte

ham nøiere. Men for en skolebestyrer er det nødvendigt at kunne sætte sig i respekt, og det forstod Låding i høi grad, og når gutterne blev ældre, lærte de at forstå ham og holde af ham. Så gik det ialfald mig.

Det var en høi, elegant skikkelse med en holdning som en verdensmand og et forbindtligt smil, der dog hurtig kunde slukkes og gå over i et strengt, reserveret udtryk. Han brugte ofte at straffe, og da var han ikke blid. Vi måtte række hånden i veiret, og så slog han os enten i håndfladen eller på fingertipperne med spanskrøret. Den siste fremgangsmåde var den smerteligste.

Låding hadde selv overtaget en række fag. Han underviste ikke alene i norsk, engelsk og tysk, men også i naturlære og historie. I den ovennævnte hr. Schønberg og i hr. fattigforstander Rolfsen (lærer i bogholderi) hadde han udmærkede medarbeidere.

Pastor Mowinckel underviste os i religion, hr. Nicolaysen, en maler, som hadde studeret i Düsseldorf, lærte os at tegne. Organist Madsen, en usædvanlig blid og elskværdig mand, gav os timer i sang.

Skolen hadde sat sig som opgave at uddanne dygtige handelsmænd. Den nød også i merkantile kredse megen anseelse. Når byens første og rigeste kjøbmænd, Sundt og Gade, trængte til en ung kontorist, valgte de som regel elever

af Lådings skole, for de viste sig at være de flinkeste.

Det var i norsktimen, at Låding glimred. Han var meget æstetisk (elev af den berømte Lyder Sagen) og satte særlig pris på en god deklamation.

I mars måned fandt den årlige eksamen sted, og da gik alt meget høitideligt til. Låding anlagde en endnu mere hofmandsmæssig mine og klædte sig i sin fineste pynt. De tegninger med blyant, tusch eller kridt, vi i årets løb hadde, lavet blev nu offentlig udstillet. Som barn hadde jeg et ikke ringe talent for tegning. Hos min familie i Bergen findes endnu under glas og ramme hodet af en græsk gudinde, som jeg tegned i skoledagene, og som hos min lærer, hr. Nicolaysen, vandt meget bifald.

Forældrene indfandt sig efter indbydelse for at være vidne til børnenes triumfer. Låding excellerte i den forbindtlige måde, hvorpå han modtog disse værdige fædre og mødre, ofte ganske jævne folk. Jeg husker endnu de galante skrabud, han gjorde for en tarvelig madam i et brunt uldshawl og med en gammel kappe på hodet. Han førte hende i dybeste ærbødighed til hendes plads, som om hun var en dronning, og man kunde se på den skikkelige kone, hvor hun steg i sin egen agtelse.

Jeg hadde en skræk for disse eksaminer, på grund af prøven i deklamation, som danned

deres afslutning. Hjertebankende, med sved på panden, ikke mig selv bevidst, besteg jeg katederet for i al hast at afhaspe mit digt for det indbudte publikum. Dette bestod jo mest af snille, overbærende forældre — min egen mor sad der på første bænk og blinked opmuntrende til mig —, men hvad kunde det nytte? Den indgroede skræk var lige stor.

En skuespiller, som skal debutere, kan ikke ha' mere lampefeber end jeg dengang. Det lader til at jeg har været et noget forfængeligt og letbevægeligt barn, optaget af hvad folk vilde sige om mig; for hos mine kammerater mærked jeg få eller ingen tegn til sindsbevægelse. De fremsagde digtet med den samme ro, som om det var et regnestykke eller en lektie i geografi.

Låding var heller ikke tilfreds med mig; han fór flere gange med hånden gjennem håret.

En dag i frikvarteret opleved jeg noget besynderligt. Efter at jeg hadde været inde hos skolens gjenbo, bager Reimers, og kjøbt mig et rundstykke, gik jeg med en af mine kammerater, der hed Harald, op på «Klosterhougen», hvor et par fæstningsslaver i deres afskrækkende hvidgrå dragt, med lænker om benene, stod og hugged sten, bevogtet af en opsynsmand. Hverken jeg eller min kammerat lagde videre mærke til dem — vi stod og så ud over Vågen med de mange Nordlandsjægter — da

kaldte pludselig den slave, som var os nærmest, med sagte stemme: «Harald!»

Min kammerat fór sammen ... Så nærmed han sig nølende, halvt uvillig slaven, og de talte et øieblik hviskende med hinanden. Da min kammerat vendte tilbage, var han blussende rød og hadde tårer i øinene ...

Jeg undlod at fritte ham ud ... Jeg aned noget galt, og tause gik vi derfra. Siden hørte jeg, at slaven var Haralds far ...

Denne oplevelse virked stærkt på mig, og jeg kunde ikke betragte min stakkels kammerat uden med dyb medlidenhed.

*
* *

Det vared længe, inden jeg slutted mig nøiere til nogen af mine nye kammerater, og de gamle fra frøken Reins skole var næsten alle forsvundne.

Konrad Mohr så jeg lidet til; desto mere til hans bror August. Det var en snil og usædvanlig vakker gut, men meget ærtesyg. Han kunde aldrig la' mig være i fred, når han traf mig på gaden, og mor var af den grund misfornøiet med ham. Da jeg senere i et selskab i Paris kom sammen med ham (han var dengang legationssekretær), mindet han mig

smilende om hvor tidt vi «klostergutter» hadde «julet» hinanden. Sandheden var, at det var ham, som altid «julet» mig.

Sommeren kom ... Jeg gik omkring alene og nød lediggangen. Jeg hadde ingen lektier og kunde gjøre, hvad jeg vilde ... Ofte vandred jeg ud til de gamle tomter bag Fredriksberg og så til min «have», som jeg ordned og pynted; men jeg gjorde det i smug, for jeg hadde en fornemmelse af at de store gutter vilde gjøre nar af mig, hvis de opdaget mit liebhaberi.

Jeg følte mig ikke så lykkelig denne sommer som tidligere ... Der var noget iveien ... Var det lekebroderen, den lille, troskyldige «Pitter», som jeg ubevidst savned?

Og dog var alt uforandret, naturen lige frisk og fager ... «Brænnetlerne» stod der som før, grønne og stikkende, og pupper var der nok af mellem de lukkede blade ...

Fra værftet lød som før hammerslag og matrossang, og rundt om mig stod de blegrøde, duftende klungerroser, som jeg dengang elsked fremfor alle blomster ...

Kunde de sprede noget af sin duft over disse blade og lægge over dem et skjær af hin tids morgenstemning!

«Klungerrose, klungerrose,
dig jeg vie vil min sang!
Du var barnets beste glæde

hele sommerdagen lang,
spredte duft og spredte skjønhed
over støvet vei på vang.

Hvad er enkelt som dit bæger,
tindrende i duggens skin?
Farven din er skjær og yndig
som blufærdig jomfrukind,
og din duft er rén som tanken
i uskyldigt barnesind.

Klungerrose, klungerrose!
Mer end centifoliens pragt
priser jeg din kyske ynde.
Dig jeg har til hjertet lagt.
Og du smykke skal min kiste,
når jeg blir til graven bragt.»

* * *

Det var, alt i alt, et held for mig, at jeg kom på Lådings skole. Låding var som sagt en meget æstetisk mand. Han hadde også i sin tid været sceneinstruktør ved den nationale scene i Bergen, sammen med Henrik Ibsen. Og forfatterinden, Magdalene Thoresen, Ibsens svigermor, var hans gode veninde, i hvis gjæstfrie hus ved Korskirken han ofte kom.

Han fik en ikke ringe indflydelse på mit åndsliv. Uden egentlig at ville det, kun ved magten af sin personlighed, vakte han hos mig de første digteriske spirer tillive.

Låding var af gammel, norsk slægt. Bestefaderen, Møglestue, hadde været præst i Telemarken. Faderen, Dometius, var en stor og rig handelsmand i Bergen, men allerede i Lådings barndom gik det tilbage med familiens velstand. Faderen hadde været særlig uheldig i den såkaldte «Kapertid» og tabte flere af sine største skibe.

At Låding fik en god opdragelse, kom på latinskolen (han hadde der til klassekammerat Ole Bull, der, stærk som en bjørn, ofte tog ryggetag med ham) og siden til universitetet, skyldtes væsentlig familiens gamle venner og velyndere, som hjalp den vakre, opvakte gut.

Hvorfor han lod sig kalde Låding efter moderens slægt istedetfor med sin fars navn, Dometius, ved jeg ikke. Måske for at moderens gamle navn ikke skulde uddø i familien?

Hans studenterliv i Kristiania, der faldt i begyndelsen af trediverne (Låding var født i 1813, altså jævngammel med Camilla Collett og fem år yngre end Henrik Wergeland), var tilligemed en Pariserreise de store begivenheder i hans liv, som han på sine gamle dage altid likte at tale om.

Vor unge hovedstad, hvor norskhedsstriden da udkjæmpedes, tog samtidig et stærkt selskabeligt opsving. Man vilde partout være med, man vilde være «europæisk» og have assembléer og soiréer, som skulde vidne om fin tone.

Låding var velseet overalt. Han var ung, smuk, smidig; hadde disse lette, utvungne manerer, som det falder bergenseren så naturligt at tilegne sig, og talte desuden — hvad der i hine dage ikke betød så lidt — ret godt fransk.

Vort nye dynasti var jo fra Frankrige og Karl Johan lærte som bekjendt i den lange tid, han regjerte, hverken at tale svensk eller norsk. Låding hørte ham dog en vinterdag i Kristiania, da begeistrede studenter omringed hans kane og et par af dem endog sprang op på meierne og råbte hurra, sige på sin venlige, indtagende måde: «Akta er, gossar!»

Låding kom i lycéet, det fine, eksklusive ballokale, han var på statholderballerne (den gamle, prægtige grevinde Wedel lod til i høi grad at ha' vakt hans interesse), han omgikkes Wergeland og Welhaven og hadde på lycéballerne anledning til at beundre Camilla Wergeland i al hendes blufærdige ungdomsskjønhed.

Den unge, fine kavalér fra Bergen, som var udgået af et gammelt hjem, blev dog, mærkeligt nok, ingen «troppist» (så kaldtes dengang Welhavens tilhængere), hvad man efter hans forudsætninger skulde trod ham bestemt til.

Han slutted sig med al sin ungdoms varme til Wergeland, og det var mindre Wergelands digtning og ivrige norskhedsstræben end hans rige, hjertevarme, kjernesunde personlighed, som tiltrak Låding.

Sålangt fra at dele Wergelands liberale anskuelser, var Låding konservativ og blev det mere og mere med årene. Han holdt således på kongens absolute veto, og han rased mod det rene flag.

Welhaven kunde han ikke like. Hverken Welhavens formfuldendte kunst, som han beundred, eller digterens dårende veltalenhed kunde afvæbne denne indgroede antipati.

Når Låding talte om Welhaven, var det oftest træk, som satte digteren i mindre gunstigt lys. For eks. dette, som just ikke vidner om megen barnlig pietet.

Da Welhaven som ganske ungt menneske hørte i Strudshavns kirke (tæt ved Bergen) en ikke altfor glimrende præken af sin far, den gamle hæderlige præstemand, lo han uafbrudt, så høit og ugénert, at menigheden tog forargelse deraf.

Hvad der bevæged Låding til efter afsluttet anden eksamen at afbryde sine studier og forlade hovedstaden, hvor der efter manges mening vented ham en stor fremtid, for at begrave sig som skolemester i provinsen, var en gåde for alle. Fattig var han jo — men armod alene kunde ikke være motivet.

Låding hadde altid været en «damernes ven». Så gik der tilslut rygter om at et ulykkeligt kjærlighedsforhold til en høitstående dame hadde

gjort ham lei af Kristiania. Han vedblev ógså hele sit liv at være ungkarl.

Medens verden beklaged Låding og hadde en følelse af at der i denne mand gik store evner tilspilde, som under andre og gunstigere forhold kunde udviklet sig til ære for fædrelandet, var Låding selv tilsyneladende tilfreds med sin beskedne lod. Jeg kan ikke mindes, at der nogensinde undslap ham et bittert ord.

Han var nøisom i sine glæder. En god bok, en samtale med en gammel ven, en spasértur i Bergens vakre omegn, var nok til at sætte ham i godt humør. Han hadde den i vor pessimistiske tid så sjeldne evne at kunne se lyssiderne ved alt — heri så ulig sin jævnaldrende og ungdomsbekjendt, Camilla Collett, som hadde en ulyksalig tilbøielighed til at suge bitterhed af alle forhold, selv de behageligste.

Der var i det hele noget epikuræisk à la Goethe ved hans livsbetragtning. Han gik således bevidst af veien for alle smertelige og uæstetiske indtryk, som kunde bringe hans sind ud af den harmoniske ligevægt, han satte slig pris på. Sygdom, hæslighed, død vilde han helst fjerne fra sig så langt som muligt. Han var en trofast ven, men blev vennen syg, forsvandt vor gode Låding, indtil rekonvalescensen indfandt sig.

Om døden vilde han på ingen måde erindres. Da hans gamle veninde, fru Magdalene Thore-

sen, på hans ottiårige fødselsdag sendte ham et vakkert lykønskningsdigt, hvori hun nævnte, at tiden gik, og at der kun var «et skridt til graven», blev han ganske ulykkelig og spurgte mig: «Hvad tror De, hun kan mene med det?»

Selv følte han sig endnu som en ung, rask mand, som kunde ta' dél i alt.

Han blev ganske oplivet, når han i aviserne læste om folk, som hadde opnået en usædvanlig høi alder. Tjenestepigen i hans hjem, som hadde opdaget hans svaghed, fortalte ham oftere, at hendes bestemor var død 103 år gammel.

Låding svared ikke, men en stund efter begyndte den ottiårige at fløite. Han hadde da regnet ud, at der var udsigt til at han kunde leve endnu tyve år.

Ja, han elsked dette liv, som vi andre syntes hadde ydet ham så lidet, og klynged sig rørende til det.

* * *

Da jeg blev voksen og begyndte at skrive, blev mit forhold til min gamle lærer ret fortroligt. Han behandled mig som en jævnbyrdig ven. Paa sin formelle måde sa' han nu «De» til mig, skjønt jeg indtrængende bad ham at beholde det gamle «du», der fra skoletiden af for mig hadde slig kjær klang.

Ofte besøgte jeg ham på hans ungkarleværelse. Hjemme hos sig selv var Låding altid iført en gammel, rudet slobrok, som klædte ham godt. Hele hans person var meget soigneret, ikke mindst de fine hænder og det lange, gråsprængte skjæg.

Efter at de første bemærkninger om vind og veir var vekslet, kom der vin paa bordet — af den billige, italienske sort. Låding var en god økonom, som forstod at forene det behagelige med det nyttige.

«De har jo kjendt Wergeland i Deres unge dage?» kunde jeg således i samtalens løb ytre, vist for tiende gang under vort samvær den vinter.

«Javist kjendte jeg ham,» sa' han synlig oplivet, idet han velbehageligt strøg hånden om sit fine skjæg. Han hadde som de fleste gamle folk lyst til at fortælle, og han vidste, at han i mig hadde en god tilhører.

«Han kunde så godt like bergenserne . . . Han syntes vi var så péne og kvikke. Hans far, provsten på Eidsvold, var jo på en vis også bergenser, ved De . . . Vi kom ofte sammen . . . I regelen mødtes vi i romerbadet. Jeg led af et ekzem dengang og gjennemgik derfor en badekur . . . Der lå Wergeland og jeg *in puris naturalibus* ligeoverfor hinanden, hver på sin løibænk, og snakked fortrolig med hinanden som gode kammerater.»

«Hvordan så Wergeland ud?»

«Han hadde prægtige øine og pént lyst hår, men hans mund var ikke vakker, syntes jeg . . . Og hans figur mangled den spænstige kraft. Den var lang og ledeløs . . . Det var et komisk syn at se ham ride paa «Veslebrunen». Hans lange bén nåed næsten jorden.»

«Med al sin genialitet var Wergeland ikke fri for råhed, har man fortalt mig, især ved et godt glas.»

Låding rysted på hodet.

«Tiden var rå dengang . . . Alting i sin vorden . . . En kaotisk vår . . . . Den akademiske ungdom gik naturligvis heller ikke fri . . . I mangel av bedre adspredelser florered — drikkelagene . . . Nationen har som individet sine børnesygdomme. Hos Wergeland var det ungdommens brusende overmod, som træder stærkere frem hos geniet end hos hverdagsmennesker.»

«Jeg har i disse dage læst op igjen «Hasselnødder»,» sa' jeg efter en pause. «Fru Collett fortalte mig engang, at hun ikke holdt rigtig af denne bok, som de fleste beundrer. Og ved den nye gjennemlæsning trodde jeg at finde ud, hvad der havde vakt søsterens mishag. Det er så sin egen sag at ville være humorist på dødsleiet. Det er ligesom humoren klikker undertiden — den blir let til galgenhumor —, og man får desuden et indtryk af, at «dichtung

und wahrheit» på sine steder er blandet stærkt sammen.

Dog som *helhed* har boken endnu magt til at rive mig med som i min første ungdom. Man *må*, enten man vil eller ei, bøie sig for denne sjælsstorhed lige til det siste. Wergeland minder én om disse kjæmper i sagaen, som dør med et skjæmteord på læben.»

Låding nikked alvorligt.

«Om hans siste stunder kan jeg fortælle Dem et træk, som vil interessere Dem,» sa Låding, idet han stødte sit glas mod mit, nipped til vinen og fór siden med lommetørklædet pudsende henover sit skjæg.

«De ved, han led utrolig på sit lange sygeleie, som han ikke mere skulde reise sig fra, hvad han godt vidste. Han led både på legeme og sjæl . . . Der skulde hele hans kjæmpekraft til for at bære det. Hans læge, som tillige var hans gode ven — jeg tror, han hed Grøn —, besøgte ham daglig. Engang, da han uventet trådte ind til Wergeland, opdaged han, at denne hurtig skjulte noget under tæppet . . . Vennens mistanke vaktes . . . Han rev tæppet tilside og fandt en gammeldags pistol, der var ladet, og som han straks bemægtiged sig. Wergeland skreg op. I øieblikket opstod der en fortvilet kamp mellem de to venner . . . Wergeland søgte trods sine svage kræfter at rive våbenet fra ham, og da dette ikke lykkedes, bad han tilslut

med tårer i øinene, så rørende hjerteligt og indtrængende om at få pistolen tilbage .... Han bekjendte, at han led så overmenneskeligt, at han ikke kunde holde det ud længer ...

Vennen blev bevæget indtil gråd — men beholdt pistolen. Han talte kjærlig som en bror til Wergeland.

«Jeg tør ikke, kjære Henrik, så gjerne jeg end vilde ... Bed mig ikke længer. — Min pligt som læge forbyder mig det.»

Begge sad vi en stund i tanker ... Låding strøg hånden over øinene.

Det er et moment af svaghed, så ægte menneskelig, tænkte jeg, at det ikke tar en stråle bort af den helgenglorie, som ligger over Wergelands dødsleie ... Vi forstår kun endnu bedre, hvad han har gjennemgået, og vi får ligesom en målestok for hans lidelsers dybde — og vor beundring for ham stiger.

Siden faldt talen på Wergelands hustru, som jeg aldrig har kunnet tænke på uden at mindes Goethes veninde og husholderske, Christiane Vulpius, med hvem han senere gifted sig.

Der er noget beslægtet mellem disse to kvinder, som begge knytted sit liv til berømte digteres. Begge var af tarvelig herkomst, begge var jævne og naive, glade og danselystne. Men Amalie Bekkevold hadde heldigvis alle Christiane Vulpius' fortrin uden dennes bekjendte feil, letsindighed og drikfældighed.

Jeg spurgte Låding, om han nogensinde hadde været sammen med fru Wergeland.

«Ja, flere gange! Jeg mødte således hende og Henrik på et offentligt bal i et ikke altfor fint lokale, hvor de unge studenter gjorde kur til den unge digterfrue . . . Der var noget friskt og indtagende ved hende . . . Hun var forresten ingen dame, ved De, men en pige af folket,» tilføied den aristokratiske Låding. «Wergelands søster, Camilla, syntes ikke om den forbindelse. Jeg har også hørt, at det var med frygtblandet glæde, at den unge fru Wergeland besøgte Eidsvold, hvor husets fine, velopdragne damer — Camilla da især — øved streng kritik over hver liden ufrivillig afvigelse fra god tone.»

* * *

Wergeland besøgte som bekjendt Bergen, men fik desværre ikke indtryk af at høflighed er den dyd, som udmærker mine byesbørn.

I «Hasselnødder» skriver han:

«Jeg sprang iland på Triangelen. Ja, der stod jeg! Hvor bodde nu madammen, jeg skulde tage ind til? Ei, der stod jo to vakre kjøbmænd at se til borte på bryggen. Jeg nærmed mig dem, letted på hatten og spurgte den ene af dem, en statelig mand og en af byens pa-

tricier, om han vilde ha' den godhed at sige mig, hvor madam Korneliussen boed. Man kunde ganske vel se huset fra det sted, hvor han stod, men bergenseren — han havde fundet en anden anvisning bekvemmere for mig.

«Der, far!» sagde han, idet han pegte op i luften, «der er tårnet på kirken i det sogn, hvor den madam bor, han søger.»»

Wergeland takked for «god underretning», letted paa hatten og gik. Det lykkedes ham også at finde logiet uden videre vanskelighed, takket være den nysgjerrige madam Korneliussen, der som sædvanlig stod på udkig ved vinduet, speidende efter reisende.

Når Wergeland senere fortalte dette uhøflige træk til bergensere, der stod ham nær (i Bergen fandt han således i rektor Holmboe og frue hengivne og beundrende venner), svared altid disse naivt.

«Jamen, du var jo iført et par grove blå vadmelsbukser, havde dårligt skotøi og en bondehalmhat på hodet.»

Wergelands norskhedsstræben i alt, i stort og småt, tillod ham som bekjendt i længere tid ikke at bære andet end hjemmelavede stoffer. Især var han ynder af bondens vadmel. Fru Collett fortæller os, at når der var selskab på Eidsvold og Henrik vilde være rigtig galant og elskværdig mod damerne, kasted han vad-

melsfrakken og optrådte til damernes ære i klæde.

«Var De sammen med Wergeland i Bergen?» spurgte jeg Låding, da jeg en aften besøgte ham, og han som sædvanlig bød mig et glas italiensk vin.

«Ja, han besøgte mig såmænd i det gamle hus i Kortpilsmuget, som De kjender så godt fra Deres skoledage. De ved, jeg hadde mit eget værelse bagtil, ligeoverfor skolelokalet.»

«Jeg husker nøie Deres værelse, hr. Låding. Det var for os gutter en helligdom, som vi kun skjælvende betrådte. (Det var der, vi fik med spanskrøret.) På væggen hang et fotografi af Rachel, den store, franske skuespillerinde, og et maleri med furuskog og sjø af Morten Müller. Og fremme på bordet lå altid «*Le genie de christianisme*» af Chateaubriand, der som skolegut imponerte mig meget og gav mig en høi idé om Deres lærdom.»

Låding nikked godkjendende.

«Han kom altså og besøgte mig ... Ja, vel var jeg overrasket, da Henrik kom stormende ind i stuen — aldeles som i gamle dage ... Og naturligvis fandt han straks på nogle fantestykker.»

Låding smilte ind i fjerne, lyse erindringer fra ungdommen — et eget gammelmandssmil, på én gang lunt og vemodigt.

«De ved, hvor han haded alt, hvad der hed

uret og undertrykkelse, den riges og mægtiges overgreb ligeoverfor den fattige mand. Han var de fattiges, småfolkenes fødte advokat.

«Han undersøgte ikke,» siger hans søster i sine erindringer. «Ringheden, afmagten var klagerens ret, en luvslidt kjole det ubestrideligste argument.»

Hele sit liv lå han i processer med prokuratorer, «blodsugere», som han kaldte dem — etsteds i sine digte gjør han endog en prokurator til selve Lucifer. Undertiden gjaldt det hans egne saker, hvori glødende retfærdighedssans og ungdommelig ubesindighed hadde indviklet ham. Ikke så sjeldent var det saker for andre, som han i sin godhed hadde taget sig af.

Neppe var han kommet til Bergen, før han erfarer, at der ude på Nygård bodde en gammel «blodsuger», en ågerkarl, berygtet over hele byen. Der vandred således en tegning om mellem publikum, hvor ågerkarlen var fremstillet i det øieblik, som han med loven i hånd jager en stakkers fattig enke tilligemed hendes hjælpeløse små ud af deres hytte. Jeg har al grund til at tro, at Wergeland har fået øie på denne tegning.

«Gregorius» — således kaldtes manden, hans borgerlige navn var et andet og velkjendt — Gregorius var skyet af alle på grund af sin utrolige gjerrighed og sin ubarmhjertighed mod sine skyldnere.

Selv hadde jeg flere gange anledning til at se ham, dog ikke på gaden, hvor han nødig viste sig af frygt for gadeungdommen, men i hans eget hus, hvor han undertiden stod ved vinduet, halv skjult af jerntremmerne, som det var forsynet med.

Hans ydre var alt andet end behageligt. Det var en mager, tynd mand af sydlandsk udseende som en italiener eller jøde, med et gult, rynket ansigt og en rød paryk på hodet.

Han bodde alene i huset, hvor der efter sigende opbevartes store skatte, alene med sin tjener, en forhenværende skomager, gammel og halt. Gregorius var gift, men hustruen hadde forladt ham, da hun ikke kunde holde det ud at leve sammen med ham. Besat af sin gjerrigheds ånd som af en djævel nægted han hende alt, både mat og klæder.

Tjeneren, den gamle skomager, var i reglen mellemmand mellem Gregorius og klienterne. Da han på alle måder søgte at gjøre sig sin stilling indbringende — han vilde altid ha visse «procenter» for sin umage —, blev han snart ligeså forhadt som sin herre.

Wergeland mente nu, at denne gamle afskyelige ågerkarl burde straffes, og foreslog, at vi skulde forsøge at indgie ham en gavnlig skræk, f. eks. ved en pibekoncert udenfor hans vinduer. Synderen måtte forresten helst svæve

i den tro, at vi vilde gjøre indbrud i huset og berøve ham hans dyrebare mammon.

Jeg gik med på leken — jeg var jo ung og overgiven dengang —, og et par venner og bekjendte, som hadde hørt alt det onde, man i byen fortalte om Gregorius, slutted sig beredvillig til os.

Gregorius' hus lå alene for sig selv, ude på Nygård, omgivet av haver og marker. Nu er strøget ikke til at kjende igjen. Hvad der var land, er blit by, husrækker og regelmæssige gader.

I skumringen listed vi unge mennesker os — med Henrik i spidsen — udover til Nygård. Vi stilled os op udenfor det berygtede hus og begyndte på koncerten. Vi fløited, hvisled, skreg og peb i vore gadedørsnøgler. Såvidt jeg erindrer, hadde ingen af os piber med.

Huset lå stille og roligt, som om det ikke var beboet. Ingen derinde rørte paa sig — ingen lod til at ændse os.

Da glimted pludselig et lys i et af de mørke vinduer, og i skjæret af det opdaged vi bag jerntremmerne et gammelt, dødblegt ansigt under en rød paryk. Kun et sekund — og ansigtet forsvandt. Men Gregorius var øieblikkelig blit gjenkjendt, og et vildt hyl af forbitrelse opfyldte luften.

Kunde man bare få tag i ham!

Pibningen tiltog ... Nogle begyndte at kaste

sten mod ruderne, og andre rykked i døren, som imidlertid viste sig at være usædvanlig solid, beslået med jern og forsvarlig lukket. Gregorius var jo stadig ræd for indbrud af tyve.

«Lad os rive huset ned!» ropte én. «Lad os bryde ind og gi ham en dragt prygl!» ropte en anden.

«Lad os slå Gregorius ihjel! Han fortjener ikke at leve,» brølte en dél gadeungdom, som pludselig var dukket frem af jorden, hvad gadeungdommen altid gjør, når der er noget påfærde.

Intet politi forstyrred os. Nygård var som sagt dengang øde og landligt — og den tids «vagtmænd» hadde ikke noget skrækindjagende ved sig.

Jeg tør love, at Gregorius aldrig glemte denne aften, at han har svedet angstens sved, ræd for sit usle liv, som han sad derinde, skjult i kjælderen, rugende over sine penger og værdipapirer.

Aftenen bragte forresten intet videre resultat. Efter sluttet pibekoncert listed vi os tilbage til byen, stille som vi var kommet.

Men den, der var tilfreds, var Henrik Wergeland. Han var overbevist om, at vi hadde gjort en god gjerning — at det måske var lykkedes os at vække den gamle synders samvittighed.

Med Gregorius tog det, som man kunde forudsé, en dårlig ende.

En stærkere arm end Henrik Wergelands fik tag i ham — vor retfærdige lovgivning. Anklaget for åger og svindleri dømtes han til tugthuset. Efter udstået straf døde han, pleiet af hustruen, som i ulykken var vendt tilbage til ham.»

*

* *

Da jeg næste gang sad i Lådings hyggelige pebersvendstue med kanariefuglen i buret og blomsterne i vinduet, faldt talen på Wergelands berømte søster, Camilla Collett. Låding røgte en cigar i sit mundstykke af rav og sølv, og røgskyerne tumled sig lystig oppe under loftet.

«Var De meget sammen med hende i Deres Kristianiatid?» spurgte jeg og tændte mig en cigaret, som jeg selv førte med mig.

«Ikke meget! Jeg så hende nu og da i selskabslivet, på ballerne, klædt i hvidt med blåt, hvad der passed så godt til hendes lyse teint.»[1]

«Var hun virkelig så smuk som rygtet siger?»

«Om hun var smuk?» sa' Låding tankefuld.

[1] Fru Collett fortalte mig engang i Rom, da jeg talte om Låding, at hun husked ham så godt. Han var så smuk og beleven, sa' hun, at han overalt vakte opmærksomhed. Desuden var han en god bekjendt af hendes veninde, fru Colban.

«Jeg ved ikke; hun var måske mere end det... Ialfald gjorde hun et dybere indtryk på den mandlige ungdom end de andre damer i den tid... Flere var ulykkeligt forelskede i hende, og man fortalte, at den unge Bernhard Herre skjød sig for hendes skyld... Der var noget så ubeskrivelig fint og yndefuldt og blufærdigt over hende. Skulde man sammenligne hende med en blomst, måtte det være med liljekonvallen med dens snehvide klokker og rene duft...

Hun virked mindre som en jordisk kvinde end som et syn, en åbenbaring fra høiere regioner... Derfor hadde også malere og billedhuggere så vanskeligt ved at gjengie hendes fine træk, der var så åndige, så vekslende i sit udtryk... Husker De Welhavens ord om hende?»

Og Låding deklamerte med patos:

«Der kom en stans i soiréen,
da *præstens datter* trådte ind,
og sladren, der gik om ved theen,
blev stum ved hendes lette trin.
Den fine alf' på seksten år
var fostret i de grønne dale,
og i vor vinterlige dvale
vi studsede ved hendes vår...
. . . .
Hun stod med en usynlig krans
i denne festlig smykte skare,
thi kun om hende lå den klare
og milde kvindeligheds krans.«

Låding lænte hodet tilbage i stolen og så drømmende op mod taget ... Han hadde glemt, at jeg var tilstede ... Gamle, kjære ungdomssyner dukked op for hans indre blik ...

Jeg betragted hans strenge, usædvanlig vakre ansigt, som i øieblikket mildnedes af vemod, og jeg tænkte ved mig selv: «Mon ikke også han har været en af hendes tilbedere — en af de ulykkelige? Han har i sin ungdom, efter hvad jeg har erfaret, været så fængelig som nogen, en udpræget erotisk natur.

«Ja, ungdommen er skjøn, intet kan erstatte den,» sa' Låding med et suk. «Dens illusioner har mere værd end alle vore dyrekjøbte erfaringer.»

Efter en pause tilføied han:

«Jeg mødte hende uventet igjen mange, mange år efter ... I skoleferierne var jeg på et besøg i Kristiania ... Sammen med min gode ven fra studentertiden, statsråd Birch-Reichenwald, aflagde jeg visit hos en af Kristianias fremragende familier ... Da trådte en gammel, mager, sortklædt dame ind i salonen på en forunderlig tyst måde ... Det slog mig, hvor forgræmmet hendes ansigt var, og der fulgte hende ligesom et koldt pust af ensomhed og melankoli ...

Hun spurgte sagte, næsten hviskende, efter en af husets damer — og forsvandt igjen, lydløst og åndeagtigt, som hun var kommet ...

Men der var i hendes svævende gang, i denne måde at bære hodet på som en blomsterkrone, der er for tung for sin stengel, noget, som vakte gamle minder tillive hos mig.

Var det ikke hende — Camilla?» spurgte jeg uvilkårlig.

«Jo, det var professorinde Collett,» svared min vært høflig. «Hun forhørte sig om min syge niece.»

«Ak, hvor forandret!» måtte jeg udbryde med digteren. «Ak, hvor forandret!»

* * *

Låding fortalte videre — det frisked den gamle herre svært op at snakke om gamle dage — han fortalte om Magdalene Thoresen og hendes literære salon, om Bjørnson, hans efterfølger ved den bergenske scene. Men hvad der interesserte mig mest, var hans historier om Ibsen.

«Jeg hadde ikke få rivninger med Ibsen, da jeg arbeided sammen med ham ved teatret. Jeg var jo ældre og mere erfaren end han og indbildte mig at kjende vore teaterforhold langt bedre. Men Ibsen, som var ung og hadde hele geniets egenrådighed, vilde ikke anerkjende nogen autoritet, heller ikke min . . . Dertil kom,

at vort respektive arbeide ved teatret ikke hadde sine nøie afstukne grænser. Undertiden streifed jeg ind på hans område, undertiden han uafvidende ind på mit. Det blev en slags rivaliseren mellem os, ikke ganske uden fiendtlighed.

Under sit stilfærdige, sky væsen skjulte den unge Henrik Ibsen ikke så liden heftighed og lidenskabelighed ... Efter et stærkere sammenstød med ham i anledning af teatrets styrelse, blev han så rasende, at han udfordred mig til duel.»

«En duel!» ropte jeg overrasket. «En duel — i Bergen!»

«Ja, en duel for ramme alvor —» Låding strøg velbehagelig sit lange, grå skjæg. Mindet hadde nok en oplivende virkning på ham.

«Heldigvis fandt den ikke sted ... Det var jo galmandsværk ... Jeg, en gammel, skikkelig skolemester duellere! — Desuden hadde jeg ikke på nogen måde villet fornærme den unge, opbrusende digter, som jeg igrunden holdt af. Gode venner, hvoriblandt vor kjære *Peter Blytt,* lagde sig imellem — og så fandt forsoningen sted.

Siden, mange år efter, var Ibsen så elskværdig at sende mig fra Dresden af et eksemplar af «Peer Gynt», ledsaget af et venligt brev, hvori han ridderlig indrømmed mig, at jeg dengang ligeoverfor min yngre kollega sad

inde med de fordele, som erfaring og større modenhed gier.

Jeg var meget glad i brevet. «Peer Gynt», som De beundrer så meget og spår udødelighed, er jeg derimod slet ikke glad i . . . Jeg forstår ikke, hvad han vil med den . . . Jeg skrev også til Ibsen, da jeg takked ham for gaven, at det var slakkerne i hans væsen, som han i dette værk hadde kastet fra sig — men nu vented vi på guldet, det rene guld.»

At gamle Låding, opdraget i danske literære traditioner, skulde goutere et nationalt mesterværk som «Peer Gynt», hadde man heller ingen ret til at vente.

Jeg måtte med et smil mindes H. C. Andersens dom om boken, som Edvard Grieg i sin tid hadde anledning til at høre: «Nå, skal *det* være poesi!»[1]

*

* *

Men jeg mærker at jeg desværre har fjernet mig fra mit egentlige emne. Jeg vender i hast tilbage til barndomstiden på skolen.

Låding hadde som sagt en række fag at undervise i — men timerne i norsk var ham

[1] Skildringen af Låding er et kort sammendrag af skitsen «En gammel bergenser» i «Julehistorier».

de kjæreste. Som elev af Lyder Sagen holdt han fremfor alt på, at vi viste os flinke i høilæsning — den skulde være «lydelig, tydelig og prydelig», som Sagen i sin tid docerte —, og at vi udmærked os i deklamation.

I sine fordringer til en god deklamation var han endog meget streng. Man kunde i historie- og sprog-timerne gjøre mange feil, uden at Låding tabte tålmodigheden, men vé den skolegut, som stammed i fremsigelsen af sine vers eller kom med en falsk betoning.

Da lynte Lådings øine bag brillerne, og han strøg sig gjennem håret, så det stod op som børster.

Og det var ikke alene vor deklamation, som var gjenstand for Lådings skarpe kritik, men også vor holdning, vore manérer. Vi måtte bestige katederet fint og stille, med en viss værdighed, og bukke med anstand. Lykkedes det os ikke, blev vi ubønhørlig jaget ned igjen, for med større eller mindre held at forsøge påny.

Som Låding engang, sammen med Ibsen, ekscerserte med de stakkers skuespillere, ekscerserte han nu med os — og vi skulde dog ikke gå kunstnerveien, men var næsten alle bestemte til handelsmænd.

Men der er ingen tvil om, at denne Lådings æstetiske dressur bidrog til at afslibe vort væsen og vort sprog, og gie os det selskabelige tilsnit og den fri holdning, som udmærker ber-

genseren af den mere dannede klasse. På mig personlig virked hans opdragelsesmetode vækkende i mere end én retning. Jeg kan blot takke ham i hans grav.

Lorentz Dietrichson fortæller i sine «Svundne tider», at Sagen interesserte sig for nogle få elever og lod de andre skjøtte sig selv. Det samme var tilfældet med Låding.

Jeg har en idé om, at elevernes ydre, deres dragt og sprog, influerte stærkt på Lådings mere eller mindre sympatiske forhold til dem. Han satte jo slik pris på al formskjønhed. Jeg hadde den lykke — uden særlig fortjeneste fra min side — at være en af hans yndlinge. Derimod viste han min sidekammerat, Mikael, liden venlighed. Da jeg spurgte Mikael, hvad grunden vel kunde være til, at Låding var så ublid mod ham, svared han med tårer i øinene: «Det er nok fordi at eg altid seier «eg» og «meg» og «dokker», istedetfor «jeg» og «mig», som Låding vil ha' det. Men eg kan'kje komme meg til det. De gjør bare nar af mig héme og seier at eg vil være «så fin på det».»

Vi brugte dengang Sagens læsebok (senere stiftsprovst Jensens). I Sagens læsebok var der stykker, som gjorde et uudsletteligt indtryk på mig, især da Jean Pauls «Nytårsnat». Jeg husker indholdet, som om jeg hadde læst det igår.

En gammel mand sidder en nytårsnat alene,

ser op mod himlens klare stjerner og sukker fortvivlet ... Døden er nær, og intet kan trøste ham.... For når han skuer tilbage på sit svundne liv, finder han kun laster og vildfarelser. Alt har han forspildt ved sin egen brøde ... Hans ungdomsvenner er blit ansete borgere, lykkelige familiefædre, mens han er gåt under og er gjenstand for afsky. Trøstesløs roper han: «Å, kom igjen, min ungdomstid, kom igjen! Sæt mig på korsveien, o Gud, at jeg kan vælge anderledes.»

Og se, den kom igjen, for det hele hadde været en drøm, en skrækkelig drøm ... Han var endnu en yngling ... På sine knæ takked han Gud, fordi han endnu var så ung, at han kunde forandre sit liv, sky alt, hvad der var af det onde, og bli et nyt menneske ...

For en stor opgave det dog er at skrive en ordentlig læsebok, større måske end nogen digters gjerning ... For en indfydelse har den ikke på barnehjertet, hvor hvert ord brænder sig ind ... Barnehjertet er som den aker, hvor sæden strøes ud for at bære frugt i fremtiden ...

Hvor manende og styrkende på mangen sjæl har således en liden moralsk historie som Jean Pauls virket! Man glemmer den ikke senere i livet ... For nogle blir den en nødvendig advarsel, for alle et memento.

Karakteristisk er det, at statsminister Konow

nylig nævnte denne «Nytårsnat» i et politisk foredrag, han holdt for et ungdomslag, og fru Ibsen fortalte mig en aften, at hun endnu erindred historien så godt fra den barndomstid, da hun første gang, ikke uden dyb bevægelse, læste den hos Sagen.[1]

De digte, gutterne fortrinsvis valgte til deklamation, var «Hundemordet» af Wessel, «Bor jeg på det høie fjeld» af vor bergenske biskop Nordahl Brun, «Fregatten Ørnens brand» af Henrik Hertz, «Hvor herligt er mit fødeland» af Wulf, med dets så ofte raillerede slutningsvers:

«Om kloden rokkes end, dets fjelde
skal stormen dog ei kunne fælde»,

«Republikaneren» af Welhaven, «Blomst underskjøn» af Sagen etc.

Jeg for min del brydde mig ikke om de humoristiske og patriotiske digte, men holdt mig til de lyrisk-sentimentale som «Det døende barn» af H. C. Andersen, «Rafaels madonna»

[1] Hr. Nordahl Rolfsens læsebok svarer lidet til sin bestemmelse. Den er fuld af eventyrsnak og tøv af «Tulla», som blot kan virke fordummende, af sprogfordærvning og tvetydigt målstræv, for ikke at tale om den utilladelige måde, hvorpå hr. Rolfsen har korrigeret skrivemåden hos ældre forfattere, af hvilke stykker er optagne i boken. Rolfsens bok har også været gjenstand for skarp kritik. Desværre er den indført i ikke få af vore skoler, men det er mit og manges håb, at den snart vil bli fortrængt af en anden og bedre.

og «Spilleren» af Oehlenschläger, «Landsby-kirkegården» af Lund og Welhavens «Sjø fuglen»:

«En vildand svømmer stille
ved øens høie kyst»,

som fortjener en særlig omtale i vor literaturhistorie. Fru Collett påstod nemlig, at det var hendes ungdoms erotiske lidelser, som Welhaven symbolsk hadde fremstillet under billedet af den stakkers døende sjøfugl (hun kunde derfor heller ikke udstå digtet), og det har efter al sandsynlighed foresvævet Ibsen, da han skrev «Vildanden» og valgte denne titel til stykket.

Låding var nokså tilfreds med min deklamation af disse digte, hvori jeg lagde for dagen ikke liden barnlig følelse. Naar jeg skulde fremsige «Det døende barn», fik jeg således altid tårer i øinene, og jeg mærked selv, hvor min stemme lød bevæget.

Men en god dag stak forfængelighedsdjævelen mig . . . Jeg vilde være heroisk og optræde med voldsomme gester og lade stemmen larme . . . Jeg valgte mig det store, dramatisk bevægede «Fregatten Ørnens brand», som jeg hidtil med en blanding af misundelse og beundring hadde hørt flere af mine kammerater foredrage.

Med værdig holdning steg jeg op på katederet og gjorde mit beste buk for auditoriet, hvor der forresten fandtes liden velvilje. Det bestod kun af små, lattermilde kritikere, som

sad og lured på den mindste feil og blottelse.

Og det var med forceret høi og udfordrende stemme, jeg begyndte:

«Med svag, men gunstig vind, for fulde seil,
gled på Atlanterhavets speil
fregatten Ørnen henad bølgeskummet» —

Låding strøg sig gjennem håret ... Det varsled ilde ... Skjælvende fortsatte jeg:

«Mens brusende dens kjøl i søen skar
og luften seilene som vinger bar,
den svæved majestætisk gjennem rummet.»

«Hold op, din tosk! — Det er jo umuligt ... Og *du* drømmer om at gå til scenen,» tilføied han foragtelig. (Jeg hadde i en fortrolig stund fortalt pedellens søn, at jeg vilde så gjerne bli' skuespiller, hvad han straks hadde rapporteret til Låding.) «Ned med dig!»

Med et knubs puffed han mig ned fra katederet. Min beskjæmmelse var stor; jeg var nærved at synke i jorden ... Gutterne lo og fniste skadefro, og jeg var forvisset om, at de, da min stakkers hemmelighed nu var røbet, vilde kalde mig for «komediespelleren» alle mine dage. At finde et øgenavn på naboen var deres mindste kunst.

Men når Lådings slette lune var gåt over, kunde det hænde, at han greb læseboken og sa': «Nu vil *jeg* læse for jer, gutter.» Og så

læste han for os så «lydeligt, tydeligt og prydeligt», at det var en fornøielse at høre på ham. Selv de sløveste gutter blev opmærksomme og lytted til ham med store øine.

Og jeg tænkte ved mig selv: «Mon ikke denne mand har tat feil af sin bestemmelse her i livet? Han burde blit scenisk kunstner istedetfor skolelærer.»

Ialfald lykkedes det ham at tænde den dramatiske gnist hos flere af eleverne. To af Norges første skuespillere, Bernt Johannessen, dette for tidlig bortgangne geni, og Fredrik Garmann, er begge udgåt af Lådings skole.

At rette vore norske stile lod til at være et mere underordnet arbeide for ham, skjønt han, altid ledet af streng pligtfølelse, også her gjorde sig flid. Hans fordringer var ikke altid så store. Da jeg hadde skrevet en stil, hvori jeg i brevform skildred mit ferieliv og slutted med disse ord: «Mit brev er desværre tyndt og indholdsløst, men jeg håber, at *dit* svar til gjengjæld vil være så meget interessantere,» sa' han venligt nikkende: «Men du er jo galant som en franskmand, John.»

I *ét* punkt var Låding aldeles ulig sin beundrede Sagen. Han talte altid det reneste, mest soignerede boksprog — som man taler det på scenen —, mens Sagens til hverdags mored sig med at snakke «kavbergensk» og sa' «eg» og «meg», hvad der var Låding en horreur.

Og af sprogets fornorskning, som allerede begyndte at røre på sig i literaturen (vi hadde jo allerede Asbjørnsens «Huldreeventyr» og Bjørnsons «Synnøve Solbakken»), var Låding en modstander, hvad der ikke må undre os, da han tilhørte en anden tid og en anden smagsretning. Hvis en af eleverne således kom til at sige «kjøt» istedetfor «kjød», blev han sint og holdt en lang forelæsning for os. Og fandt han i vore stile et ægte norsk udtryk som «løe» (lade, hølade), «vasdrag» etc., strøg han det ubarmhjertig og satte istedetfor det tilsvarende danske ord.

Da jeg senere læste «Fjeldeventyret», hvor sorenskriveren retter alle Mons Østmoes såkaldte «Norvagismer», måtte jeg smilende huske på min gamle nidkjære lærer.

Lådings historietimer var også meget interessante — ialfald vakte de mig af døsen. Når vi hadde afliret vor lektie, lukked Låding boken, den strenge skolemester forsvandt, og en faderlig ven, som vilde underholde børnene, åbenbarte sig.

Med tilknytning til vor opgave den dag fortalte han os historiske anekdoter eller mærkelige enkeltheder af sin udbredte lekture. En gang da vi hadde læst om Spanien og Filip den anden, skildred han os Filips udseende og karakter og fortalte os om et drama »Filip den anden», som han i sin ungdom hadde seet i

Paris, og hvor ypperlig maske den skuespiller hadde, som gjengav kongens rolle. Marmorbleg og skjøn, med sort fuldskjæg, bevæged han sig på scenen med ægte spansk grandezza.

En anden gang, da vi repeterte Ludvig den 11tes historie, gjorde han os opmærksom på, hvor mesterlig Walter Scott i en af sine romaner (Quentin Durward) hadde skildret kongens sammensatte karaktér, gjennemgik denne karaktér med os og anbefalte os at læse romanen.

Efter disse historietimer ilte jeg hjem i en besynderlig løftet stemning. Forståelsen hadde gjort mig rigere og lykkeligere ... Nye horisonter åbned sig ... Hvad der i historien hidtil hadde ståt for mig som en åndløs række af navne og årstal, fik nu ligesom dramatisk liv.

Jeg så de handlende skikkelser for mig.

* * *

I Bergen opholder gutterne sig lige meget på gaden og ude i naturen som i hjemmet. Ialfald var det tilfældet i min barndom. Trods den hyppige regn hersker der et friluftsliv som få andre steder ... Om dette er uden skyggesider, vil jeg overlade pædagogerne at strides om. Det *kan* jo hænde, at en brav gut fra et godt hjem kommer i slet selskab, og at han rives

for meget bort fra de studier, som hans fremtid skal baseres på.

Hver årstid hadde sine specielle leke.

Om høsten gik vi op på Klosterhougen og satte op vore drager (en lek, som efter Holbergs mening skal være kommet fra Holland.) Det var så morsomt at se dragerne stige op i den blå høie luft med den lange papirhale viftende efter sig ... Undertiden led dragerne havari — snoren kunde f. eks. springe —, og vi så dem til vor sorg aldrig mere ...

Dette skuespil samled som regel også en skare af interesserede voksne ... De så smilende til og gav gode råd, erindrende sin egen barndom.

Og så lekte vi «Paradis», hvad der for mig hadde stor tiltrækning. Med kridt tegned vi, ikke så gjerne på jorden, som på en hellelagt gade, en aflang runding med mange smårum i. Kunsten bestod nu i at hoppe på én fod gjennem disse forskjellige rum, uden at berøre den linje, som skilte det ene fra det andet. Her hadde man anledning til at vise en ikke ringe legemlig færdighed.

At «sveipe krok» (bold) var også en yndet morskab. Vi kjøbte hos en blokmager kroken, som var ganske simpel, af hvidt træ, men vi malte den selv i flere farver og satte et spigerhode af messing i midten på den for at den kunde rigtig stråle ved omdreiningen.

Men af alle leke var de såkaldte «gjemmespil» mig de kjæreste.

I sin «Bergens beskrivelse» siger Holberg: «Blandt Ungdommens uskyldige Spil og *Exercitier* er adskillige, som jeg ikke har seet noget andetsteds; thi en Deel ere saadanne, som satte den heele Stad udi Bevægelse saasom udi en Leeg, som man kalder at spille vink, hvorudi en heel Gades Ungdom deeler sig i visse Bander og *posterer* sig paa visse Steder overalt udi Byen.»

Denne gamle lek «vinken», som allerede Holberg kjender, holdt sig endnu i mine gutteår. Den skal også være kommet fra Holland.

Det blev min yndlingslek, for den var så — dramatisk.

Hvor nøie jeg endnu mindes de klare, skumrende høstaftener med de første stjerner og den første friske kulde, da vi gutter samledes i Klosteret tæt ved det såkaldte «Sprøitehus» (hvor brandredskaber opbevartes) ligeoverfor den gamle fattigskole «Betlehem», der nu benyttes som stiftsarkiv.

Vi delte os i to lige store partier. Så blev der trukket lod om, hvem der skulde være «inde» og hvem der skulde være «ude». Men «udepartiet» hadde ikke lov til som i Holbergs tid, da Bergen endnu var liden og let overskuelig, til at fare gjennem hele byen, for at gjemme sig, hvor det vilde, men måtte ind-

skrænke sig til «Klosterguttternes» område, Nøstet, Kalmargjerdet, Munkebæksmuget, Holbergs almenning, etc.

Udepartiets medlemmer listed stille afsted og søgte på alle måder at bringe «indepartiet» på vildspor. De løb således gjerne ned et smug, for straks efter at forlade dette og slå ind på en modsat vei. Følte de sig trygge ved en passende distance og nærheden af et godt gjemmested, sendte de en rapfodet gut tilbage, som ropte «vinken» og så igjen hurtig forened sig med sit lag.

Dermed var signalet givet, til at «indepartiet» kunde rykke ud for at opdage modpartiet. Men ikke alle rykked ud. *Én* gut, «bommeren», blev tilbage ved udgangspunket, kaldet «målet» — her det gamle sprøitehus —, og et par holdt sig som speidere i nærheden af «målet».[1]

En kveld, da jeg hadde det held at høre til udepartiet, hvad der var det morsomste, sa' en af kammeraterne: «Eg vét et slikt slut sted,» og han fortalte os om en gammel pakbod nede ved Nøstet, hvis dør var så gammel og brøstfældig, at vi med lethed kunde slippe ind. Det blev da besluttet, at vi skulde vælge dette sted. Vi kom ind i et stort, mørkt pakrum, hvor det lugted af sild og sildelake, men da vi ikke fandt det trygt nok det, listed vi os over det sleipe,

[1] Se Kr. Bings «Vinken» i Nora Kobberstads «Norsk lekebok».

våde gulv og krøb i mørket opad de smale, vanskelige trapper lige op til loftet, hvor der stod en heiseindretning — og der gjemte vi os bag nogle gamle tønder og taugruller ...

Der sad vi stille som mus, med tilbageholdt åndedræt, lyttende efter den ringeste bevægelse ... For en spænding, mit hjerte slog, som om det skulde sprænges, jeg syntes jeg følte det lige op i halsen ...

Pludselig fór vi sammen ... Kom der nogen? Det rusled mellem tønderne ... Nei, det var kun en rotte, som løb frem fra sit smuthul ...

Minutterne gik, kvarteret med, vi sad ubevægelige, i den samme pirrende angst og frydfulde fornemmelse ... Vi var stolte av vort gjemmested ... Her var det da umuligt for nogen, selv om de hadde en indianers sporsans, at finde os. Selve Gjæst Bårdsen kunde ikke ha' skjult sig bedre for sine forfølgere ...

Da begyndte det at tusle nedenunder ... Vi trykked os uvilkårlig nærmere sammen som småfugle på en pind ... En enkelt reiste sig sagte og lyttende, færdig til flugt. Vi hørte listende trin, der kom nærmere og nærmere — og et øieblik efter står den første opdager ligeoverfor os og søger at lægge hånd på os, idet han roper: «Bom i mål!»

Hvordan hadde de dog kunnet «udpønske», at vi gjemte os her? Det gik ikke rigtig til ...

Der måtte være forræderi med i spillet... Hadde de i al hemmelighed, stik imod lovene, ladet en «speider» ubemærket følge os?

Når vi da hæseblæsende vendte tilbage til sprøitehuset, det ene parti søgende at komme det andet i forkjøbet, sang bommanden, efter at ha' slåt i mål, tre gange:

«En to tre,
spille vinken i havet,
en to tre,
spille vinken frit.»

Vi hadde tabt. Nu var det «indepartiets» tur at være «ude». —

At spille «høk og due» og «sidsten», som vi kaldte «pikkeleist» (sandsynligvis efter det engelske: «*pick the last*»), var også meget fornøieligt. Men før vi sprang ud, måtte først en af os fremsige det rimede vers, hvis fordeling af ord på hver af laget bestemte, hvem der skulde være «inde» for siden at løbe ud og fange de andre.

Af disse ligeså kuriøse som meningsløse vers husker jeg kun dette:

«Elle melde
dig fortælle:
skibet går
udi hår.
Ryg i rend,
to i spænd.
Snip, snap, snude,
du er ude!»

Blandt de, som deltog i disse aftenleke, var min jævnaldrende skolekammerat, Amund Amundsen, der bodde tæt ved i Knøsesmuget, og som senere hen i livet blev min gode, trofaste ven og gift med min yngste søster, Andrine Pauline. Jeg mindes også sønnerne af vor brave nabo, skibsfører Bentzon, John og Hans, begge friske, muntre gutter, som siden blev sjømænd.

*

* *

Også småpigerne hadde sine leke, men de holdt sig for sig selv, i god afstand fra os. Deres leke bestod mest af ringdanse med sang. Det ansåes som en skam for os gutter at deltage i pigernes dans. Nærmed man sig dem, blev man straks hånet af kammeraterne og skjældt ud for «tøsefut». Kun bittesmå gutter, som knapt kunde gå, såkaldte «rumpetrold», fik lov til uantastet at være med. De var også som regel brødre til de lekende småpiger.

Ikke få af gutterne hadde hemmelig lyst til at være i småpigernes selskab. De var så pene med sine uskyldige, blå øine og sit lyse hår — imellem de blonde kunde man til afveksling finde en liden sort krøltop —, og deres fine, bløde stemmer lød så rørende i den klare, stemningsrige høstkvæld...

Hvor det igrunden skulde være deiligt at

svinge sig med dem i dansen og føle deres små varme hænder i sine! Men frygten for kammeraternes kritik holdt én tilbage og kvalte ethvert sentimentalt ønske... Det gik her som det senere hen går den voksne mand... Af falsk stolthed, af hensyn til konveniensen slår han ofte et skal om sit ømme hjerte.

Barndomstiden er jo i det små kun en forespeiling af det liv, som kommer.

Ofte stod jeg i nærheden og betragted småpigerne med skjult deltagelse... De gav hinanden hænderne, dreied sig rundt og sang en længere sang, som begyndte slik:

«Jomfruen går i dansen
med sit guldgule hår —»

Hvor de forstod at bevæge sig med ynde og lethed, selv i vildskaben! Der var noget så dramatisk i deres minespil og tale. Ja, de var som små kunstnerinder.

En kvæld så jeg en større pige på tolv år indvie en liden tyk «Tullemor», som endnu ikke kunde tale rent, i danselekens finesser. Den lille måtte neie pent, dreie sig rundt på tå, klappe i hænderne og plapre efter med sit utydelige mæle sangens ord... Hun udførte altsammen med et alvor og en værdighed, som om hun skulde debutere på en offentlig scene. Kun en eneste gang faldt Tullemor af en eller anden grund ud af rollen. Hun surmuled og gav sin lærerinde et dask med den lille hånd.

Der er ikke tvivl om, at det sceniske talent, som udmærker bergenserinderne, får sin første udvikling i disse livfulde gadeleke. De må jo «agere» så godt som nogen voksen, og publikumet er der allerede. Kritiken også, den strengeste, som kan findes, éns jævnaldrendes — og de vænner sig på denne måde til offentlig optræden og offentlig kritik.

Den af dansene, som gav pigerne mest anledning til at udfolde dramatisk evne, hed «Roser og violer». En af dem forestilled da «ungersvenden», som skal «ta' sig en ven». Siden må hun falde på knæ for «vennen», og tilslut svinger parret, som lykkelig har fundet hinanden, sig syngende rundt:

«Roser og violer, roser og violer,
roser og de lille valmer små,
alt, hvad eders hjerte kan formå.
Roser og violer!
Lyster ungersvend
at tage sig en ven?
Roser og de valmer små,
alt, hvad eders hjerte kan formå.
Roser og violer! —»

De følgende vers er ligelydende; kun med denne forandring for hvert vers:

«Lyster ungersvend
at falde ned på knæ?

Lyster ungersvend
at stande op igjen?

Lyster ungersvend
at ta' sig en dans?»

En af pigernes ringdanse «Tante Lisbeth» var til afveksling af ret humoristisk art. Som veiret i Bergen pludselig kan gå over fra regn til sol, slog nu stemningen om ... Småpigerne blev kåde og overgivne, og deres stemme lød ikke mere blidt dæmpet; nei, de skreg i vilden sky.

Den ene af dem forestilled den gamle, syge «tante Lisbeth». Hun gik haltende ind i ringen og så meget kummerlig ud, mens de andre halted taktfast, klaprende med hælene, til venstre og høire, idet de med skrømtet medlidenhed betragted «tanten» og skrålte af fuld hals:

«Tante Lisbeth, tante Lisbeth,
hvorfor halter du så?
«Kan'kje hjælpe det, kan'kje hjælpe det,
har så ondt i en tå.»

Men lystigheden kulminerte, når de slutted sin lek med at danse «Nikomdelen».

De stilled sig op i en lang række. Det første par danned, ved at løfte armene iveiret, en port, som det sidste par, fulgt af de andre, trængte sig igjennem, efter at ha' spurgt: «Er porten åben?» Så danned et nyt par port, hvorigjennem sværmen løb, og så i det uendelige, mens alle sang i kor:

«Hei, hei, Ni—kom—de—len!
Har du smagt den sure makrelen?
Hei, hei, Nikom!» [1]

Leken fortsættes i ret linje fra den ene gade til den anden, med skrig og skrål og øredøvende larm. En og anden nysgjerrig madam kommer så frem ved vinduet for at se «ka så e' tis», men pludselig smiler hun til sin mand, som sidder i sofaen og røger af piben, og siger: «Å, det er bare ungerne, som leker Nikomdelen!»

Da smiler også manden, for denne gamle bergenske lek kjender han så godt fra sin egen barndom, og den har for ham så mange kjære minder ... Var det kanske ikke i «Nikomdelen», han så «mutter» første gang, dengang hun var et lidet vevert pigebarn, hvis fødder gik som trommestikker?

Men udenfor synger pigerne fremdeles:

Hei, hei, Ni—kom—de—len!
Har du smagt den sure makrelen?»

* * *

En sommerkvæld, da leken gik som allerbest i Klosteret, kom vor gamle, trofaste pige Malene løbende for at hente mig og min yngre bror.

[1] Se Nora Kobberstads «Norsk lekebok».

Mor var ikke rask, sa' hun, og vi skulde derfor straks komme hjem.

Det var en deilig, lys kvæld i begyndelsen af juni, vi var varme og ophidsede af leken, og følte slet ingen lyst til at gå med Malene ind i de kvalme stuer. Men her gaves ingen pardon; vi måtte følge med.

Da vi så mor, blev vi ganske stille ... Hun sad på sofaen, klædt i en hvid natdragt. Det var som hun med magt betvang en stor ængstelse ... Hos hende sad en fremmed «madam», tyk og bred, og drak kaffe.

Vi fik som sædvanlig en tallerken grød, og blev puttet i seng, trods vore energiske protester ... Klokken var jo bare otte, og der var fuldt af liv på gaden. Jeg lå en stund vågen; så faldt jeg i denne trygge, faste søvn, som er egen for barndommen.

Næste morgen fandt vi mor, som ellers pleied at stå op ved daggry, i sengen, men ikke alene; hun hadde en liden, hvid bylt ved siden af sig . . . Mor lå bleg og ubevægelig, med lukkede øine; det var som om hun ikke mærked, at vi var tilstede.

Da rørte min yngre bror ved bylten, der pludselig gav et svagt, jamrende skrig, som fik os forskrækket til at fare sammen.

«Ka' e' de for nokke?» spurgte han hviskende.

«Det er en liden søster, som du har fåt

inat,» sa' Malene og vendte bylten. «Er hun ikke søt?»

Vi fik øie paa et rødt dukkefjæs, som slet ikke forekom os vakkert.

«Men nu må dokker love mig, gutter, at være svært stille,» sa' Malene, «for mor er så dårlig og tåler ingen støi.»

«Hvor er hun kommet fra?» spurgte jeg efter en lang, rådvild pause.

«Hun er såmænd kommet fra Svartediket,» svared Malene efter at ha' betænkt sig en stund.

Jeg måtte grunde lidt over dette problem. Min bror stod fremdeles foran sengen, betragtende den lille bylt med stor andagt. Uden at vide det, hadde han foldet hænderne . . .

«Hvad vei kom hun da? Og hvorledes kunde hun, som er så liden, finde vort hus?»

«Hun kom ned gjennem skorstenen —»

«Men hvordan kunde det gå for sig? Og hun er jo slet ikke svart i ansigtet.»

«Det er fordi vi har vasket soden af hende og stellet så pént med hende. — Men nå må dokker gå på skolen, ellers kommer dokker for sént og får skjænd af læreren.»

Siden fortalte Malene os, at mor hadde været så syg om natten, at ikke alene hun selv, men også «madammen» var forvisset om, at hun måtte dø . . . Fødselen hadde været usædvanlig hård og smerterne ulidelige. Men med den

sjælsstyrke, som altid har udmærket vor sjeldne mor, så hun døden rolig i øinene.

«Hils gutterne fra mig!» hadde hun sagt til Malene — ikke andet, og vendt hodet mod væggen.

Men et nådigt forsyn vilde, at hun skulde leve, leve længe, til trøst og velsignelse for sine omgivelser. I det øieblik, jeg skriver disse linjer, fylder hun, rask og rørig, sit nittiende år. —

Den lille søster blev en kilde til stor glæde for os alle ... Hjemmet blev ligesom lysere og livligere, hendes skrigen lød som musik i vore øren...

Hvergang vi gutter kom hjem fra skolen, spurgte vi straks efter «barnet». Vi gav hende ikke noget andet navn, selv da hun voksed til. Der var jo næsten ti år imellem os — og derved kom der i vort broderlige forhold til hende noget protegerende.

Andrine Pauline — så blev hun døbt — udvikled sig snart til en vakker liden pige med gule lokker og blå øine ... Stille og blid af væsen græd hun sjeldent. Da mor og Malene hadde så travlt med at arbeide i vor store husholdning — for at skaffe sig en nødvendig biindtægt hadde mor taget flere pensionærer i huset —, blev en nabokone, «Gamle Johanne», leiet til at passe min søster.

Men også jeg tog mig meget af hende og fandt en fornøielse deri. Afvekslende med «Gamle Johanne» lærte jeg hende således at gå.

Jeg bandt et langt, rødt uldshawl under hendes små arme og søgte at lede hendes første skridt. Men hadde jeg støttet hende i hendes spæde barndom, blev hun senere hen i livet en god støtte for mange, ikke mindst for sin ældre, upraktiske bror. Hun viste sig ligeså klog som varmhjertet og energisk og hadde megen literær og musikalsk sans. At hun ikke har gjort sit navn bekjendt med at skrive bøker som broderen, skyldes ikke mangel på literær begavelse, men de alt opslugende husmoderlige pligter.

Da hun sad som lykkelig hustru og mor i sit eget hjem, sendte jeg hende disse småvers:

«Bjerken så jeg fuld af ynde,
svaie som med lokker fine,
mens konvallen om den dufted
— og jeg mindtes dig, Andrine.

Veslegutten sad i skogen
ensom . . . Med tungsindig mine
blåste han på seljefløiten
— og jeg mindtes dig, Andrine.

Svalen så jeg, fuld af ømhed
redet under muren kline,
sysle der med modertanker
— og jeg mindtes dig, Andrine.

Du har hængebjerkens ynde
og konvallens skjær det fine,
tonens blidhed, svalens ømhed
— alt er dit, Andrine!»

*
* *

Af bergenske originaler var der i min barndom ikke få. De beste var rigtignok borte, men de leved endnu i erindringen. Således hørte jeg ofte tale om en «Jomfru Puyter» ude i Sandviken, som skulde ha' været så mærkelig. Hun gik klædt i et kostume af fransk tilsnit fra slutten af det forrige århundrede. Hendes frisure var høi og underlig, med en slags hat eller kappe balancerende oppe på toppen. Hun bar kort, broderet silkeskjørt, en kåbe med hætte, foret med plettet skind, og på fødderne hvide strømper og udskaarne sko med sølvspænder. I haanden holdt hun altid en snusdåse eller en lugteflaske.

Denne gamle dame bevared ikke alene en svunden tids dragt, men også flere af dens skikke. Hun lod således hver nytårsnat en flok musikanter spille udenfor sit hus, for værdigt at salutere det kommende år.

Karen Oldervåg (hvem jeg har benyttet som biperson i min roman «Norsk provinsliv») leved dog vistnok endnu i et eller andet fattighus. Jeg så hende ikke, men hørte hende desto mere omtale.

Det var en gammel, styg kjærring, som drukken raved omkring i byen, forfulgt af gadegutterne. Hun ændsed dem ikke, men sang med sin sprukne stemme:

«Min flaske, den er tom,
den skal fyldes!
Den skal fyldes
med punsch og med vin.»

Da jeg i min bok nævnte Karen Oldervåg, kjendte jeg ikke hendes intime historie, som Lorentz Dietrichson fortæller i sine «Svundne Tider». Den er interessant nok, den bringer os bud fra tider, der var mindre korrekte og kultiverte end vore, men som til gjengjæld gav tilfældigheden, det romantiske element, større spillerum.

Karen Oldervåg hadde engang i den siste fjerdedel af 18de aarhundrede været en af Bergens mest feirede og rigeste unge skjønheder. Hendes historie var inderlig sørgelig. Den fortælles i folkemunde således:

I forrige århundrede leved en rig mand i Bergen, der havde tre døtre, som var så fine på det, at de ikke skulde lære noget, end ikke sy et sting eller koge en suppe, for de var så rige, at der aldrig kunde bli tale om, at de kunde få brug for den slags kyndigheder.

En russisk orlogsmand kom til Bergen, og tre bundrige russiske fyrster — mindre kunde ikke gjøre det — fried til og forloved sig med de tre frøkener. De to af dem kom året efter igjen og hented sine trolovede — men den tredie kom aldrig tilbage, og den forladte Karen græd sålænge, til hun græd sin smule forstand ud, og da så krigsårene og bankerotten kom, og faderen først tabte hele sin rigdom og så døde som en fattig mand, blev hun fuldstændig sindsforvirret og kom så på fattig-

væsenet. Tilslut slog hun sig i fortvivlelse paa flasken.

«Tippe-Tue» var en halvgammel sjauer, der altid gik som i en glad rus. Han var ogsaa som regel at finde tæt ved brændevinssjappen i det store stenhus ved slutten af Holbergs almenning, nede ved stranden. «Tippe-Tue» var ikke uden vid, og mange af hans vellykkede ord fløi byen rundt. Fuld af spilopper var han ogsaa. I lang tid bar han således på sin gamle sydvest en masse sjøgræs, der hang ned over hans joviale ansigt. Han hadde nemlig seet sig sint paa damernes slør og vilde nu efterabe dem, for at gi dem en lektion.

Forresten var han snil og harmløs og kunde godt like børn. Han lod som om han ikke mærked, at de ærtet ham. Jeg talte selv med ham flere gange, og vi skiltes altid som gode venner.

«Storeviken» tilhørte en ganske anden type. For ham flygted vi, når han drukken gik sin berserkergang gjennem gaderne . . . Og samtidig hadde vi hemmelig beundring for ham. Vi hadde nemlig alle hørt om hans usædvanlige styrke . . . Det var for ham en lek at løfte en hest eller vælte en kampesten. Jeg husker ham som en sværlemmet mand med et råt ansigt, klædt på bondevis, og som politiet trods forenede kræfter ikke kunde få bugt med, naar han i drukkenskab hadde gjort gale streger og skulde arresteres.

Kjøbmand X. vakte folks latter ved sin overvættes kjærlighed til — regnveir. Som forhenværende sjømand og god bergenser kunde han ikke undvære det våde element; han trængte til det som fisken til vandet. Altid gik han med galoger og «regnehat»; de var som groet fast til hans velnærede person.

Var det længere tid solskin, blev han i dårligt humør, klaged over at han ikke kunde «puste», og gik ud på altanen og betragted forventningsfuld himlen. Trak der så skyer op i vest, gned han hænderne og sa' til sin gamle husholderske: «Eg trur, vi får godt veir, jomfrumor!» Men udeblev så den inderligt ønskede regn, befalte han jomfruen at fylde hans gamle sjøstøvler med friskt vand fra fjorden — og i disse våde støvler vassed han så fornøiet frem og tilbage på altanen. —

To af byens mest interessante originaler bodde lige i min nærhed i Tyskesmuget, så jeg hadde anledning til at se dem hver dag.

Det var den «gale Enevoldsen» og «Rotte-Kristiansen». Undertiden gik de sammen. «Rotte-Kristiansen» leied et kammers i Enevoldsens lille hus.

For den «gale Enevoldsen» var vi slet ikke bange, mens «Rotte-Kristiansen» uden grund indgjød os en mystisk angst. Vi syntes der var noget «dæmonisk» over den lille værdige mand, der til sine sorte slidte klæder altid bar en høi,

grå floshat. Sandsynligvis var det navnet, som satte vor barnefantasi i bevægelse, ligesom senere Ibsens «Rottejomfru» bare ved sit navn gjorde et skrækblandet indtryk på læseren.

Man fortalte om ham, at han i sin ungdom hadde gjort en reise til Spanien, og at han der hadde lært at — spise rotter, en ret, som den simple spanier skal sætte pris på. Han hadde det meget smått, og når han nu mangled ordentlig føde, fanged han rotter, hvoraf der var nok i kvarteret, som han ude i kjøkkenet behandled så kunstfærdigt, med salt, ingefær og peber, at de blev en delikatesse (ialfald for ham, der var vant til det), når de kom på bordet. —

Enevoldsens historie var tragisk.

Han tilhørte en god familie, men istedetfor at studere valgte han håndværket og blev malermester. Som ungt menneske forelsked han sig i den skjønne Nanna Holmboe, en datter af den bekjendte rektor Holmboe, Wergelands gode ven.

Han sendte hende de mest sværmeriske breve, fulde af ægte følelse, men i formel henseende meget mangelfulde ... Den unge, feirede skjønhed har sandsynligvis bare smilt af dem. Noget svar fik han ialfald ikke. Men denne uigjengjældte og spottede lidenskab — rygtet om den var trængt ud over hele byen — blev Enevoldsens ulykke . . . Han grebes af en dyb melankoli og forsømte aldeles sit håndværk.

Pludselig forsvandt han sporløst . . . Man søgte efter ham overalt og fandt ham endelig ligge halvdød i en fjeldkløft et par mile fra Bergen. I flere dage hadde han som et vildt dyr streifet om mellem fjeldene uden at ville ta' næring til sig og var omsider sunket om af udmattelse.

Hadde han tænkt at berøve sig livet og i siste øieblik manglet mod? Hvem ved?

Man førte ham til byen og pleied ham. Men fra denne tid af blev han så «underlig» og gik mest alene for sig selv. Egentlig sindssyg var han ikke.

Enevoldsen kom ofte i mit hjem. Mor benytted ham til at male vægge og gulve — han udførte sit arbeide tilfredsstillende —, og da mor kjendte hans triste oplevelser, fik hun efterhånden godhed og interesse for ham. Jeg husker godt, at Malene om lørdagsaftenen blev sendt afsted til ham med en kurv, fuld af matvarer.

Hans søster, frøken Enevoldsen, besøgte os altid, når hun fra Østlandet kom til Bergen. Det var en dame med et aristokratisk ydre, og som talte et usædvanlig korrekt og slebent sprog. Frøkenens ældste bror, lensmand Enevoldsen i Rendalen, som hun opholdt sig hos, var gift med Rosa Kjeldseth, som siden lod sig skille og indgik nyt ægteskab med digteren Vinje.

Enevoldsen var som regel stilfærdig og

gjorde ikke en flue fortræd, men så kunde han med ét få sine «raptusser». Da indbildte han sig at være general eller noget andet stort. Han kom ridende, eskorteret af gadens ungdom, på et gammelt øk, med render af guldpapir på bukserne, og på hodet en papirhat med fjær i. Men da var han i krigsstemning, og man gjorde klogest i ikke at komme ham nær.

Han hadde et skindmagert, sværmerisk Don Quichote-ansigt med stor, bøiet næse og tyndt, krøllet hår, og figuren var lang, tør og bøiet. Bare knokler og hud! Det gamle øk, han red på, kunde også i sin magerhed give en god idé om den spanske helts «Rosinante».

Undertiden listed han sig ud i mørkningen med et blikspand i hånden. Dette spand var fyldt med blod, som han hadde kjøbt hos en slagter. Med blodet smurte han i al hemmelighed et kors på døren eller tærskelen til de huse, hvor hans «fiender» bodde. Reminiscenser fra det gamle testamente har her sandsynligvis foresvævet ham. Som et ulykkevarslende «mene tekel» skulde dette blodige korstegn minde hans fiender om, at «gjengjældelsens dag» var nær . . .

Enevoldsen var en stor beundrer af Napoleon. I mit hjem hang på væggen i forgyldt ramme et par billeder, forestillende scener af Napoleons liv. Far hadde kjøbt dem på en auktion. Disse billeder var gjenstand for en

ren kultus fra Enevoldsens side. I lange stunder kunde han stå og betragte dem.

Om aftenen, når vi sad rolig hjemme med mor, læsende vore lektier, stod Enevoldsen pludselig for os som drattet ned af skyerne. Uden at banke på hadde han på tåspidserne listet sig ind i stuen . . . Han ændsed ikke os — det var som om vi var luft for ham —, men betragted kun billederne. Tilslut lagde han en skilling på et af billedernes ramme og gik så igjen, taus og lydløs, som han var kommet.

Denne skilling var vistnok en tribut til den store keisers manes.

Mor forbød os strengt at røre skillingen — det var jo også min lumske hensigt at ta den og «snope» den op — for Enevoldsen vilde efter al sandsynlighed komme tilbage for at hente den. Ganske rigtig! — Et par aftener efter indfandt han sig, tog i taushed, med en bøining for Napoleon, skillingen tilbage og forsvandt.

Ikke så sjeldent måtte jeg gå ærinder for mor til Enevoldsen. Det var en trappe eller et kjøkkenskab, som i hast skulde males.

Med ængstelige fornemmelser betrådte jeg Enevoldsens lille hus i Tyskesmuget, for «Rotte-Kristiansen» bodde der jo, og engang, da jeg banked på døren, åbned denne i egen person for mig, knurrende misfornøiet.

Når jeg skulde passere trappen til Enevoldsens stue ovenpå, gik jeg uhyre forsigtig, med

benene løftede i veiret; jeg hadde nemlig den tro, at hele huset var fuldt af rotter, der vilde bide mig i læggen.

Enevoldsens værelse var meget tarveligt og uordentligt. Luften var kvalm og indestængt; han åbned aldrig vinduerne. Det skrå tag bestod mest af glasluger. Under disse glasluger hadde Enevoldsen flyttet sin seng, for at han om natten, når han ikke fik sove, kunde ligge og betragte stjernerne og drømme om sin grusomme elskede.

Med kridt hadde han tegnet «Nanna» overalt på møbler og vægge. Dette navn, omgivet af mystiske tegn og figurer, slynged sig som en krans gjennem hele stuen . . . Man vidste ikke, om man skulde le eller græde derover. —

Til originalerne må jeg også regne et par underlige fruentimmer, som undertiden hadde ærinder i mit hjem.

Den ene var den gamle «iglekone» (vi hadde ikke andet navn på hende), som blev kaldet for mindre sygdomme, hvor blod-udtrækning efter mors mening kunde gjøre godt. (Til de officielle læger hadde mor ringe tillid; hun foretrak selv at kvaksalve en smule.) Iglekonen bar en gammeldags rød bomuldskjole med pufærmer og en stor, hvid kappe, som aldeles skjulte håret; hun ligned ikke lidet en Holbergsk Magdelone. I hånden bar hun flasken med de små sorte dyr, som var en væmmelse for os børn.

Den anden var «Maren sælgekone», et gammelt, snilt fruentimmer med sølvhvidt hår og tandløs, mimrende mund. Hendes «profession» var at sælge brugte klæder, som hun slæbte med sig på armen. Men disse klæder var ikke altid brugte. Der fandtes mellem dem nye silkekjoler, som godtfolk af pengetrang hadde maattet lade sig skille med, og karnevalsdragter og broget teaterstas.

Vi børn blev altid glad over «Maren sælgekones» besøg, især jeg, som ikke kunde se mig mæt på de spillende farver i silken og på de strålende guldgaloner.

En gammel, fattig «jomfru Brinchmann», der altid bar en liden hund paa armen, og fulgtes af en dél større, viste sig undertiden ved kjøkkendøren for at tigge om mat til «de stakkers dyr». Hendes kjærlighed til hunde var mærkelig . . . Hun kunde ikke se en pén hund på gaden uden at løbe efter den og søge at få tag i den. Man fortalte, at en fin, hvis kjærlighed hun i sin ungdom hadde stødt tilbage, til straf hadde øvet troldkunster mod hende.

Men denne dame vilde mor, som ellers var så overbærende, ikke slippe ind, da der altid fulgte en ulidelig stank med hende. Hun kaldtes «Hundejomfruen», og har givet mig stoffet til en fortælling af samme navn.

*
* *

Af mine kammerater på frøken Reins skole så jeg nu blot Justus Lockwood, men ham besøgte jeg ofte. Hans hjem var for mig som en ny verden. Sammenlignet med det var mit eget ret tarveligt.

Her hersked en moderne eleganse. På væggen hang malerier af bekjendte kunstnere, i gyldne rammer (hjemme hadde vi ikke et eneste maleri, kun nogle kobberstik og litografier), og portierer ved dørene, på gulvet tykke Brüsselertæpper. Her var også piano, hvad vi i mit hjem først fik, da min yngste søster vokste til og skulde lære at spille. Og hvis jeg ikke feiler, var taget i spisestuen dekoreret med blomster og fugle, hvad der var en sjeldenhed i hin tids bergenske huse.

Men hvad der fængsled mig mest av alt, var Justus' eget værelse, for der fandtes hans store dukketeater — min fryd, min forelskelse, mine vågne nætters drøm . . .

Ja, hvor jeg var lykkelig, når jeg sad der ved Justus' side og agerte på engang teaterdirektør og skuespiller! Bare dekorationerne henrykte mig! Det var som et lidet tryllerige for sig selv — og når så prinserne og prinsesserne og bondepigerne og munkene spaserte ind efter et ryk i tråden, alle prægtig klædte, kulminerte henrykkelsen. Vi læste afvekslende høit, hvad personerne ifølge stykket hadde at sige...

Undertiden laved vi en liden bengalsk ild, som kasted en fantastisk belysning over scenen.

Barnefantasien lagde sit trolddomsskjær over alt ... Illusionen var fuldstændig ... For mig blev det virkelighed, den skjønneste virkelighed, disse papirprinser og malte landskaber ...

Ak, om jeg selv fik eie et slikt teater! Men jeg turde ikke tale om dette mit brændende ønske til mine forældre; jeg vidste jo, at de ikke hadde råd til at kjøbe det til mig.

Da jeg som voksen læste Goethes «Wilhelm Meister» med skildringen af marionetteatret, vaktes pány levende erindringen om min barndoms store passion.

Justus' mor, konsulinden, var høi og statelig og usædvanlig smuk. Hun hadde næsten klassiske træk og førte sig med en dronnings anstand.

Når hun hørte, at hendes søn hadde besøg, blev pigen altid sendt ned til os med kager og æbler, et traktement, som jeg satte stor pris på. I barnealderen har man jo den kraftigste appetit, og slike lækre saker vanked sjeldent i mit hjem.

Justus' søster, den krøllede Betsy, kunde undertiden slutte sig til os og se paa vort spil. Det var en liden sød pige, fuld af skjælmeri og spilopper.

En dag opleved jeg noget vidunderligt ... Jeg mødte papirprinsessen fra dukketeatret i lyslevende skikkelse — en skuespillerinde. Det var jomfru Sophie Lau, en søster til konsulinden

(skuespillerinderne var dengang endnu kun «jomfruer»), som var knyttet til den bergenske scene.

Den unge, skjønne dame i en sort silkedragt, som fremhæved hendes åndeagtige blekhed, virked på mig som en åbenbaring.

Hun var slank og zart indtil det æteriske, og hendes gang var svævende yndefuld . . . Det lille fine ansigt med de alvorlige blå øine, indrammedes af blonde lokker . . . Hun minded mig om et billede fra den katolske tid, som jeg hadde seet over alteret i den tyske Mariakirke . . . Ja, slik måtte englene se ud; derom kunde der ikke være tvivl.

Jomfru Lau hadde debuteret som «Estella» i «En onkels hemmelighed» og gjort megen lykke. Men hendes talent, som gav så rige løfter, skulde ikke komme til sin udvikling, for hun døde kort efter.

Det var i disse dage — jeg kunde dengang være omtrent 10—11 år —, at jeg første gang hørte navnet på den mand, som jeg senere skulde komme i et personligt venskabsforhold til, og som ved sin digtning og sin personlighed skulde øve megen indflydelse på mig — Henrik Ibsen.

Min ældste søster, som netop var blit konfirmeret, vilde endelig gå til scenen og ønsked at debutere som Signe i Ibsens «Gildet på Solhoug».

Jeg erindrer endnu, hvor ordet «Solhoug» greb min barnefantasi. Det var som om man

pludselig kasted et lyshav udover et mørkt landskab.

Hun hadde allerede aflagt prøve for direktøren, Hans Bordevik, en begavet nordlænding, der efter sigende skal ha givet Jonas Lie stof til «Den fremsynte».

Direktøren hadde opmuntret hende og blandt andet ytret, at hun måtte slet ikke tænke på publikum, når hun spilled, men betragte tilskuerne nede i parkettet som — kålhoder.

Men af min søsters optræden blev der intet. Min far, en pietistisk mand, som naboerne kaldte «bispen», satte sig derimod af alle kræfter. For ham var teatret og hvad dermed stod i forbindelse, af det onde.

Min søster vilde dog ikke opgi sine kunstnerdrømme — og så fulgte der heftige sammenstød.

Det var den gamle strid mellem to generationer, som ikke forstod hinanden.

* * *

Justus gik ofte i teatret — hvortil han fik fribillet af sin tante — og på koncerter. Men denne kunstens verden, som jeg elsked så lidenskabeligt, var af gode grunde stængt for mig. Jeg måtte nøies med Justus' referater.

For at adsprede mig i fritiden, fandt jeg da på så meget andet, som skulde erstatte mig teaterbesøgene, og her var nydelsen gratis. Med manden i Hostrups komedie sa' jeg:

«Fornøi dig blot så længe,
det ikke koster penge!»

En af disse mine gratis «fornøielser» var at gå omkring og — «se lig».

Når jeg hørte, at én var «salig hensovet» i nabolaget, indfandt jeg mig punktlig for at se den døde, hvad jeg fandt så «gyselig interessant». Det var teatret på en anden måde. Det pirred mine nerver og var en afveksling i det daglige livs ensformighed.

Dengang var det almindelig skik, at borgerfolk, selv de mest uformuende, holdt såkaldet «ligstue».

Den afdøde, iført hvidt udhugget lintøi, der så ud som om det var kniplingbesat, blev udstillet på en primitiv katafalk midt i værelset. Mellem ligets foldede hænder blev lagt en salmebok eller en blomst. Var den afdøde en ung pige, blev hun ofte smykket med en krans om panden.

Alle vinduer blev «tæppede», det vil sige der blev hængt hvide, lange lagener foran dem, så at dagen stængtes ude, og om katafalken, hvis fodstykke var smykket med urtepotter, og

selve leiet med guirlander af efeu og blomster, brændte der lys både dag og nat.

Det hele kunde minde noget om et katolsk kapel.

Ligstuen stod åben for alle, ikke alene for slægt og venner, men også for deltagende naboer, der som regel medbragte kranse eller en liden blomsterskjænk.

Mange af de afdøde hadde jeg daglig seet på gaden, livlige og smilende, og nu fandt jeg dem igjen stille og ubevægelige, med indsunkne øine og blå læber ... Rådvild stod jeg overfor dødens mysterium ... Synet af en ung pige, næsten barn, som jeg hadde kjendt, bevæged mig især ... Hun var så glad, at hun ikke kunde gå, men altid måtte danse henad veien — og nu lå hun der som et marmorbillede i blek ro.

Og intet kunde vække hende tillive mere, hverken vore brændende tårer eller vore sorgfulde klager. —

At det var skik ved disse høitidelige anledninger at traktere de kondolerende med vin og kage, var ikke det mindst fristende for mig... Jeg var en rigtig lækkermund ... Når jeg frygtsomt trådte ind i den fremmede ligstue, skeled jeg straks hen til kagefadet; undertiden var det til min sorg næsten tomt.

Som regel blev jeg venlig modtaget — jeg holdt mig også til Klosteret og dets omgivelser,

hvor man kjendte mine forældre — skjønt jeg ingen blomster bragte med mig.

Om natten kunde jeg ofte drømme fælt, især når jeg samme dag hadde seet gamle, stygge kadavere med sorte pletter og andre mærker af skjæmmende sygdom; men næste morgen gik jeg igjen i ligstuen og fik — kage og vin.

At jeg ikke udeblev ved begravelser, var en selvfølge . . . Udenfor lighuset var der strøet granbar . . . Klokkerne begyndte at ringe . . . Jeg slutted mig stille og ærbødig til følget . . . Engang kom jeg til at gå ved siden af præsten, den korpulente pastor Reimers, Welhavens ven, men det lod slet ikke til at hans velærværdighed skjøtted om mit følgeskab . . .

Det kjedelige ved disse begravelser var, at de fandt sted ved middagstid, når jeg skulde være hjemme og spise . . . Men jeg fandt alligevel på råd. Jeg slugte maten på et øieblik og sprang afsted til sørgehuset.

En «fornøielse» af mere munter art var det at overvære brudevielserne i byens forskjellige kirker. Især mored det mig, når det var standspersoner, som skulde vies, for da vidste jeg, at følget vilde blive anseligt, og at damerne vilde udfolde megen toilettepragt.

Den forventningsfulde spænding, før brudeparret viste sig, orgelbruset, der altid lød så gribende høitideligt, at en kunde få tårer i øinene, bruden, der med sænkede øine, klædt i

hvidt og med slør og myrtekrans, skred op til alteret ved brudgommens arm, det staselige følge, hvori der ofte var militære herrer, i gallauniform og med strålende ordener — alt virked på mig som et skuespil. Jeg sad der ganske åndeløs og glemte virkeligheden, at man vented mig på skolen eller i hjemmet . . .

Ja, slik måtte de optrin på teatret være, som Justus så henrykt talte om! Slik som brudeparret her måtte Axel og Valborg ha' bevæget sig under mødet i Trondhjems domkirke. Optrinet kunde neppe været skjønnere . . .

Præsternes brudetaler hørte jeg altid med opmærksomhed og ikke uden barnlig kritik. Den lille pastor Flotmanns taler forekom mig underlig forvirrede og smagløse. I sin tiltale til brudeparret brugte han altid den samme vending: «Nu skal I altså sætte foden under eget bord.»

Far fortalte, at han hadde været tilstede ved en vielse, hvor Flotmann sa' om den stakkers brud: «Smuk er hun ikke, det ser vi, rig er hun ikke, det ved vi, altså er det kun kjærligheden, som har ført parret sammen».

Ét er visst, at Flotmann med al sin bravhed ikke var nogen flink prædikant. Hans tilhørere blev også færre og færre. En søndagseftermiddag, da jeg besøgte Nykirken, fandt jeg således foruden en børneflok kun et par gamle kjærringer fra Stranges fattighus, som hadde pla-

ceret sig på selve alterbænken (vistnok for at høre bedre) samt i de nærmeste stole, så at Flotmann kunde se hver enkelt.

En af de gamle kjærringer snused og hosted uafbrudt. Da stansed Flotmann sin salvelsesfulde præken og ropte i en ganske anden tone: «Men sid da rolig i Guds hus, Ane Karine!»[1]

— De lange søndagseftermiddage vandred jeg om paa byens kirkegaarde . . . Der var så deiligt stille og ensomt, og der kunde jeg uforstyrret hengive mig til mine barnlige drømmerier, mens enkelte godveirsskyer strøg hen over den blå himmel, og «humlerne» surred omkring i luften eller fordybed sig i det indre af en blomsterkalk.

Jeg læste flittig navne og inskriptioner på gravene og beundred blomsterfloret. Slike prægtige roser hadde jeg aldrig seet i nogen have, og de dufted stærkere, mere sødmerigt, syntes jeg.

Undertiden tog jeg en liden blomst, men da jeg vidste, at dette var forbudt, gjemte jeg blomsten inde i min bluse. Men når jeg kom hjem, satte jeg den i friskt vand, idet jeg indvied Malene i hemmeligheden.

En morgen vågned jeg efter en urolig nat, hvor jeg hadde kastet mig om i sengen, med

[1] Biskop Pavels nævner i sine dagbøger Flotmann (der dengang var kapellan på Voss) som en elskværdig mand med literære interesser.

et blåt mærke på armen. Jeg viste mærket til Malene, som blev ganske «fælen».

«Det er dødningeknip,» sa' hun og korsed sig.

«Dødningeknip?» gjentog jeg forskrækket.

«Ja, du har jo stjålet blomster fra graven, hvad der er en stor synd, og så kommer dødningerne om natten for at kræve sine blomster tilbage.»

Fra denne dag af lod jeg kirkegårdens roser være i fred.

Ved den nærliggende Nykirke (vor sognekirke, hvor jeg senere blev konfirmeret) var flere gravkjældere, som for mig hadde en uhyggelig dragningskraft. Jeg kunde stå lange stunder og stirre ind gjennem de åbne jernsprinkler, som tjente til dør, på de gamle, hensmuldrede ligkister, hvoraf et par var forsynet med våbenmærke. Det var fornemme folk, som hvilte derinde; almindelige mennesker blev puttet i jorden.

Fra kjælderen kom en iskulde og en egen rådden lugt, som underlig blanded sig med den friske blomsterduft udenfor.

Men disse mærkelige gravkjældere er nu som så meget andet forsvundet. Da jeg sist var i Bergen og opsøgte min barndoms kirkegård, fandt jeg en moderne stenkai, hvor kjælderne i sin tid hadde stået.

*

* *

Vort hus lå på den gamle grund, hvor Munkeliv kloster før hadde ligget. Deraf gadens navn.

Munkelivkloster, tilhørende Benediktinerordenen, stiftedes af kong Eystein Magnusson i 1110 — altså for en 800 år tilbage.

Jeg holdt meget af mit gamle «Klosterhjem» — det tause vidne til min barndoms glæder og sorger.

Huset var i to étager med en større ark. Stuerne var små og venlige, især de, som vendte mod vest, hvor vi hadde megen sol. Huset lå frit, uden gjenboer, så vi hadde den deiligste udsigt, på den ene side over Puddefjorden, på den anden mod Vågen og Fløifjeldet.

Bagtil var der en hellelagt plads og en bitteliten have med et kirsebærtræ, som mor selv hadde plantet, og foruden nogle kneisende gule «keiserkroner» et par små blomsterbed.

I et af disse bed var der nogle fine, skjære, blå blomster, klokkeformede, med hvid bund. (Hadde jeg nu været botaniker, kunde jeg opgit navnet.) Disse blå blomster, som kom tidlig om våren, var jeg som barn så forunderlig glad i — jeg kunde ikke se mig mæt på dem —, og senere hen i livet har jeg aldrig kunnet glemme dem . . .

«Der voksed i min moders have
en sjelden blomst, en himmelblå.
Jeg elsked den . . . I henrykt undren

mit barneøie på den så.
Jeg vilde plukke den, men moder
hun sagde: «Barn, lad blomsten stå!»

Jeg voksed til ... På alle stier
jeg søgte blomsten underfuld.
Jeg søgte den blandt himlens stjerner,
jeg søgte den i jordens muld.
Ak, visnet længst var moders have,
og blegnet bort var morgnens guld.

Du blev min ulykke i livet,
du underblomst med øine blå.
Jeg har dig aldrig kunnet glemme,
jeg har dig aldrig kunnet nå.
En *drøm* om dig blev hele livet,
du underblomst med øine blå!»

I denne vor lille have tilbragte jeg mange glade stunder. Jeg roded i mulden og søgte efter regnorme, jeg bygged huse af småsten eller betragted Puddefjorden, som lå blank og smilende med sine hvide seilbåde, og bent over Damsgårdfjeldet med konsul Jansons statelige landsted, der i frastand tog sig ud som et slot.

Hvad der ikke interesserte mig mindst, var Gartner Schrøders have, der fra vort hus strakte sig ned over bakken lige til sjøen. Denne have var vistnok den største og prægtigste i hele byen, og der er al grund til at tro, at den lå på det samme terræn, hvor «Munkelivs» berømte klosterhave engang har ligget.

Hvor omgivelserne dog har indflydelse på et barnesind!

Denne Schrøders have førte noget lyst, muntert, duftende ved sig ... Man ånded lettere i dens nærhed ... Jeg tvivler ikke om, at jeg var blit et andet, mindre tilfreds og mindre skjønhedselskende barn, hvis jeg for eks. var opvokset i et smug eller i en af de snevre, ildelugtende gader nede ved Nøstet.

Hvor mangen tidlig sommermorgen har jeg ikke revet op vinduet i mit lille kammers, som vendte ud mod haven, for at beundre dens pragt og indånde i dybe drag den vellugt, som brisen fra fjorden førte med sig!

Ofte hadde jeg anledning til at se den på nært hold, når mor sendte mig afsted med et par skilling i lommen for at kjøbe frø, som skulde såes på vor egen haveplet, eller petersille og gulerødder, som vi skulde ha' til søndagssuppen.

En dag da jeg var i et slikt ærinde hos Schrøder, holdt han barneselskab for en af sine små døtre.

De unge piger, efter den tids sommermode, klædt i gjennemsigtige, brogede florkjoler, sprang om og lekte mellem roser, selv som roser i den første knopning.

Undertiden udstødte de høie, skarpe, jublende skrig, som kunde minde om en fugls ... Så stansed leken, og den unge værtinde bandt sirlig kranse af grønt og forglemmigeier, som hun pynted sine små gjæster med.

Schrøder stelled altid i sin have, sent og tidlig, søndag og hverdag. Men dette var ikke efter fars smag. Han stod ved vinduet og betragted misfornøiet gartneren, når denne arbeided om søndagen.

«Vi har jo Guds ord for, at søndag skal være en hviledag,» sa' far, og han kaldte spottende vor stræbsomme nabo for «muldgrisen», siden han altid roded i jorden.

Schrøder, dansk af fødsel, var en dannet og velvillig mand. Han var lærer (sandsynligvis i botanik) på latinskolen, og når han da med værdig holdning, klædt i en blå kappe med sort fløielsslag og hvidt slips, gik til skolen og på veien mødte far, kunde det nok hænde, at denne tog hatten ærbødig af for «muldgrisen».

Han kjendte ham neppe igjen, sa' han selv. Han hadde hidtil kun seet Schrøder i sin gamle arbeidsdragt, med halmen stikkende op af træskoene.

*
* *

I høsten 1860 blev der en stor forandring i vort kjære kloster.

Man begyndte at gjøre udgravninger, og vi gutter måtte indstille vore leke eller forlægge dem til et andet kvartér. Arbeidet begyndte

så hurtig, at jeg ikke fik tid til at redde mine skatte.

Som barn hadde jeg nemlig den vane at gjemme de par skillinger, som jeg hadde fåt til skjænk eller tjent ved at gå et ærinde, nede i jorden. Jeg eied nemlig ingen portemonnaie og frygted for næstens indgreb i eiendomsretten.

Meget forsigtigt gik jeg tilværks. Jeg løfted op en sten, som sad rigtig fast, og hvis farve ligned jordens, putted skillingerne ned i fugen, lagde stenen på sin plads igjen og klined muld rundt om den, så ingen kunde mærke, at den nogensinde var rørt.

Jeg var helt stolt af denne min opfindelse, og når jeg sammen med kammerater passerte stenen, kunde jeg smile hemmelighedsfuldt og komme med dunkle hentydninger.

Men nu var alt ødelagt for mig ... Både stenen og skatten forsvundet i de opkastede grusdynger... Jeg trøsted mig imidlertid over tabet ved at rode i mulden, hvor jeg fandt flere små rariteter, marmorstykker og farvede glasskår af kirkeruder etc. Især var jeg henrykt over noget «guld» (vistnok knust glimmerskifer), som jeg opdaged, men som desværre smuldred sammen mellem mine fingre.

Udgravningerne, som ledede af den berømte oldforsker, N. Nicolaysen, hadde til hensigt at undersøge ruinerne af det gamle Munkeliv-

kloster. Hele klosterpladsen blev oprevet. Vi hadde møie med at komme frem, når vi om morgenen skulde på skolen, og balancerte ligesom på randen af en afgrund.

Man fandt rester af mure, rødt glasserte stenfliser, rester af gravstene, klokkemetal, brudte søiler og flere kapitæler. En af disse var særlig interessant derved, at den næsten hadde den joniske kapitæls former, hvad der i middelalderens arkitektur var en sjeldenhed.

Og det viste sig, at kirkens kor hadde en hvælvet krypt — den eneste, som kjendes her i landet.

Daglig hadde jeg anledning til at se sakerne, efterhånden som de befriedes fra jordlaget. Tilslut kom der flere gamle mynter for dagen, hvoriblandt én med billedet af Norges siste katolske biskop, Olaf Engelbrektson.

De arkitektoniske detaljer, som fremkom ved udgravningen, samt de gamle mynter, opbevares nu i Bergens museum.

Det mærkeligste og kostbareste fund var dog gjort tidligere, da man i 1853 ved istandsættelsen af veien, som går fra Holbergs almenning til Nyveien, stødte på et halvt ophøiet marmorbillede af kong Eystein Magnusson, klosterets stifter.

Kongens krone er smykket med et kors, og på kronens nederste del står indskriften «*Eystein rex*».

Dette billede har en uskatterlig værdi. Der er ingen grund til at tvivle om, at det er ægte, for portrætets lighed med den skildring, som sagaen gir af kongens ydre, er påfaldende. Her er således de samme store, noget udstående øine, som Snorre taler om.

Mens man i andre lande — især da i syden, hvor skulptur og maleri tidligst blomstred — har billeder af sine gamle fyrster, billeder, som er nationens stolthed, det synlige vidnesbyrd om en berømmelig fortid, eier vi intet. Det lille, vi engang eied, blev plyndret af fremmede.

Dette portræt af kong Eystein blir således vor armods klenodie — et klenodie, som ikke nok kan værnes om.

Da jeg ved et besøg i Bergens museum søgte efter det, fandt jeg det endelig ved den vagthavendes hjælp, halv skjult på en sidevæg.

Men man burde gjøre mere ære på dette enestående billede. Det burde stilles i en glasmontre midt på gulvet, slik at alle blir opmærksomme på det — og hvile på en baggrund af sort eller violet fløiel, for at marmorets hvidhed kan komme til sin ret.

* * *

Livet i hjemmet gik sin stille gang. Mor passed husholdningen; vi børn læste vore lektier og lekte eller spaserte i fritiden. Når far kom hjem fra en reise, blev der dog mere livligt i det alvorlige hus. Han fortalte om de fremmede lande, han hadde seet, og bragte os små presenter, som glæded os.

Han var meget optaget af min lille søster. Det var som om hans noget strenge natur tøed op og blev mildere under indflydelsen af hendes barnesmil.

Levemåden var enkel og tarvelig. Spegesild, fersk eller saltet fisk hele ugen. Undertiden til afveksling pølse eller pandekage; hver søndag kjød og kjødsuppe (om sommeren ofte røgelaks med tommelskringler og rømmekolle). Kl. 5 fik vi den såkaldte «mellemmat», som bestod af kaffe og et stykke smørrebrød; om aftenen rugmelsgrød med sur melk.

Af selskabelig omgang hadde vi lidet. Om søndagsaftenen kunde der komme til os nogle af min ældre søsters veninder, eller den gamle skolemesterske, jomfru Berentsen. Vi børn var glad i disse søndagsaftener, for da fik vi istedetfor den evindelige grød the og æg og smørrebrød.

Jeg for min dél rørte ingen af middagens retter. Sild bød mig imod (især efter at far, som holdt streng hustugt, hadde villet tvinge mig til at sluge en portion), og som voksen har

jeg aldrig kunnet få et stykke sild over mine læber. Fisk vilde jeg heller ikke spise, og da jeg hadde seet en ko bli slagtet på en barbarisk måde nede i Muregården, holdt jeg også op med at spise kjød.

I en tidligere tilværelse har jeg vistnok været vegetarianer.

Bag fars ryg fik jeg et glas melk og et smørrebrød, det var alt. Den svagelige helbred, som jeg næsten hele mit liv har lidt af, tilskriver jeg denne mangelfulde næring i min opvækst.

Vor dagligstue — som også tjente til spisestue — var ret hyggelig. Den væsentlige prydelse bestod af to store speil i empirestil, som far hadde kjøbt på en auktion. Da de bragtes ind i huset, viste de sig at være for store for vore små stuer, og måtte derfor sages af for at kunne passe til væggen.

Foruden Napoleonsbillederne eied vi et portræt af Wergeland (også kjøbt på en auktion), vistnok det første, som blev taget af ham. Det var et litografi, dårlig udført, et minde om kunstens barndom i vort land, mere af kulturhistorisk end kunstnerisk værdi. I sit slags er det vistnok en sjeldenhed; jeg har ikke seet det andetsteds.

Digteren er fremstillet i en frakke med opstående krave og med en fjærpen i hånden. Under billedet disse linjer af «Skabelsen, Mennesket og Messias»:

«Ei folk mod folk som i den svundne old,
ei bror mod bror skal løfte avindskjold,
men hver, som dyds og sandhedsdyrker, hver
som hin den store mesters lærling er,
skal fri blandt frie brødre frydfuldt bo
i sine eges eller palmers bo.»

Hvor tidt har jeg ikke som barn stået tankefuld fremfor dette billede, studerende versets indhold! Jeg aned ikke dengang, at jeg som voksen skulde skrive et pompøst digt til «Norges skytsånd, Henrik Wergeland», og at ingen ringere end Grieg skulde sætte det i toner.

Hver søndag måtte jeg gå i kirke. Jeg foretrak «Tyskekirken». Den var vakrere end de andre, syntes jeg; der var så mange gamle billeder fra den katolske tid, og det mored mig desuden at høre den tyske præken, som jeg til nød kunde følge med.

Undertiden talte vor egen religionslærer, pastor Mowinckel, og da syntes jeg, at alt var så let at fatte.

Efter gudstjenesten gik jeg «på slottet», den åbne plads med de grønne træer foran kommandantboligen, hvor militærmusiken spilled og «generalen» i egen person (dengang Kloumann) mønstred «tropperne», som bestod af et lidet parti soldater.

Dette var meget underholdende, og der traf jeg som regel flere af mine kammerater, med

hvem jeg siden tog en tur ud til «Bontlabo» eller Skuteviken.

En enkelt gang besøgte jeg det gamle museum (nu forlængst nedrevet), oprettet af stiftamtmand Christie og biskop Neumann. Det var en større bygning af træ, som lå ikke langt fra den nuværende politistation. Her fandtes i de naturhistoriske samlinger mange rariteter, som kunde interessere en videbegjærlig gut, og så var der — malerier. Her stifted jeg første gang bekjendtskab med vor store bergenske kunstner, professor Dahl. Det var et deiligt billede fra Danmark, med en lyslokket bondegut i forgrunden. Når jeg lukker øinene, ser jeg endnu tydelig for mig bakkelandskabets bølgende linjer og planterne i forgrunden, så utrolig minutiøst udførte. Man kunde ligesom opdage hver åre i bladet.

På hjemveien passerte jeg Mortmanns have med de hvidmalte statuer af træ, som skulde forestille marmor. Jeg var dengang ikke meget inde i mytologien og undred mig over, hvad de halvnakne mænd og fruentimmer med de mærkelige attributer (en af dem bar en halvmåne, en anden en træfork) skulde betyde.

Denne gamle have er også forsvunden. Den lå i nærheden af den nuværende bypark. —

Jeg hadde fåt til foræring et stort farveskrin og en æske med farveblyanter, og nu var det min glæde i ledige timer at «male» og

«kolorere» billeder. De stærkeste farver, rødt, blåt og grønt, holdt jeg især af og anvendte dem overalt.

Men at «klippe i papir» og siden, når lyset tændtes, at lade de udskårne figurer og landskaber tegne sig som skyggebilleder på væggen, var også meget fornøieligt. Denne kunst hadde jeg lært af vor nabo, farvermester Martens, med hvis små døtre jeg hadde gået på skole sammen hos jomfru Berentsen.

Farvermesteren bodde et lidet stykke vei fra os på Holbergs almenning i et hus tilvenstre, når man kom fra Klosteret ned bakken, og som af traditionen betegnedes som Ludvig Holbergs barndomshjem [1].

Det var et større, hvidmalet træhus med spidst tag og to étager og nokså høi grundmur. En trappe med rækværk førte op til indgangsdøren. Udenfor huset stod et høit lindetræ, og tæt ved det var en brønd, som kaldtes «Holbergsbrønden».

Farvermesteren modtog mig altid meget venligt, og jeg beundred hans færdighed i at bruge saksen. Når jeg gik, forærte han mig altid et af sine kunststykker, og med papiret i hånden sprang jeg strålende hjem for at vise det.

[1] Hr. Nordahl-Olsen har i sin bog «Ludvig Holberg i Bergen» påvist, at huset lå længer nede, på det nordlige hjørne af Klaus Ockens hus og Strandgaden.

*
* *

En regnveirsdag, da jeg på veien til min kjære farvermester gik og glante op mod Fløifjeldet, fik jeg pludselig en fornemmelse af, at det vilde falde over mig og knuse mig.

Og denne urimelige angst for «Fløien», Ulriken og de andre store fjelde, som omgiver byen, vendte tilbage, men, mærkelig nok, aldrig i solskin. Kun i regnveir og tåge, der ligesom gjorde fjeldformerne større og lod tinderne flyde sammen med himlens skyer, antog de for mig denne truende skikkelse.

Ja, disse fjelde virked stærkt på mig ... Jeg kunde sidde ved vinduet og betragte dem i lange stunder ...

Hvad lå der bag dem? En verden, jeg ikke kjendte, noget nyt og herligt som i eventyret? Kanske en stor kongsgård med tårne og gyldent spir, som jeg hadde seet det i min billedbok?

Jeg kunde ønske at være en fugl for at flyve henover dem og få min nysgjerrighed tilfredsstillet. Uden at kjende Bjørnsons digtning, kunde jeg den gang sige med «Arne»:

«Undrer mig på, hvad jeg får at se
over de høie fjelde —»

Undertiden blev regelmæssigheden i mit stille hjem afbrudt ved, at en fin vogn stansed fremfor vor dør. Kusken smeldte med pisken og gadens børn samled sig. En vogn var en sjeldenhed i de dage. Kun et par af byens fornemste

og rigeste familier holdt ekvipage, og af leievogne var der ikke mange.

Vognen var kommet for at hente mor, som skulde stå fadder for et eller andet barn i nabolaget. Ved en slig vigtig begivenhed som en dåb kunde man dengang ikke gå tilfods, men måtte kjøre. Den nyfødtes forældre sendte selv vognen efter fadderne; slik var skik og brug.

Så kom mor ned i sin beste søndagspynt med en stor guldbrosche i sløifen på kjolen, med hatten pyntet med tøiblomster og en sort silkesalop over skulderen. Kusken smeldte igjen med pisken, og mor kjørte høitidelig afsted, mens vi børn stod ved vinduet og vifted til hende.

Som barn var jeg tidt så melankolsk uden al fornuftig grund ...

Hvor godt jeg husker en høstkvæld i måneskin! Jeg var alene hjemme. Træt af at læse lektierne, stod jeg ved vinduet og så ud på den måneklare Klosterplads med «Sprøitehuset» og «Betlehem».

Da kom der vandrende i sluttet række et tog af seilmakergutter, alle vordende sjømænd, arm i arm med nogle lattermilde jenter ... En af gutterne spilled på «handorgel» (harmonika), de andre sang på sin gamle vise:

«Seilmakerne
det er de kjækkeste
af alle læredrenge,
som udi byen er.»

Et slikt harmonika tåler ikke at høres nærved; men efterhånden som det glade tog fjerned sig opover Klosterhougen, lød både spil og sang ret vakkert.

Tilslut hørte jeg kun enkelte svage toner, som døde hen i den stille, drømmende månenat ...

Et pust af stærkere livslyst end den i mit stille hjem trængte ind på mig ... Alle uklare guttelængsler vaktes ... Jeg vidste ikke, hvor jeg skulde hen med dem, en sælsom uro og sørgmodighed greb mig, og jeg var nærved at briste i gråd ...

* * *

Far var skibsfører. Hans lille fartøi hed «Svalen». Når det lå hjemme på Bergens havn og nætterne var stormfulde, sov far ofte ombord, og jeg fik da lov til at gjøre ham selskab. Jeg fandt det så morsomt at ligge i den lille, trange køie, som jeg hadde besvær med at klatre op i, og vugges hid og did efter skibets bevægelser, mens stormen peb i taugværket.

Efter at ha' læst mit fadervor sov jeg så trygt og godt som aldrig på landjorden.

Og i kahytten med den underlige lugt som af brakt sjøvand var der så mange rare saker,

som interesserte mig, sjøkart, kompas etc. Og mellem fars andagtsbøker fandt jeg mestertyven «Gjæst Bårdsens levnetsløb», forfattet af ham selv, som jeg uden fars vidende slugte med den dobbelte appetit på det forbudte.

Hvordan var denne ulv kommet ind i hjorden? Dette var vistnok den første bok af «verdslig» art, som far kaldte al literatur, som ikke var religiøs, der faldt i mine hænder. Den brændte sig ind i min erindring, og allerede dengang tænkte jeg: «Hvormange storværk vilde Gjæst ha' kunnet udrette, hvis han hadde anvendt sin usædvanlige snuhed og intelligens i det godes istedetfor i det ondes tjeneste!»

«Svalen» krydsed som regel i de nordiske farvande, men undertiden fløi den langt bort til Englands eller Frankrigs kyster . . . Når far reiste, ledsaged jeg ham ofte til «Bukken», hvor bølgerne gik så høie, at vi hadde møie med at forlade skibet for at komme ombord i den lille damper «Bjørgvin», som hadde bugseret skibet ud og nu skulde føre os tilbage til byen.

En af fars styrmænd hed Storm. Det var en barnekjær mand med et vakkert, skarpskåret ansigt, efter sigende tilhørende den bergenske familie Storm, hvori Nicolai Wergelands søster blev indgiftet. Jeg husker godt, hvor trofast han hjalp os ned i båden.

Når far vendte hjem fra en udenlandstur,

hadde han altid presenter med til os. Da han kom fra Havre, hadde han således med til mor et par kurve med deilige franske pærer, som blev sat ind i spisekammeret. Men til mors forbauselse svandt kurvens indhold mere og mere ... Da jeg så fik idé om, at mor hadde vor skikkelige pige mistænkt, måtte jeg en god dag selv bekjende, at det var mig, som var tyven, at jeg sent og tidlig hadde aflagt hemmelige besøg i spisekammeret, og min ærlighed redded mig for straf.

Ikke altid gjorde fars presenter lykke. Fra England bragte han mig engang en brun jakke med blanke knapper og en høi, sort silkehat, slig som engelske skolegutter bærer den. Jakken var jeg glad i, ikke mindst i de blanke knapper, men den ulykkelige hat —!

Næste søndag forlangte far, at jeg i denne dragt skulde følge ham til Nykirken. For en spidsrodsgang! Alle gutter, vi mødte, og de voksne med, vendte sig for at glo på mig og kom med spottegloser over «Skorstenen». Rød og skamfuld gik jeg ved fars side og voved ikke at se op.

Men neppe var far igjen reist ud, før jeg tramped på hatten, som hadde beredt mig såmange kvaler, og kasted den langt bort.

Et af fars liebhaberier var at gå «på auktioner». Undertiden kjøbte han ting, som mor syntes om, og som kunde pynte hjemmet, for

eks. de omtalte speile i empirestil og pene «skilderier» (hvoriblandt et kobberstik efter Rembrandt, forestillende Ganymedes' bortførelse af Jupiter i ørneham), men oftest var det unyttigt kram, som hverken han eller vi hadde brug for, som for eks. en række gammeldagse, broderte silkeveste, der vilde passet for en skuespiller, som skulde optræde i Holberg.

Og når mor samme dag, som far bragte denne maskeradestas hjem med sig, forgjæves hadde grundet over, hvordan hun skulde få sit husholdningsbudget til at balancere, kan det nok hænde, at hun var mindre blid.

Fars karakter var som de fleste menneskers ret indviklet. Ved siden af strenghed løb der en munter åre, som kunde give sig form i humoristiske fortællinger. Jeg vil her gjengie en af dem.

Den bekjendte madam Belling indfandt sig ligesom far på alle auktioner, men hun hadde sine gode grunde til det, for hun hadde en marschandiserbod, som skulde forsynes. Madammen, oprindelig en bondepige fra Fane sogn, var en af byens originaler; der cirkulerte hundred morsomme anekdoter om hende. En gang vilde hun, trods sin alder og corpulence, gå til scenen og henvendte sig i den anledning til Bjørnson, som da gjæsted Bergen med sit selskab. Hun tiltalte Bjørnson med «hr. konduktør» og sa', at hun vilde så gjerne «depotere», men det

måtte helst være i dronningfaget. En «rulle» som «Maren Stuart» lå nu så godt for hende.

Da «konduktøren» strengt spurgte hende, hvilke betingelser hun trodde at ha for scenen, svared hun, at hendes hår, når det sloges ud, var så langt, at det «nåed langt ned over rumpen», og at hun kunde sidde på det.

Om hun eied sangstemme? «Sangstemme far! — Kor vil I hen? Da eg i min ungdom var budeie oppe på Fane, var eg beryktet for min stemme. Eg skrek og hauket så for kreaturene, at de kunde høre meg i næste præstegjæld.»

Men trods alle disse kunstneriske fortrin, blev der intet af debuten, som de skadefro bergensere hadde glædet sig til.

Min ven, overlæge Holmboe, i hvis hjem på sygehuset Bjørnson bodde, var vidne til dette mærkelige møde mellem den teatergale marschandisermadam og vor store digter.

En anden gang udgav hun en «diktsamling», naiv og formløs, som bergenserne lo kostelig af, men som Ibsen, der fik boken tillåns af mig, læste med alvor og interesse, og han udtalte sin dom over den i disse ord:

«Her går sandsynligvis, af mangel på udvikling, en naturbegavelse tilgrunde.»

Hun forsøgte også at skrive skuespil. Overlæge Holmboe fortalte mig, at hun hadde indleveret til ham (som var medlem af teaterdi-

rektionen) en tragedie i fem akter, kaldet «Den nagende orm».

Titelen var en hentydning til hendes skikkelige mand, som hun leved dårlig sammen med.

Madam Belling drak gjerne et glas øl, især i sommertiden, men da hun var ret økonomisk, tillod hun sig sjelden denne luksus. En varm sommerdag, da hun som sædvanlig sad i auktionslokalet, følte hun stærk tørst, og da hun opdaged, at auktionarius hadde en flaske friskt øl på sin pult, fik hun straks en idé til at lure øllet fra ham.

Hun udstødte pludselig et høit skrig og lod sit hode synke ned på skulderen af en nabokone.

«Madam Belling dåner!» ropte alle. «Vand, vand!»

Da løfted madam Belling hodet, og med døende stemme sa' hun: «Nei, øl, øl!» idet hun pegte på auktionarius' bord.

Hun fik også øllet og kom til kræfter igjen. Men da hun næste dag vilde spille samme lumske komedie for at få sit øl gratis, blev den godmodige auktionaris sint og sa': «Nei, *den* går ikke, madam Belling! — Øllet har jeg selv betalt, og selv vil jeg drikke det.»

Jeg tvivler ikke på, at den «lust zum fabulieren», som jeg efter venners sigende selv sidder inde med, er en arv efter min far.

*

* *

Det var fars glæde at gå i kirke, at overvære «bønnemøder» og begravelser etc. Men hans største nydelse var vistnok at få en teologisk disput igang. Undertiden snakked han med sin gamle ven, skræddermester Høiberg, om himmel og helvede, om Gud og udødelighed... Deres lærde samtaler vidned mindre om kjendskab til den moderne filosofi end om en enkel, ufordærvet barnetro...

Undertiden kunde de i stridens hede komme i totterne på hinanden, især når det gjaldt englene og deres påklædning, et spørgsmål, som optog skrædderen meget.

Far mente, at englene svæved nøgne om i rummet, for i det himmelske paradis var der så deilig varmt; der trængte man hverken til bukser eller skjødefrakker. Men skræddermesteren protesterte heftig mod denne hypotese. Englene var fuldt påklædte, fastslog han, vel ikke efter nyeste mode, men dog anstændig klædte, som selv engle bør være det, og for at bevise sin påstand fortalte han, at han på et alterbillede i Tyskekirken hadde seet en engel, iført en lang, grøn kjole, udskåret i halsen, og broderet med perler og guld. Far vilde dog ikke høre på det øre; han insinuerte, at Høiberg talte som fagmand, at han var interesseret i dette spørgsmål... Høiberg blev nu meget fornærmet... Han så mere objektivt på tingene

end far trodde, og skeled slet ikke efter fremtidige, overjordiske kunder.

Den brave skræddermester er nu forlængst borte fra denne verden. Om han i en anden og bedre tilværelse har fået anledning til at øve sin kunst — han var især flink til at sy bukser —, må ligesom andre transcendentale spørgsmål henstå uafgjort.

Hvis far hadde fået en anden opdragelse og selv hadde kunnet vælge sin livsstilling, var han sikkerlig blit geistlig — og det en rigtig myndig kirkens herre.

Hver søndag måtte jeg gå med ham i kirke for at høre «Guds ord». Jeg mindes endnu med gru disse kirkebesøg. Jeg var en svagelig gut og blev så træt af at stå på gulvet under den lange præken, som jeg lidet forstod (vi hadde som alle huseiere vor reserverede stol, men pladsen var som regel optaget af de voksne).

Engang i sommertiden var jeg nær ved at besvime, og da jeg kom hjem, hadde jeg ingen appetit på middagsmaden.

Hvor jeg hadde foretrukket at spasere ude i det frie, under den strålende blå himmel, hvoraf jeg blot fik et glimt gjennem de mørke kirkeruder.

En enkelt gang var far forhindret i at følge med mig. Men da narred jeg ham. Jeg seiled med en kammerat, Nikolai Pedersen, i båd på Puddefjorden, eller jeg vandred ud til Sverres-

borg og drømte om vore gamle konger, mens det grønne løv suste over mit hode.

Måske var dette sværmeri i den frie natur for et opvakt barn ligeså godt som gudstjenesten i den mørke, billedløse kirke. Fuglenes fløiten i grenene åbenbarte mig mere end præstens mange ord. Jeg følte mig lykkelig, i harmoni med naturen og med mig selv.

Da jeg vidste, at far ved middagsbordet vilde underkaste mig en skarp eksamination, passed jeg på, inden jeg vendte hjem, at møde en gammel kjærring, der kom fra kirken, for af hende at erfare, hvordan gudstjenesten var løbet af. Når far så spurgte mig, hvad præsten hadde talt om, og hvilke salmer vi hadde sunget, kunde jeg tilfredsstillende svare på alt.

Har denne lille historie nogen moral, så er det den, at al religiøs tvang er af det onde. Den avler kun forstillelse og løgn.

I smug læste jeg romaner — det var nu istedetfor leke min kjæreste adspredelse i fritiden — men vanskeligt var det at skaffe mig bøker. Af romaner fandtes ingen i mit hjem, kun et par eventyr Petter Dass' «Nordlands Trompet», som far holdt meget af, og Maus moralske fortællinger. Jeg hadde ikke penger til at abonnere i et leiebibliotek.

Men så hjalp kammeraterne mig. Den snille Martin, pedellens søn, var især tjenstvillig. Han lånte mig foruden gamle tidsskrifter som «Bien»

og «Hermoder», Mauritz Hansens noveller, hvis mystisk-romantiske indhold aldeles fortumled min guttehjerne. «Et eventyr ved rigsgrænsen» og «Tapetet på Fossesholm» henrev mig i den grad, at jeg læste dem op igjen og op igjen. Endnu den dag idag erindrer jeg både handlingen og mange enkeltheder.

Martin hadde den uvane altid at spise smørrebrød, mens han læste. Følgen var, at de eksemplarer, han lånte mig, altid var plettede og lugted af mad; men denne ubehagelighed formindsked slet ikke min nydelse.

Når far om aftenen overrasked mig i at læse, rev han straks boken fra mig for at se, om det var «Guds ord». Hvis det så viste sig, at boken ikke var af religiøst indhold, kasserte han den ubønhørlig, efter at ha' bebreidet mig min overtrædelse af hans forbud.

Uden at vide og ville det, blev far årsagen til mine første barnesorger. Foruden Martin lånte også Justus mig enkelte romaner, men disse, som han hadde taget af faderens bokskab, var rene og smukt indbundne. En aften, da jeg sad fordybet i en slig elegant bok, trådte far pludselig ind, og efter at ha' læst titelbladet «Greven af Monte Kristo», tog han den ikke alene ifra mig, men i et anfald af vrede over min stadige ulydighed kasted han den bort over gulvet, så at den gik itu og det fine bind løsned.

Da far gik, sad jeg som bedøvet tilbage, med øinene fulde af tårer . . . Til min sorg over fars adfærd kom bekymringen, hvordan jeg skulde kunne erstatte eieren det ødelagte eksemplar . . . Jeg hadde jo ikke penger til at kjøbe noget nyt . . . Ja, hvad skulde jeg dog finde på? Jeg grubled over det den halve nat.

Når far opdaged, at der efter sengetid brændte lys på mit kammers, listed han sig ind på hosesokkerne, og uden at sige et ord, med et straffende blik kun, berøved han mig lysestagen og lod mig sidde igjen i mørket. Men jeg fandt på råd. Da romanen var så spændende, at jeg absolut måtte vide fortsættelsen, roded jeg op i ovnens døende gløder, så at de begyndte at flamme, lagde mig på knæ fremfor ovnshullet og ved dette matte, flakkende skjær læste jeg med bankende hjerte videre om «Den gale fru Berthe» eller om «Othar af Bretagne».

At jeg ikke rent ødelagde mine øine — de er gudskelov endnu gode —, var et helt under.

Heldigvis var far ikke meget hjemme. Når jeg hørte, at han skulde ud og seile, ånded jeg op som befriet. Han var jo en god, retskaffen mand, agtet af alle, men det kjølige, noget skarpe ved hans væsen skræmte mig bort.

Længe før han tog afsked, spurgte jeg interesseret mor: «Når skal far reise?» hun tog mit spørgsmål for et udtryk af barnlig bedrø-

velse, trøsted mig så med, at han ikke blev længe borte, men snart vilde komme tilbage og bringe mig pene gaver fra udlandet.

* * *

Mors karakter var meget forskjellig fra fars. Hun var mildheden og kjærligheden selv, altid overbærende. Vistnok stolende på min gode natur, lod hun mig gjøre, hvad jeg vilde. Her var ikke tale om nogetsomhelst bånd.

Uden spor af egenkjærlighed tænkte hun blot på andre, på at glæde dem og ofre sig for dem. Dertil var hun uendelig nøisom — hun spiste som en fugl — og arbeidsom over evne. Om sommeren stod hun op kl. 4, og hele dagen, uden stans, uden at ta sig en middagslur, stelled hun i sit store hus.

Hun hadde håndlag til alt, og ofte gjorde hun en mands gjerning for at spare udgifter og indvinde en liden sum til husholdningen. Hun tapetserte således selv væggene, når det behøvedes, og forretted snedkerarbeide som at reparere stole og borde, og når den gale Enevoldsen svigted, malte hun selv i hast de gjenstande, som trængte til at pudses op.

Rygtet om hendes hjertensgodhed og tjenstvillighed var trængt ind i nabolaget. Ofte blev

hun hentet til syge — mest da småfolk —, og når et sådant bud kom, forlod hun straks sin huslige gjerning, hvor vigtig end denne kunde være.

Man kan med sandhed sige om hende, at hun i samme person forened Bibelens Marthe og Marie.

En morgen savned vi mor. Malene fortalte os da, at hun sent på aftenen, efter at vi var gåt i seng, var blit kaldet til en fattig barselkone i nærheden, og at hun hadde været borte hele natten. Først ud på formiddagen vendte mor tilbage; hun så træt, men samtidig glad ud — ja, der var noget strålende over hende. Uden at søge hvile, gik hun straks ud i kjøkkenet for at stelle med middagsmaden. Jeg stod i en krog og hørte henne fortælle min voksne søster, at den stakkers kone efter lange lidelser var blit forløst, men at det ikke var smerterne, som mest hadde foruroliget hende, nei, det var frygten for at dø og komme i helvede. I sine vilde fantasier nævnte hun altid «den uudslukkelige ild».

Men tilslut lykkedes det mor at gie den forpinte sjæl ro.

Hun sa til hende: «De er jo en brav og strævsom kone, madam Hansen, agtet af alle, som kjender Dem ... Hvad grund har De til at være ræd for helvede? Der kommer jo kun slette mennesker ... Men De har jo aldrig be-

drevet noget ondt. De har en god og ren samvittighed ... Hvis det er Guds vilje, at De skal dø, så kommer De i himlen, hvor englene står rede til at modtage Dem ... Himlen er skabt for fromme sjæle som Deres, tro De mig —»

Og hun talte til den syge om Guds uendelige godhed og hvisked kjærlighedens ord i hendes øre ... Og så skete underet ... Den syge faldt i en velgjørende slummer — og var reddet.

— Mor gav sig også af med at fuske lægerne i kunsten; hun var i god tro et stykke af en kvaksalver. Til apotekerens medicin hadde hun liden tillid, desto mere til de urter på marken, som «Vorherre hadde plantet for at gavne og glæde os». Hün påstod, at der for hver sygdom fandtes i naturen en lægende urt.

Når hun selv var syg, afskediged hun vor huslæge, dr. Jürgensen, og sendte pigen op på Klosterengen for at samle urter og blomster, eller tørt høi, som pigen siden måtte koge til en grød, der lagdes som omslag på det betændte sted.

På denne vis kurerte hun ikke alene sig selv flere gange, men hjalp også andre lidende.

Mangen nyttig erfaring vil desværre gå i graven med hende. Mon således nogen af mine læsere ved, at tørrede kastanjeblomster, gnedet ud i lidt olje, er et udmærket middel mod gigt og reumatisme?

Mor var født på landet, og det var der i ensomheden hun hadde lært at lytte til naturens tale. Ofte fortalte hun os om den vakre gård ved Sognefjorden, hvor hun var opvokset, om sin store æt, der engang hadde været så rig, om general Holcks familie, i hvis hus hun kom som ung pige, og som viste hende slik rørende godhed . . .

En af frøknerne Holck (senere fru kaptein Døscher i Bergen) var med at bære mig over dåben. Ofte traf jeg på gaden denne min elskværdige «gudmor».

Hvis far med sin strenghed repræsenterte det gamle testamentes lov, måtte mor være evangeliet med dets smilende kjærlighedsbudskab. Hun sa med Paulus i hans første brev til korintierne: «Men nu vedblive tro, håb og kjærlighed, disse tre; men størst iblandt dem er kjærligheden.»

Om de ydre, religiøse former brydde hun sig lidet. Modsat far, gik hun næsten aldrig i kirke, men, når der var roligt hjemme og hun hadde en liten fristund, satte hun en blomst foran sig på bordet og tog frem den bok, som var hende kjærest af alle, den eneste, som hun igrunden kjendte, Bibelen, og læste andægtig i den.

Fortrinsvis valgte hun stykker af det nye testamente. De barnlige parabler var hende ikke de mindst dyrebare.

Den skjønliteratur, som hendes søn skulde vie sit liv, var dengang og vedblev at være hende fremmed. Når man har den lykke at forstå og elske «bøkernes bok», trænger man ikke nogen anden næring for sjælen, mente hun. Mon hun ikke har ret?

Vi børn fulgte instinktsmæssig, at mor hadde den «ægte religion», den, som lærer én at elske næsten, at bære over med hans feil, at opofre sig uden tanke om belønning, at bære lidelsen med tålmod ... Hun blev derved en velsignelse for os alle. Vi så op til hende og ønsked af hjertet, at vi engang kunde komme til at ligne hende.

Hun var usigelig snil mod dyr — hun tog sig af gadens syge, husvilde katte og kurerte dem. Blomster elsked hun lidenskabeligt; hendes bord og vinduer var fulde af dem. I sine små urtepotter planted hun små «aflæggere» af sjeldne vækster, som hun hadde fået til skjænk, og når hun da så en liden, forfrossen knop, som hun længe hadde pleiet, endelig springe ud for solen, kunde hun sige, idet hun henrykt og beundrende bøied sig over den: «For et Guds under! Og tænk, at der gives folk, som ikke tror paa Gud! Man kan blot ha' medlidenhed med dem og bede for dem.»

Da jeg var optrådt som forfatter og hadde gjort Edvard Griegs bekjendtskab, kom han undertiden på besøg til os. Han fik straks sym-

pati for mor, en sympati, der gik over til hengivenhed, da han mødte hende ved et sygeleie, hvor al konveniens faldt bort og det sandt menneskelige kom for dagen.

En ung musiker, Lauritz Grimstad, en ven og skolekammerat af mig, døde i Bergen under meget triste forhold — hjemløs i sit eget hjem. Han blev pleiet af mor, som for min skyld tog sig kjærligt af ham (selv var jeg dengang i Italien).

Og så var der en anden, som viste Grimstad megen deltagelse. Det var Grieg, som gjennem mig hadde lært at kjende og sætte pris på sin unge kollega.

Ved Grimstads dødsleie sad således Grieg sammen med mor. Der var ingen andre tilstede.

Grieg kunde aldrig glemme disse den unge kunstners siste, fortvivlede stunder, og den karakterstyrke, som mor viste. Men hun var jo ældre end Grieg, prøvet af sorg og erfaring, og det var ikke første gang hun så døden ind i øinene.

Grimstad klynged sig til livet som rimeligt var — han hadde jo bare nået tyveårsalderen — og da han mærked, at det store øieblik nærmed sig, fór han op i vildelse og ropte: «Jeg vil ikke dø, jeg vil ikke dø!»

Grieg sad målløs, med tårer i øinene og

formåed ikke at trøste; men så fik han hjælp af mor.

Hun lagde rolig sine hænder på den unge kunstners bryst, trykked ham blidt ned i sengen, og sa' på én gang myndigt og kjærligt:

«Skal du dø, så dø i Jesu navn, Lauritzmand!»

Den døende så stort på hende, fortalte Grieg mig senere. Så faldt der en vidunderlig ro over ham, og i det samme drog han sit siste suk.

Fra den stund fik Grieg meget venskab for mor. «Det er en personlighed, som man aldrig glemmer,» sa' han altid, og på hendes ottiårige fødselsdag sendte han og fru Nina hende sine venligste lykønskninger.

Men jeg sendte hende fra Kjøbenhavn af dette lille vers, skrevet ud af mit fulde hjerte:

«Du leved, virked i det stille.
Din verden var vort hjem, det lille.
De børn, for hvem du led og stred
den lange dag og kvælden med.

Du var den ømme fuglemor,
en ederfugl fra Finmarks fjord,
der tidt rev dun af egen barm,
blot reden kunde blive varm
for ungerne, de nøgne små,
som hjælpeløs i reden lå.

Men bliver fugleungen stor,
den flyver bort fra hjem og mor.

Og takken, fuglemoder får
for trofast pleie mange år,
blir oftest kun en liden sang,
et armt «kvivit» fra fremmed vang.»

* * *

Min barndoms by ligned ikke det moderne Bergen, som vi nu kjender. Den hadde ikke jernbane, ikke sporvogne, ikke telefoner, ikke elektrisk lys. De dampskibe i rute, som forbandt den med omverdenen, var få.

Bergen var en gammeldags, skikkelig provinsby, som bar mange mærker af den afstængthed, hvori den ufrivillig befandt sig.

Et trist og barbarisk syn var det således at se fæstningsslaverne et par gange i ugen passere vor bolig på deres vei til Fredriksberg. De var klædte i stygge, grå dragter af ulike farver — der skulde umuliggjøre dem flugten — og bar jernlænker om fødderne.

Mor gråd, når hun så dem, og vi børn fyldtes af skræk og medlidenhed.

Om natten vækkedes vi undertiden i vor bedste søvn af en tordenlignende larm. Det var kanonskud fra Fredriksberg, som meldte, at der var ildløs i byen. Når dette skéte ved vintertid, var det især uhyggeligt. Vi fór straks ud af sengen, kravled om i mørke og klædte os hurtig på.

Mor gav pigen ordre til at sætte kaffekjedlen over, mens hun ordned husets nøgler og og samled vore få pretiosa og vigtige papirer. Så indfandt sig hæseblæsende et par naboer med deres madammer, og disse lod sig kaffen smage vel og snakked i munden på hverandre.

Var branden i nærheden og vinden drev mod vort hus, begyndte vi at flytte nogle af de kostbareste møbler ud på Klosterpladsen. Mor viste ved disse leiligheder en mærkværdig ro. Det lod til, at hun satte alt i Guds hånd.

Udenfor gadedøren stod den traditionelle, af magistraten forordnede vandtønde, pen og grønmalet, men så vidt jeg husker, blev den aldrig benyttet.

Når jeg mærked, at der ingen fare var for mit hjem, løb jeg afsted til brandstedet. Situationen kræved min nærværelse, syntes jeg. Ofte skyndte jeg mig så, at min påklædning blev høist mangelfuld. Jeg gav mig således ikke tid til at ta' strømper på, men stak de nøgne fødder i de kolde, klamme støvler, hvorved jeg pådrog mig ikke alene flere forkjølelser, men mit bryst fik et knæk, som jeg endnu lider under.

Naturligvis styrted jeg straks ind i det brændende hus for at hjælpe til... Jeg fór gjennem de fremmede stuer, som om de var mine egne — en smule røk skræmte mig ikke —, snused efter over alt, og når det så lykkedes mig, ikke

uden besvær, at «redde» et gammelt strygejern eller en ny natpotte, var jeg stoltere end selve «brandmajoren».

En hellig aften, da vi sad samlet i hjemmet, rundt om lampen, fik mor en dødelig skræk. Det banked pludselig hårdt på døren som med en jernklo, og vi hørte Hans vagtmands grove stemme, der ropte: «Brand, brand!»

Mor, som trodde, at det var vort eget hus, det gjaldt, reiste sig blek og stille. Det viste sig så, at ulykken skéte langt fra os, i den modsatte dél af byen, oppe på Kalfaret. Det var hospitalet for de spedalske, som brændte, og der gik menneskeliv tabt — en forfærdelig begivenhed, som endnu lever i gamle bergenseres erindring.

Kl. 9 om aftenen gik «tappenstregen» fra «Slottet» over Tyskebryggen til rådstuen — man hørte overalt så tydelig trommeslagene —, og en times tid efter lå byens indbyggere og sov fredeligt, mens «vagtmanden» patruljerede udenfor huset.

Når min hjerne ovenpå romanlæsningen var ophidset af røverhistorier med mord og drab, følte jeg det som en velsignet tryghed at ligge i sengen og høre vagtmandens énsformige gang i de tunge, jernbeslagne støvler udenfor på fortauget, mens han nu og da med bondeagtig syngende stemme, på en slags salmetone, meldte, at «Vinden er sønden» eller «Vinden er nord, nordvest.»

På klosterpladsen vokste der græs mellem brostenene, og ofte kom en politibetjent for at minde mor om, at det var hendes pligt som huseierske at rydde dette ugræs væk.

I gaderne hersked der et myldrende folkeliv, ikke mindst i den trange Strandgade. Bønder og bondekoner fra Vos, Sogn og Hardanger i de mest forskjellige nationaldragter blanded sig med de modernt klædte bymennesker. Og på «Triangelen», fiskebryggen ved torvet, slåst de rapmundede bergenske «Perniller» med havstrilerne for at få den beste fisk og den billigste pris.

Disse havstriler var en mærkelig, vistnok fremmed race. De var som regel ulig de norske bønder, brune og sorthårede. Når de hadde fået en tår over tørsten, sang de altid om «det fremmede landet». Welhaven, der som barn ofte hadde anledning til at studere dem, er af den mening, at de er indvandret fra Asien.

I båden var de i sit element — *der* følte de sig hjemme og som herskere — men kommet op på landjorden, spilled de en ynkelig rolle. På grund af deres evige stillesidden og roning var overkroppen blit uforholdsmæssig udviklet, mens benene var korte og svage.

Tunge og klodsede, som en art amfibier, bevæged de sig gjennem gaderne, forfulgt og ærtet af gutungerne, mod hvis spottegloser de satte et urokkeligt flegma.

Ofte så jeg gamle havstriler, hvis lange skjæg og gråsprængte lokker kunde minde om Bibelens patriarker, stå i et smug, udenfor en brændevinssjap, og gjentagende kysse hinanden med en inderlighed, som de nydte drikkevarer gav dobbelt styrke.

Dette sydlandske følelsesliv — så ulig vore norske, indesluttede bønders — synes også at tale for, at de er af en fremmed oprindelse.

Spanske damer, der var kommet med deres mænds skibe fra Bilbao, dansed gjennem gaderne med en mantille over skulderen og en cigaret i munden. Jeg hadde aldrig før seet damer røge og løb nysgjerrig efter dem. Jeg opdaged, at én af dem hadde antydning til små moustascher over sin røde overlæbe; en anden bar på en stor vifte, som hun svang yndefuldt.

Til disse mørkebrune, letbente spanske fruentimmer danned de hollandske skipperkoner en stærk modsætning. De var tunge og alvorlige, undertiden lidt klodsede, men deres hudfarve var så blomstrende og deres snehvide hovedtøi med de gyldne spænder så vakkert, at jeg foretrak dem for spanierinderne.

Et uhyggeligt billede midt i al denne bergenske livsglæde var synet af de spedalske fra St. Jørgens hospital.

Disse ulykkelige skabninger fik lov til at gå omkring på gadene og ind i husene for at fal-

byde småting, de selv hadde lavet, som skobørster, fyrstikæsker, rottefælder etc.

Hvor angst blev jeg ikke, da en spedalsk første gang viste sig i vort hjem! Han trådte uanmeldt ind i kjøkkenet og bød frem sine varer . . . Det var en endnu ung mand, klædt i sort vadmelsdragt, med et dødblegt, vissent ansigt og røde, betændte øine. Her og der i ansigtet sad små sår . . . Hans hænder var blodløse, med skrumpen hud; jeg syntes, de mindte om et ligs. Og jeg husker at hans stemme var så underlig tyst og pibende, uden klang af liv.

Med mor besøgte jeg engang St. Jørgens hospital. Det var en skummel træbygning med et større forsamlingsværelse og en masse smaa kot og gange. Mor skulde hilse paa en pige, som hadde været tyende hos os, og nu var blit ramt af den skrækkelige sygdom. Mit hjerte snørte sig sammen ved at se disse sorgfulde, håbløst lidende medmennesker, der som fanger gled spøgelsesagtig stille gjennem de mørke korridorer . . .

Enkelte ansigter var så vanskabte af bylder og udslet, at jeg uvilkårlig maatte vende mig bort.

For en lykke, da jeg ved moders hånd igjen slap ud af det triste sygefængsel, ud i dagen og solen på den åbne, hellelagte plads! Det var som om jeg slap ud af en grav.

På den anden side af pladsen lå den usædvanlig lille, venlige kirke, som hørte til hospitalet, og ligeoverfor et lidet pent hvidmalet hus, med klare gardiner og roser og gyldenlak i alle vinduer. Her bodde «jomfruerne Hauge», et par gamle, meget æstetiske damer, der hadde været Welhavens ungdomsveninder, og som aldrig blev trætte af at tale om «Johan Sebastian» og alle hans skøierstreger. De ernæred sig ved at sy modepynt — en beskjæftigelse, som passed godt med deres æstetiske interesser.

Da jeg senere hen hadde den glæde at gjøre fru professorinde Sars' bekjendtskab, og hørte hende fortælle om sin gamle, prægtige far, Welhaven, der hadde været præst ved kirken og fuld af menneskekjærlighed ofret sine bedste kræfter for de stakkars syge, måtte jeg tænke på dette min bardoms besøg i det triste St. Jørgens hospital.

* * *

I hjemmet var det som sagt stille. Ingen begivenheder, som kunde bryde den ensformige gang — og jeg nød derfor dobbelt de årlig tilbagevendende fest- og fridage, hvoraf der heldigvis ikke var så få. Der var fastelavnsdag, 17de mai, bededag, St. Hans aften etc.

Fastelavnsdag var især morsom, syntes jeg. Da fik man varme «hedevægger», en slags store boller, fyldt med smeltet smør, kanel og varm melk, en ret, som vi børn var meget glad i, trods dens ufordøielighed. Og denne dag fik vi ris og gav ris, alt under spøg og latter. Vi børn stod tidlig op, og med det pyntede fastelavnsris i hånden søgte vi at overraske vore forældre i sengen. Naar dette lykkedes os, var der en jubel uden grænser.

I stueétagen af vort hus, ud til gården, bodde en fattig guldsmedenke, madam Worm. Hun hadde flere halvvoksne børn at forsørge, og det var svært småt for den hæderlige, stræbsomme kone. Jeg har en idé om, at mor ikke alene eftergav hende leien, men også nu og da stak mad til hende.

En af madam Worms små bifortjenester var at lave fastelavnsris, og de dage, dette arbeide stod paa, opholdt jeg mig gjerne i hendes leilighed. Her var jo så meget, som kunde fryde et barneøie. På madammens sybord lå deiligt papir i alle farver, rødt, grønt og blåt, og så var der guldpapir, der glinsed som sol . . .

Det var så fornøieligt at se, hvor kunstfærdig hun brugte saksen, «krused» papiret og forfærdiged de skjønneste blomster til riset . . . Og hun rulled små kugler, som hun overtrak med guldpapir, så at de ligned gyldne bær, hvad

de ogsaa skulde forestille, og af det grønne papir blev der bladpynt.

Disse fine fastelavnsris sendte hun så med sin yngste datter, Jette, om til flere af byens bedre familier, som hadde kjendt hende i hendes «velmagtsdage», med «hilsen og lykønskning fra gamle madam Worm». Den lille pige bragte også altid en mindre pengesum hjem med sig — og da blev der også fastelavnsgilde i det fattige hjem.

Fra en slig festdag husker jeg en rørende oplevelse. Jeg gik tilfældig ind paa den nærliggende kirkegård og fandt der et lidet, af guld og blomster strålende fastelavnsris stukket ned i sneen på en liden fattig barnegrav uden navn og mærke.

Det har nok været en stakkers, sørgende mor, som på denne måde har villet berede den lille afdøde en glæde. Med hvilke tårer og i hvilke erindringer om svundne dage, da barnet jubled på festdagen, har hun ikke lagt sin naive skjænk på graven!

Bededagsaften spiste alle pandekager — det var den gamle tradition —, butikkerne stængtes, og over hele byen lød den høitidelige klokkeklang, «når freden ringtes ind». Denne aften fandt jeg forresten lidt kjedelig — mor narred os nemlig for pandekagerne — og klokkeklangen fra kirkerne var mig ikke noget nyt. Da var 17de mai en anderledes stor dag. Alle-

rede kl. 6 var jeg oppe, fuld af feberagtig forventning om, hvad dagen vilde bringe . . . På gaden var der ved dette tidspunkt ret stille. Et par smågutter, pyntet med nationalsløifer, sprang dog allerede omkring og øved sig i at skrige hurra, og her og der var heist flag.

Af mor fik jeg nogle skilling til at «snope» for, men jeg var så fornuftig istedetfor kage og bonbons at kjøbe mig en liten rørstok, som jeg kunde spasere med. Jeg følte mig som en hél mand, når jeg på en voksen måde svang stokken.

Og så lærte en kammerat mig, at man godt kunde — «røke» af stokken. Der blev skåret et stykke af den, som efter megen møie antændtes. Jeg patted på denne brændende stump og efter et par hosteanfald, og med tårer i øinene forsikred jeg min kammerat, at det «smagte nokså godt».

Det var min første cigar.

Forresten var min tilfredshed denne dag ikke ublandet. På «borgerskolen» eied vi ingen fane til at samle os under og deltage i festens glandspunkt — processionen, den store procession, der gik gjennem alle byens hovedgader, nu og da standsende for at udbringe en leve udenfor et hus, hvor en stortingsmand eller anden udmærket medborger bodde.

Min kammerat Justus gik med latinskolegutterne under deres egen fine silkefane, som

en stor, kraftig gut bar med synlig stolthed. Jeg stod i frastand som passiv tilskuer, og jeg misundte min lykkelige kammerat.

Ja, bitre tanker vågned i mig! Hvorfor gik ikke *jeg* på latinskolen, istedetfor på den tarvelige borgerskole? Så hadde jeg nu vandret med i processionen, arm i arm med Justus, under silkefanen, som smeldte i vårvinden?

Var jeg ikke ligeså flink og brav som han? Og langt flittigere, for Justus glemte sine lektier over sin pianomusik. Og var jeg ikke ligeså velopdragen og ligeså pent klædt? Jeg hadde jo min fine sorte søndagsbluse på, om halsen den hvide, krusede strimmel, som mor selv hadde pyntet mig med, og på brystet en flunkende ny nationalsløife, hvis røde, hvide og blå farver strålte i sollyset.

Da processionen satte sig i bevægelse med musik og sang — uden mig —, var jeg ikke langtfra at briste i gråd . . . Jeg følte mig som en paria.

Men så glemte jeg min kummer over nationalsangens høitidelig svulmende toner . . . Jeg kunde de patriotiske ord udenad, og den pompøse melodi rørte mit hjerte; jeg hadde jo hørt den synge fra jeg var bitte liden og kunde ikke tænke mig en 17de mai uden disse toner.

Det var «Sønner af Norge, det ældgamle rige», — en sang, som nu er forældet, og som en ny generation smiler af som af en gammel

hat, der engang har været på moden*). Bjørnsons «Ja, vi elsker» har forlængst fortrængt den.

Bjørnson og Ole Bull så jeg første gang ved en slig syttendemaifest.

Bjørnson holdt talen på Engen. Han stod på tribunen, rødhåret og undersætsig, med blottet hode og hvidt slips. Hans stærke røst med den mærkelige Romsdalsdialekt lød som en krigstrompet udover den store plads. Man kunde høre ham i den største afstand.

Men Bjørnson imponerte mig ikke dengang — nei da var Ole Bull, vor egen Ole, en mægtigere skikkelse, som forstod at fange barnefantasien.

Som en fyrste, høi og rank, et hode høiere end alt folket, skred han foran processionen, smilende og hilsende til alle sider — og vi bøied os uvilkårlig for ham.

Mange år efter, da jeg hadde debuteret som digter og på festkomiteens anmodning skrevet den officielle sang for dagen, nød jeg den ære at gå ved Ole Bulls side i processionen. Mens vi da gik sammen, hændte der noget, som gjorde, at det ideal, jeg hadde dannet mig af

*) De bergenske gadegutter hadde forresten lavet en parodi på den høistemte sang:

«Kjeding på Torge
vil ikke borge
sønner af Norge
en toskillingsdram.»

den store kunstner og patriot, blegned, ialfald for et øieblik.

Han vendte sig nemlig gang på gang om, og i en noget brutal tone og i ikke altfor velvalgte ord, skjændte han på parret, som gik lige bag os, to skikkelige borgermænd, som i trængslen, mod sin vilje, var kommet til at træde Ole Bull på foden.

* * *

St. Hans aften, den lyse midtsommerfest, står så skjøn for min erindring.

Da jeg om morgenen keg ud af vinduet, var det første, jeg fik øie på, en stor «æreport» af tynde bjerkestammer, og midt i porten hængte en grøn krans, hvori en høirød «pion» vakte fortjent opmærksomhed.

Men jeg hadde ikke mod til, da jeg senere gik ud, at passere gjennem denne æreport, så gjerne jeg end vilde, for ved indgangen stod en liden gut med en sparebøsse i hånden og bad om «en skilling i porten» — og det var just denne skilling, som jeg mangled.

At lægge en gammel bukseknap ned i bøssen, hvad en kammerat gjorde, fandt jeg under min værdighed.

Vi hadde fri hele dagen med undtagelse af

morgentimen fra 8—9. Den benytted Låding til på sin åndfulde måde at forklare os dagens betydning. Han udlagde således for os den herlige myte om Balder, solguden.

Denne time gav ligesom dagen sin indvielse.

Hvor glad jeg var, da jeg sprang hjemover fra skolen, under Guds blå himmel, i det milde solskin! Og vel hadde jeg noget at glæde mig til. Den store fest på Sydnæshougen skulde finde sted om aftenen. En kammerat hadde foræret mig noget krudt, og deraf skulde laves «krudtkjærringer», som kunde både smelde og sprute . . .

Men denne for Bergen så eiendommelige fest vil jeg ikke skildre her; det er gjort af så mange andre tidligere.

Da jeg ved midnatstid kom hjem fra Sydnæshougen med svidde hænder og ødelagte klæder, hvad jeg var stolt af som soldaten af mærkerne efter en kugle, sad jeg længe ved vinduet istedetfor at gå i seng og så ud i den dæmrende sommernat . . .

Blussene på Fløifjeldet flammed op og døde hen . . . Først da det siste langsomt slukned, kunde jeg overvinde mig til at søge hvile.

En af mine sommerglæder var om aftenen at gå ned på «Engen» og se borgerne «eksercere». Dette var ligeså morsomt som nogen teaterforestilling.

De skikkelige handelsmænd og håndværkere,

som jeg alle gjenkjendte fra gaden og butikkerne, optrådte her i uniform, og uvante med militærlivet gjorde de alle mulige fadæser, som vakte tilskuernes munterhed.

De kunde hverken stå eller gå, som man siger, og endnu mindre ride.

Enkelte af dem var saa smækfede, med store borgermestermaver og kjæmpemæssige bagdele, at den trange uniform vilde revne på de utroligste steder.

En brav skræddermester fra Strandgaden, som sad i en stor forretning, optrådte for anledningen som — kommanderende general til hest.

Skjønt hans gamle Rosinante så ud til at være meget spagfærdig, kunde han dog ikke styre den. Hesten gjorde de underligste kaprioler. Når «generalen» vilde ride fremfor «regimentet», der indtog en alt andet end martialsk holdning, fik det gamle øk pludselig en caprice og rendte istedetfor, med «generalen» dinglende i sadlen og de tynde skrædderben ud i luften, ind mellem tilskuerne, lige mod os børn, som i vild jubel tog flugten. —

At vandre i «Stævnetiden» ud på Tyskebryggen med de gamle hanseatiske gårde og de forskjellige emblemer over dørene, her en solfigur, hist en mand med en økse, hadde også stor tiltrækning for mig.

Vågen lå fuld af høistavnede nordlands-

jægter . . . Solen stegte på væggen af de hvidmalte pakboder, så vi næsten brændte hånden, når vi rørte ved den, og den blandede lugt af tørfisk, sild og tran, dobbelt stærk i sommervarmen, var så gjennemtrængende, at jeg aldrig har kunnet glemme den.

Da jeg senere i Neapel kjendte en lignende blandet stank, dukked gamle minder op fra Tyskebryggen.

Jeg sprang omkring i jægterne, fra den ene til den anden, og tigged om tørfisk, og de snille, tunge nordlændinger, som gutterne uden grund gjorde så nar af, gav mig ikke alene tørfisk, men også «rav og rækling», to store delikatesser i fiskeveien.

På bryggen var der et mylder af arbeidsfolk, kjøbmænd, nordlændinger, gadegutter, mæglere, «bødkerkoner», en færdsel uden lige.

Arbeidsfolkene stræved i sit ansigts sved, både «drengene» og «gesellerne». Og på rigtig travle dage tog gårdenes eiere, selve kjøbmændene, hånd i med, hvad de gjorde allerede i Holbergs tid.

I sin «Bergens beskrivelse» siger Holberg: «Mændene ere idelig *occuperede*, indtil at paatage sig Tjeneres og Arbeyds-Folks Skikkelser, saa det er ikke rart at see fornemme Borgere selv rulle deres Tønder paa Bryggerne og hidse deres Varer op paa Pak-Husene.

Man maatte derfore ikke regne det saa nøye,

om man hilsede en Borger paa Gaden og ingen Hilsen fik igjen; saasom saadant ikke skeede af Grovhed eller Storartighed, men efterdi de gemeenligen vare udi hastige og vigtige Ærinder og derfore ikke havde Stunder til at gjøre mange *Complimenter.*»

Hvordan traditionen har holdt sig, var jeg nu selv vidne til.

Jeg så kjøbmand M—n, tilhørende en af byens patricierfamilier, stå i skjorteærmer nede ved sjøen og hjælpe folkene med et få varerne i land fra den fyldte nordlandsjægt. Vippebommen gik uafbrudt, og tørfiskknipper og trantønder haledes iland.

Man måtte ved at se al denne glade travlhed mindes det vers i Nordahl Bruns populære sang, som berører Tyskebryggen:

«Der ser jeg skoven af masterne høie,
handlende stuers bredvaiende flag.
Vippebom ser jeg sig flittig at bøie,
flittig at hæve; — Tangenternes slag
på dette handelsklaver gav musik
og vare af skuderne dansende gik.»

* * *

Så kom den længe ventede sommerferie.

Vi børn drømte blot om at komme væk fra den lumre by, hvor brostenene brændte os under fødderne. Men hvor skulde vi ta' hen?

Folk blev dengang for det meste i byen om sommeren. «At ligge på landet» kjendte man ikke videre til. Kun nogle af de fornemste familier hadde «landsted», og dette lå altid i byens nærhed på Damsgård, Natland eller i Sandviken, så at husfaderen kunde passe sine forretninger som før.

Mor gik i dybe «funderinger».

Endelig blev det bestemt, at jeg og min bror skulde tage til vor «melkebonde», det vil sige til gården til den bonde, som bragte mor melk til husholdningen. Der var opholdet billigt og luften sund og frisk.

Erindringen om disse sommerferier hos vore melkebønder har for mig noget vemodigt, for ikke at sige sørgeligt ved sig. Det var en rigtig lidelsestid.

Først var vi i «Fyllingen», ved foden af Løvstakken. Dengang syntes jeg, at det var en hel reise derop. Senere som voksen har jeg ofte, efter at ha' taget «fløt» over Puddefjorden, gået derop på et par timer.

Det var en ensom, trist fjelddal, og konen på gården led af stille sindssyge. Manden gik op i sit arbeide, og sønnen, der var i vor alder, brydde sig ikke om at spasere eller leke med os, vi var for «fine» for ham.

Den simple, kraftige landskost passed heller ikke for vore forvænte maver — heldigvis hadde vi selv lidt niste med os fra byen —, og sengen

kunde være bedre. Denne blev redet i løen på det tørre høi, og et åklæde, så stridt og hårdt som stry, blev lagt over den.

Nei, dette var ikke den hjemlige dunseng! Man bebøved ikke at være en «prinsesse på ærten», for at føle manglerne.

Nætterne var især onde. Lopperne, hvoraf der var en utrolig masse, bed og bed, stråene i høiet stak som knappenåle, og dertil kom den uhyggelige ensomhedsfølelse ved at ligge alene ude på marken i den store løe, fjernt fra gårdens folk.

Jeg for min del var en kujon og fik slet ikke sove ... Gamle historier om røvere og mordere, som jeg hadde læst, satte min fantasi i skrækfuld bevægelse.

Da nætterne allerede var begyndt at skumre, åbned jeg døren i den mørke løe.

Men undertiden var det lige så mørkt udenfor. Fjeldene stod der som en svart væg, regnen strømmed plaskende ned, og tordenen braged, så at fjeldene gav et ekko, der lød som kanonskud.

Jeg gjemte mit hode under åklædet, og i stor sjæleangst begyndte jeg at drømme om den dommens dag, da de døde, ifølge Bibelen, skulde vækkes ved basunstød. —

I nærheden af gården hadde en enkefru Krohn sit landsted. Det var et større, hvidmalt hus; i haven var der ikke alene roser og bær,

men en stor gynge. Jeg sneg mig rundt om huset, kigende nysgjerrigt ind i haven gjennem gjærdet.

En kvæld var der fremmede. Pianospil lød gjennem det åbne vindue, og i haven mellem roserne vandred damer i lyse kjoler. Jeg kunde høre dem le og spøge, og fra lysthuset strømmed en duft af chokolade og kager ud mod mig. Begjærlig indsuged jeg den.

Å, hvor jeg længtes ind i denne kulturverden! — Der var musik, blomster, bøker, hjemlig komfort, — alt, hvad jeg elsked! — Men dette landlige paradis åbned sig desværre ikke for mig!

Jeg følte mig lyksalig ved at komme hjem igjen. Hadde ikke sommerferien andet resultat, hadde den ialfald *det*, at jeg lærte at sætte dobbelt pris på hjemmet. Næste sommer sendtes vi til «Melkebonden» på Hårvik, som ligger omtrent en mil nord for Bergen.

Her trivedes vi bedre, her var ikke dette indestængte som i «Fyllingen». Egnen var lys og venlig, og dernede lå fjorden. Hvor der er vand i landskabet, får det straks en blidere karakter; det blir ligesom besjælet.

Og den unge kone på gården var ikke alene livsglad, men også usædvanlig vakker. Endnu — efter halvhundred års forløb — ser jeg hende for mig, med den blændende friske hudfarve, de mørkeblå øine, det brune hår, der

delvis skjultes af det snehvide skaut, og hendes strålende tænder, som hun viste, når hun smilte — og hun smilte altid.

Som en skygge i billedet virked en «tulling» fra Bergen, tihørende en af byens bedre familier, der var sat i lægd på gården. Han gik klædt som en bonde, kun lidt dårligere, hjalp folkene ved høstarbeidet og var i det hele meget stille af sig, men vi børn blev alligevel rædde, når vi traf den uhyggelige skikkelse med det tomme blik og den lallende tale.

Han spurgte os hviskende, om vi ikke kunde skaffe ham lidt tobak. Uden tobak kunde han ikke leve.

Men trods egnens skjønhed og folkenes godhed blev vi så underlig melankolske. Børn må, for at være tilfredse, ha' nogen, som leder dem og tar sig af dem. De trænger til at ånde i en atmosfære af ømhed og omsorg.

Vi drev omkring alene, vidste ikke, hvad vi skulde tage os for for at få ende paa den lange dag ... Alt kjendtes tilslut så tomt og kjedeligt.

Sandheden var, at vi i stilhed længtes hjem — men vi hadde ikke mod til at tilstå det.

Hver aften kravled vi op på en haug, hvorfra vi kunde se solen gå ned. Vi sa' ikke et ord, men pludselig begyndte vi begge at græde,

idet vi søgte at skjule vore tårer. Vi skammed os for hinanden.

Så gik vi langsomt hjem til den fremmede gård, spiste hurtig og gik tidlig iseng.

Men en skjøn morgen — som efter en stille aftale — stod vi ude på landeveien, der som et støvgråt bånd slynged sig fremover, og så fort som vore små ben kunde bære os, trasked vi tilbage til byen. Veiens længde skræmte os ikke. Vi hadde ikke sagt farvel til vore snille værtsfolk og ladet vor gode niste — en hel røkelaks, æg, pølse etc. — i stikken. Vi hadde kun været på gården en uges tid.

Veien gik opad, og solen stegte. Vi blev varme og tørstige, og lagde os ned og drak af elven. Undertiden hvilte vi os på marken, eller vi stansed for at plukke blåbær eller for at beundre en stor rød rævebjælde, som stod og kneised på en moslagt kampesten.

Da vi endelig nåed bakken, som førte ned til Sandviken, følte vi os rigtig trætte og sultne. Vi hadde den hele dag kun nydt et glas melk og et stykke brød til frokost.

Min lille bror, hvis føder var blit ømme, kasted sig ned på marken mellem nogle enerbuske og sa' klagende: «Hadde vi nu havt penger, så kunde vi tat fløt fra Storemøllen og kommet hjem på et øieblik istedetfor at gå den lange vei gjennem Sandviken og over Stølen.»

Jeg sukked med ... Ja, den som hadde

havt penger! — Men vi stakkere eied ikke engang en portemonnaie.

Men hvad var det, som viste sig dernede i horizonten? Var det muligt? Skéte der endnu undere?

Vi sprang begge op med et skrig... Det var jo mor, som kom, fulgt af vor gamle Malene.

Hadde hun anet uråd? Eller hadde konen på gården, når hun bragte melken, sladret om, hvor vi længted hjem?

Gjensynsglæden var overvældende. Vi vilde ikke slippe mor, vi klynged os til hende, som om vi hadde været i stor fare... Mor klapped os på kinden og børsted vore klæder, som var svært støvede. Og en stund efter sad vi i båden, tyggende på smørkringler, som mor hadde med til os, og indåndende i lange drag den friske luft fra sjøen.

Jeg følte paany den uendelige lykke ved at komme hjem igjen... Nynnende gik jeg omkring i vore lave stuer med den egne, hjemlige lugt og så på alt med nye forelskede øine. Jeg speiled mig i det store empirespeil — ja, jeg var virkelig blit solbrændt — jeg betragted henrykt billederne af Napoleon og studerte igjen den mystiske indskrift under Wergelands portræt.

Med tårer i øinene bad jeg mor «aldrig mer at

sende mig på landet», hvad hun med et smil lovte. —

Om høsten var det en yndet sport for os gutter at gå ned i «Muregården» og andre gårde på strandsiden, hvor bønderne solgte sin frugt, for at «naie» (en pén omskrivning for at stjæle).

Det var jo ikke ret — det hadde vi lært i katekismen —, men disse Hardangeræbler var så rødkindede, de gule æggeplommer så svulmende og saftige, kirsebærrene så lokkende, at vi umuligt kunde modstå fristelsen.

Vi danned et helt komplot. Den af os, som eied penger, spilled kjøberens rolle. Mens han stolt viste sine skillinger frem og kjøbslog om prisen, vragende det ene æble for det andet, og med sin tungefærdighed lagde beslag på den enfoldige bondes opmærksomhed, forsynte vi andre os i smug af varerne. Der var så mange kasser og tønder, og det mørke, som hersked i boden, var os meget gunstigt.

Når handelen så var sluttet, sprang vi derfra med fyldte lommer. Vi skjulte os i et portrum for at dele tyvekosterne. Hvor æblerne smagte! De smelted i munden på os. Det æble, som Eva tog i paradiset, har neppe smagt hende bedre.

Måske kom det deraf at vore æbler ligesom hendes hørte til den «forbudte frugt»?

Om vinteren mored vi os med at «rende på

krybbe» (kjælke) ned ad Hougebakken og Holbergs almenning. Denne fornøielse var som regel kort, da sneen ikke ligger længe i Bergen, der jo er regnens og tøveirets by. Selv eied jeg ingen krybbe, men Henrik, den ældste søn af vor nabo, skibsfører Bentzon, en ung, kjæk styrmand, som gjorde kur til min voksne søster, tog mig ofte med på sin.

Susende gik det ned ad de hvide bakker, farten var ofte så stærk, at det blev næsten umuligt at stanse krybben i rette øieblik. Uventet kunde den tørne mod en lygtepæl eller en arbeidsvogn eller rende en forbigående over. Politiet var også altid på nakken af os.

Denne dristige sport kunde ofte ha' slemme følger som en blodig pande eller et brukket ben ... Selv slap jeg godt fra spasen.

At rende på langski som på Østlandet kjendte man ikke til i Bergen dengang. De ski, vi brugte, var ganske korte, omtrent af fodens størrelse, med smale jern under.

Tilslut kom julen med juletræ, «stjernegutter» og julebuk m. m. Denne fest var så egenartet og betydningsfuld, så kjær for min barndom, at jeg må ofre den et eget kapitel.

*
* *

Allerede længe før jul var der en mærkelig uro og travlhed i vort hjem. Det lugted overalt af krydderier, af nelliker og muskatblomme. Der blev bagt og stegt, syet og vasket — og så blev der støbt lys, et arbeide, der især interesserte os børn. Man skulde tro, når man så alle disse tilberedelser, at man var i en embedsgård på landet istedetfor i en by, hvor man i den næste butik, hos bageren og høkeren, kunde få kjøbt alt, hvad man behøved.

Men det var som en æressag i et ordentligt borgerhjem at lave alle gode saker hjemme — for ikke at tale om, at al ting blev både bedre og billigere.

Foruden alle de små julekager og godter, «goroer» («goderåd»), «spekulasi», fattigmandsbakkels etc., hvis eiendommelige tillavning de bergenske husmødre skal ha' lært af indvandrede hollandske familier — blev også de store julebrød og vørterbrød tillavet hjemme. Men da man ikke hadde bagerovn i huset, blev både brødene og godterne sendt til bageren for at steges.

Endelig oprandt den store dag, som små barnehjerter i lang tid så utålmodig hadde ventet på . . . Hvad mon juleengelen iår vilde bringe?

Jeg for min del drømte om en pén grønmalet kjælke med rigtige jern under, hvorpå jeg i susende fart kunde rende ned ad Houge-

bakken. En nabogut, Henrik, var den lykkelige eier af en sådan skat, der var gjenstand for min største beundring. Undertiden fik jeg lov at sidde bagpå hos ham, og da var jeg svært lykkelig. — Nå, en bok med billeder i var også kjækt at ha', eller et farveskrin — et stort farveskrin, som jeg kunde male koner og mænder med.

Over middag måtte vi børn i vaskestampen med det varme vand for at blive rene og pene til helgen, og så fik vi rent linned og søndagsklæderne på . . . Ja, det kunde nok være, at man følte sig som en såre vigtig person . . . Alt vakte store forventninger om, hvad aftenen vilde bringe . . . Men desværre var der endnu flere timer til det blev mørkt og lysene tændtes i stuen og juletræet åbenbarte sig i al sin tindrende pragt.

Jeg kunde ikke holde mig i ro noget sted . . . Fuld af utålmodighed løb jeg hid og did, ud og ind, i kjøkken og kjælder, og var iveien for alle. Den gamle, bistre Malene, som var ifærd med at pudse noget kobbertøi, slog leende efter mig med en faddug. Med et skrig redded jeg mig ud på gaden; der satte jeg mig i sneen på den lille, grønmalte vandtønde, som var placeret udenfor hver lovlydig borgers hus.

Tankefuld betragted jeg nabohusene og grunded over, at endnu ingen vilde tænde . . . Alle huse lå der mørke og stille som vort eget

. . . Men det var ingen død stilhed, man følte, at livet pulserte derinde, og at noget usædvanligt forberedtes . . .

Uf, hvor tiden gik langsomt!

Jeg fôr ind igjen, ind i kjøkkenet, hvor der var så lunt og varmt, og hvor det lugted så godt fra det åbne spisekammer og fra æblekagerne, som stegtes på komfuren . . . Mor og Malene talte sammen om aftensmaden, men hvad den skulde bestå af, var ikke længer nogen hemmelighed for mig. Jeg vidste forlængst, at vi skulde ha' fisk og risengrød — den sædvanlige julekost.

Flere fattigfolk, tæt indhyllet på grund af kulden, kom efterhånden ind i kjøkkenet. Alle ønsked de med ydmyge og venlige stemmer «Glædelig jul i huset!» — og ingen af dem gik tomhændet bort.

Enkelte af disse personer hadde for os børn noget uhyggeligt, næsten skrækindjagende ved sig. Især husker jeg en gammel, rundrygget kone med et fillet uldshawl og en underlig gammel kyse på hodet. Det grå, stridige hår hang i tjavser om de indskrumpede kinder; hun hadde et usædvanlig stort hageparti, næsen var både lang og rød, og i den mimrende mund med den hængende underlæbe sad der kun én tand tilbage, men denne tand var til gjengjæld både lang og fremstående. Jeg kunde aldrig

se hende uden at mindes de gamle hekse, som stod afbildet i min eventyrbok.

Denne sælsomme skikkelse hørte hjemme i Stranges fattighus og hed Abelone Görtz. Hun hadde i sin tid kjendt bedre dage og glemte ikke at fortælle, idet hun tog sig en pris snus, at hun var blit konfirmeret i Tyskekirken, og at hun ved denne leilighed var klædt i en fin, hvid kjole.

Også «Spå-Alette fra fjeldet» (for hvem mor hadde en egen interesse) hadde indfundet sig. Hun var en gammel, blid kone med snehvidt hår, der lå stramt og sirligt under kappen, men trods hendes pene ydre var vi ræd for hende på grund af hendes håndtering. Vi vidste jo, at hun ikke alene eied «Svarteboken», men at hun desforuden i sit kammer hadde en tam, skaldet ugle, som hun ved vigtige leiligheder rådførte sig med.[1]

Da disse damer under mangehånde velsignelser over huset hadde absenteret sig, trådte en ny original ind i kjøkkenet.

Det var en høi, blek mand i en lang, fodsid frakke og med en mørk kabus på hodet. Ilden fra ovnen faldt lige på hans grove træk — og jeg hadde neppe fået øie på ham, før jeg skjulte

[1] Da jeg vendte tilbage til Bergen efter min første udenlandsreise, der vared i seks år, betrodde mor mig, at den gamle Alette hadde forudsagt min fremtid. Jeg skulde komme ud i verden, skrive bøker, gjøre lange reiser etc. — alt var truffet ind på en prik.

mig borte i krogen. Hvad mon han vilde her iaften? Min onde samvittighed begyndte at vågne ...

Det var gadens skræk, alle ustyrlige gutters bussemand, gamle Hans vægter, der hadde sit skilderhus i nærheden af vort hjem. Hvor ofte hadde ikke jeg og mine kammerater ærtet ham!

Når han i styggeveir krøb ind i skilderhuset for at ta' sig en dram (han hadde flasken gjemt der), slog vi døren til efter ham, så at han ikke kunde slippe ud igjen, og vi dreied skilderhuset rundt og rundt som en karusel uden at bekymre os om den stygge brummen derinde. Han ønsked os allesammen på Bloksbjerg.

Men ikvæld var Hans vægter ganske anderledes end han pleied, slet ikke at kjende igjen, så blid og manérlig var han. Han hadde kastet sin embedsværdighed, lod det til, og optrådte aimabelt som privatperson. Han nedlod sig til at spøge med Malene, der nu var i godt humør igjen, og fnisende bød ham en pris af den snusdåse, som Abelone Görtz hadde glemt efter sig på kjøkkenbænken. Selv en drøi hentydning af Malene, at der idag nok vanked både vådt og tørt i de «bramands huse», han beæred med sin visit, lod ikke til at krænke ham.

Da han af mor hadde fået en kop koghed kaffe med «et glas stærkt» til, og dertil en pakke med lys og julebrød, blev han usædvanlig snaksom og betrodde mor, at af alle huse i

gaden var vort ham det kjæreste — ja, han kunde med sandhed sige, at han passed på det som sin egen øiesten.

En nat hadde han således opdaget et par skumle, fordægtige skikkelser, der listed sig hen under vore vinduer, men gamle Hans vægter var ikke sén at indfinde sig, og da flygted de skræmte bort. Gud véd forresten, hvad de fyre tænkte på, sandsynligvis på indbrud eller ildspåsættelse? Hvordan gik det ikke madam Mowinckel på Markeveien? Hendes hus brændte pludselig ned — og ingen kunde opdage gjerningsmanden. At ilden var påsat, kunde der ikke være tvil om.

Mor takked ham oprigtig og bød ham mere af «svartedroppen».

Gamle Hans vægter fortjente også ros for sin påpasselighed. Foruden at melde tider og vindens retning, sang han hver aften kl. 10 det gamle vægtervers, som vor egen bergenske digter, den berømte rådmand Fasting, hadde skrevet:

«Fra dagens strid og møie,
fra vilde lysters krig,
i Jesu navn vort øie
til hvile lukker sig.

Når dommens klokke slår,
skjænk da, o, Gud,
din frelste brud
den fred, som ei forgår!»

Alle i huset, både store og små, syntes, at de sov bedre, efter at de hadde hørt gamle Hans vægter synge disse vakre ord ... Der var ligesom slået korstegn over huset.

Men nu gik Hans vægter med sin julegave i hånden — og kjøkkenet tabte med ét al interesse for mig. Jeg kom frem af min krog og sneg mig op på mørkeloftet, som altid hadde havt en egen, uhyggelig tiltrækning. For det første påstod Malene, at det spøgte der — ved midnatstid vilde jeg ikke for alt i verden gå alene derop — og så var der samlet så meget gammelt, underligt skrammel, gamle tønder og kasser, som man i leken kunde gjemme sig under.

Jeg satte mig ned ved loftsgluggen på den gamle, kasserte gyngehest med de tre ben og keg ned på gaden og over fjeldet opimod himlen ...

Endelig var det rigtig mørkt ... Hos skipper Erpekam ligeoverfor hadde man tændt lys, der skinned langt ud over veien med den hvide sne ...

Og se — hist oppe på himlen — tændtes den ene stjerne efter den anden ... Hvor det var skjønt med de mange stjerner! Deroppe, mellem dem, lekte jo englebørnene med de hvide vinger. Jeg mindtes den lille Anton, som for et par måneder siden døde af skarlagensfeber, og jeg syntes det var så underligt at tænke sig, at han nu svæved som en engel deroppe

blandt stjernerne, mens jeg sad der alene på mørkeloftet.

Men over Fløifjeldet mod øst stod en stjerne, som var større og vakrere end de andre og tindred stærkere.

Længe, i taus beundring, så jeg på den ... For det måtte jo være Betlehemsstjernen, jeg hadde læst om i bibelhistorien — den, som leded de vise fra Østerland på vei, så de fandt Jesubarnet i krybben.

Og mens jeg sad der alene i mørket, betragted stjernerne og drømte om Jesubarnet, begyndte klokkerne at ringe i den nærliggende Nykirke. Aldrig, hverken før eller senere, har jeg hørt slig klokkeklang, så velsignet rén og blød, så høitidelig og hjerterørende.

Jeg var så usigelig glad — og hadde dog en trang til at græde ...

* * *

Pludselig reves jeg ud af mine drømmerier ved at man nedenunder ropte på mit navn.

«Men hvor blir du dog af, barn?» lød mors stemme.

Hurtig sprang jeg ned ad loftstrappen ... Nu var det store, med så megen længsel ventede øieblik kommet ... Fra det halvdunkle kjøkken, hvor kobberkarrene glimted, førtes jeg ved moders hånd i den oplyste sal.

Stum, uden at sige et ord, stod jeg der i lysglansen og betragted med store øine juletræets herlighed. Der var en stor guldstjerne oppe i toppen af det — og på de grønne grene hang rødmussede æbler og forgyldte nødder, og der sad små røde og blå lys, rigtige julelys, på spidsen af hver gren.

Kunde man tænke sig noget deiligere?

«Men du ser slet ikke glad ud,» sa' mor og så smilende på mig. Så pekte hun på pakkerne ved træets fod . . . Mit hjerte banked . . . Skulde det være muligt? I den store grå emballage der? — Jo, der fandt jeg det, som jeg i uger hadde drømt om og glædet mig til — krybben.

Rigtignok var den bitteliden, men ligeså pen grønmalet som Henriks — og der var rigtige jern under den.

Nei, hvor det skulde være morsomt imorgen at rende på den! — Bare nu sneen vilde ligge rigtig længe! Og se, der var også et farveskrin — og den store, røde luftballon, jeg hadde ønsket mig, hang på juletræet som en stor frugt, gyngende og bristefærdig . . .

Fandtes der i hele «Klosteret» en gut, som var rigere og lykkeligere end jeg?

Så sang vi allesammen, store og små:

«I denne søde juletid
tør man sig ret fornøie».

inden vi satte os til aftensbordet. Fisk var jo ikke min livret — i Bergen får gutterne for

meget af *den* vare — men hvor risengrøden smagte! Og så mange store rosiner, jeg fandt på min tallerken! Jeg tror, at alle de rosiner, som var i terrinen, hadde forvildet sig ind netop i *min* grødportion.

Bare at se bordet med den snehvide dug og den store, gamle, toarmede alterstage af messing, der skinned som lødigt guld, var en fryd for øiet. Denne stage var en hel mærkelighed. Den hadde i sin tid tilhørt en kirke i Surendalen — og da den var skjult i skabet hele året og bare kom frem hver juleaften, hadde den for os børn den interesse, som det sjeldne og kostbare eier. Vi blev ikke træt af at beundre den.

Efter aftensmaden kom der æbler og nødder, rosiner og krakmandler, goroer og spekelasier på bordet. Vi fik lov at forsyne os så meget vi vilde. De voksne drak et glas vin til eller et glas hjemmelavet punsch. Og samtalen gik lunt og godt, dog uden latter og høie udråb. Der var noget stille, dæmpet over det hele; det var jo også en helligaften.

Jeg mored mig med at spille «Luk op for en port» med min bror. Indsatsen var nødder. Dette spil er et slags uskyldig hazard, ligeså simpelt som underholdende.

Eller vi rakte hinanden hånden og dansed om juletræet, idet vi sang den gamle vise:

«Jomfruen går i dansen
med sit guldgule hår.»

Så gik døren op, og Malene trådte ind som et gjenfødt menneske, renvasket og pyntet, med et stort, hvidt, sirlig sammenlagt lommetørklæde i hånden. Hun skulde drikke julen ind med sit herskab. Lidt kulsod efter kjøkkenets gjerning sad der igjen på næsen i hendes sæbeskurede ansigt, men på grund af hendes toilettes øvrige fuldkommenhed oversåes dette.

Hun gik omkring og rakte os alle hånden som en fremmed, neied og ønsked os en glædelig jul, idet hun blufærdig nipped til glasset og på mors opfordring at drikke det ud, svared: «Det er for stærkt, madam.»

Efter at ha fået sin juleklap, der bestod af et billigt, blomstrende kjoletøi og et par uldne vanter samt et fad med godter, æbler og nødder, forsvandt hun med sine skatte ud i kjøkkenet, hvor vi straks efter hørte hende godsnakke med den gamle kat. Det lod til at hun også ønsked sin og vor allés yndling «Mons» en glædelig jul.

Vi fortsatte dansen om juletræet; de gamle snakked om den nye præst, der hadde slig mægtig røst.

Med ét blev der en stor larm ude i kjøkkenet. Vi hørte trampen af tunge støvler og fnisen og latter og Malenes skjændende, buldrende stemme. Det var som om hun vilde

nægte adgang til nogen, der vilde trænge sig ind.

«Hvad kan det være?» sa mor urolig lyttende.

«Enten er det julebukken, som er ude og går, eller så er det «stjernegutterne»,» svared jeg og sprang henrykt ud i kjøkkenet.

Det var virkelig stjernegutterne, som var kommet på ubuden visit til os, og som Malene nu, hjulpet af den gamle, hvæsende kat, søgte at sætte på porten.

Men her må jeg standse lidt i min fortælling og oplyse om, hvad «stjernegutterne» betydde.

* * *

I Bergen holdt sig dengang endnu flere gamle juleskikke, som uden tvivl skrev sig fra de katolske tider, da latinskolens disciple i domkirken opførte scener af den bibelske historie.

Et tog af halvvoksne gutter gik således omkring i gaderne, udklædte og med en stor papirstjerne i hånden. De stansed foran hvert hus og tilbød sig i håb om en liden gave at komme ind for at underholde gjæsterne med et dramatisk optrin, der trods sit kristelige emne var så grotesk, at allerede Lyder Sagen stempled det som «dramatisk farce».

De vers, som gutterne ved slige leiligheder sang, var delvis dunkle og uforståelige, og hadde, mærkelig nok, enkelte plattyske udtryk, som gutterne selv ikke begreb. Versene interesserte dog, trods deres tarvelighed, ved den nedarvede tradition.

Det var disse gutter — populært kaldet «stjernegutter» —, hvis besøg for os børn var en så stor og frydefuld begivenhed. Men mor delte slet ikke vor henrykkelse. Hun holdt med Malene og vilde slet ikke tillade gutterne at komme ind til os. Hun syntes hverken om deres spil, der ikke var hende «gudfrygtigt» nok, eller om deres måde at opføre sig på. De bragte uorden i hendes sirlige julestue, smudsed til gulvet og hvirvled støv op.

Men hvilken mor kan modstå et barns kjærtegn og bønner, især på en juleaften, der jo egentlig er barnets fest. Med et suk føied hun os i vort ønske.

Og nu blev der en jubel, da stjernegutterne gjorde sin entrée. De var fire stykker, hvoraf den ene bar en stor, af hvidt papir og tøndebånd forfærdiget stjerne, der indeni var forsynet med en brændende lysstump. Det skulde forestille Betlehemsstjernen, jeg nylig hadde drømt om — den, som åbenbarte sig for de vise fra Østen, og om hvilken Bibelen siger:

«Og se stjernen, som de hadde seet i Østen,

gik hen for dem, indtil den kom og stod ovenover, hvor barnet var.

Men da de så stjernen, blev de ganske meget glade.

Og de gik ind i huset og fandt barnet med dets mor, jomfru Maria, og faldt ned og tilbad det og oplode deres liggendefæ og ofrede det gaver, guld og røgelse og myrrha.»

Tre af gutterne forestilled de hellige tre konger, den fjerde skulde være Josef. (Til optoget hørte egentlig også jomfru Maria med barnet i en liden vugge, men som så mangen økonomisk teaterdirektør, der er i knibe, hadde gutterne på egen hånd beskåret rollebesætningen.)

De hellige tre konger optrådte i hvide skjorter over sine almindelige klæder, med røde skjærf om livet og høie papirhuer, istedetfor kroner, på hodet. Josef, stakker, var forsynet med en stor pukkel og hadde en træøkse i hånden.

Mens den første konge, som bar stjernen, dreied denne rundt, uden at lyset i midten gik ud (et stort kunststykke, som med rette blev beundret), begyndte de at synge i kor:

«Godaften i huset!
Hvormange er her,
både unge og gamle,
som jordens kreds bær!
Linedanser og fisler
sjunger vi om keiseren da!

Vær glad som solen skinner
i halvtredssindstyve år!
Imorgen — jomfruerne
blir fro og glad
i Betlehems stad.»

«Så spørger jeg fremdeles, hvad er det for en mand?» sa' kongen med stjernen.

«Den hvide og den sorte, hvad heder vel han?» spurgte kongen no. 2.

«Kongen af Nazareth af Jødeland er nys kommet her,» svarte den tredie.

Den pukkelbyggede Josef hadde omsider kastet sig ned på gulvet, hvor han lå som en død.

«Stander op, Josef!» befalte den første konge, leverte stjernen til konge no. 2, idet han tog øksen fra Josef, der reiste sig.

Første konge sang så, idet han presenterte med øksen:

«Så går jeg hen til Betlehem
og tager barnet hjem igjen.
Med det samme øksen svinges,
så dreier jeg mig rundt ikring,
og halsen af dig knækkes.
Stå stille som en ærlig mand
og frygter ei for fremmed land!
thi halsen af dig knækkes.»

Han hugged med øksen i Josefs pukkel, så Josef faldt hovedkuls til jorden. Så kasted han øksen fra sig og tog sin stjerne igjen, mens alle sang i kor:

«Oh, søde Josefmand,
han blev forskrækket, han
i sind og hu.
I svende, galer nu!
I vilde døde
den søde,
den kjære søde!»

Josef springer op igjen, som om intet var hændt, lægger øksen over skulderen og spaserer rask frem og tilbage på gulvet, idet han synger nogle meningsløse ord. Derpå sætter han sig ned på gulvet og slår takten til kongernes sang, der begynder:

«Skjær sundt, skjær sandt!
Skjær månen gud leben,
som skjær for os.
I himmelfart
vi ofrer denne stjerne
både vidt og bredt,
som skjær for os i leben.»

«Ak ja!» sukker Josef nede på gulvet.

«Han Josefmand,
han Josefmand!
Hei vedu bebern,
hei vedu bam!
Han Josef skrælte næpen!»

synger kongerne i kor.

«Ak ja!» sukker Josef.

«Marie kogte dravle!» siger kongerne.

«Ak ja!» gjentar Josef.

«Han Josef stjal havre,» fortsætter kongen nummer en.

«Det løgst du!» udbryder Josef.

En pause indtræder nu. De hellige tre konger falder så på knæ og synger, seende opad:

«Hil dig, du stjerne klar,
en kvist udaf Josef åbenbar.
En kilde, som udsprang ved nådens ord,
for alle og én, som på jorden bor.»

De reiser sig og synger videre, mens Josef med sin økse slår takten mod gulvet:

«Så reiser vi os op; det rødeste guld
vi ofrer den stjerne så frydefuld.
Vi ofrer den stjerne både gunst og nåde
— den, som vilde fri os fra den evige våde.»

Tilslut gjorde kongerne og Josef et buk for selskabet og sang i en helt anden tone, som røbed, at den høitidelige del af optrinet var forbi:

«Så ønsker vi jer alle en glædelig jul
med alt, som Jer kan fornøie,
med æbler og med nødder
— ja, med godter og en dram.»

Josef går nu rundt på tiggeri, med hatten i hånden, mens de hellige tre konger synger:

«Nu er den salige tid forbi.
Josef kom frem med hatta si!
Fire eller seks skal der opi
eller orten fuld
i stjerna mi!
Så har vi nok
til evig tid!»

Nu var det mors tur at traktere gutterne, som så bleke og forsultne ud. De kom allesammen fra fattige hjem.

Den lille Josef vakte især mors medlidenhed. Han hadde store, blå, sygelige øine (Malene, som kjendte hele nabolaget, fortalte, at han var søn af den fordrukne Per Skrædder i Munkebæksmuget), og mor lagde bekymret mærke til, at den ene af de hellige trekonger hadde så hullede støvler, at snevandet sived ud af dem, henover hendes rene gulv.

De fik skillinger nok (om end ikke «orten fuld»), og de fik såmange æbler og pebernødder, som de kunde putte i lommerne. Malene gav dem også en liden mynt. Hun hadde ikke været den mindst fornøiede af tilskuerne.

Til afsked sang nu stjernegutterne i kor:

«Tak for den gave,
I gav så god!
Den beste tak,
vi ved,
for eders høflighed.
Godnat,
Skjær sat,
godnat!» [1]

Neppe var stjernegutterne ud af døren, før mor kaldte på Malene og befalte hende at tørke af gulvet, som den ene af de hellige tre konger hadde smudset så sørgeligt til.

[1] Disse vers er nedskrevne af en gammel bergensk håndværker, der som barn selv deltog i leken.

Endnu mored jeg mig en stund med mine godter og presenter — farveskrinet måtte jo prøves, for at se, om farverne var «ægte» — men så blev øinene med ét så underlig tunge; jeg kunde ikke skjelne blåt fra rødt eller gult.

Det var Ole Lukøie, som uventet aflagde besøg.

Nu måtte jeg sige godnat til de voksne og gå i seng. Klokken var også slagen ti. Udenfor huset kunde vi høre Hans vægter brumme på det gamle vers med en stemme, som iaften var tykkere og mere slæbende end sædvanlig. De mange drammer, som Malene hentyded til, hadde nok gjort sin virkning.

Min siste tanke, inden jeg sovned ind, var, at jeg skulde i fropræken næste morgen, hvad jeg glæded mig meget til, skjønt jeg syntes det var tungt at stå så tidlig op.

Det var endnu ganske mørkt, og tranlygterne brændte døsig i smuger og smitter, da jeg om morgenen gik til kirken. Over de mangelfuldt brolagte gader hopped her og der formummede skikkelser, som alle styred i samme retning.

Men jeg gik tryg og glad trods mørket, for mor ledte mig ved hånden — og der ved en omdreining af Markeveien lå Nykirken, høi og ærværdig, foran os med alle sine ruder strålende oplyste, mens orgelklangen bruste imod

os og menigheden begyndte at istemme den gamle salme:

«I denne søde juletid
tør man sig ret fornøie —»[1]

* * *

På skolen gik det mig meget godt. Jeg avancerte fra den ene klasse til den anden, og som regel var jeg klassens duks. Både mine lærere og mine forældre var tilfredse med mig. Jeg hadde så let nemme, at jeg lærte lektierne på et øieblik.

Kun i et enkelt fag var jeg ikke heldig. Det var i sang. Jeg var lidet musikalsk af naturen, og underligt forekom det mig senere, at omtrent alle vore komponister med forkjærlighed valgte mine digte.

Måske har jeg havt mere sans for toners og ords velklang, end min skikkelige sanglærer, hr. Madsen, dengang trodde?

Han kasserte mig som en umulighed. Men da mine kammerater misundte mig denne fritime, klaged de over mig og insinuerte, at jeg nok kunde synge, når jeg *vilde.* Det var en slags forstillelse fra min side.

Der blev da pany afholdt en høitidelig prøve.

[1] Se forfatterens «Julehistorier».

Solo, akkompagneret af lærerens violin, måtte jeg for auditoriet synge:

«Kom, Mai, du søde, milde,»

en sang, som dengang var meget yndet, og som jeg godt kjendte. Men af frygt for at miste min kjære fritime, forcerede jeg min i forveien dårlige stemme. Snart skreg jeg op i fistelen, snart kom der en dyb, brummende mavetone.

Min troskyldige lærer holdt sig tilslut for ørene og ropte fortvilet: «Nok, nok!» Derpå vendte han sig til klassen og sa': «Nu kan dere selv høre, gutter! Jeg er viss på, at min kjære John er selv mest bedrøvet over, at naturen har negtet ham sangens skjønne gave.»

Fritimen benytted jeg til at farte om i byen. Især holdt jeg af at færdes på værfterne eller nede ved bryggerne, hvor de mange skibe lå fortøiet.

Når et skib gik af stabelen, måtte jeg altid være tilstede. Ved en slig begivenhed følte jeg mig uundværlig. Og jeg var ingen passiv tilskuer, jeg klatred ombord i skroget, undersøgte «materialierne» og tog så plads mellem de indbudte honoratiores. Der var heller ingen, som spurgte mig, om jeg hadde ret til det. En stor barnekjærlighed udmærked den tids bergensere.

Kan jeg nogensinde glemme den spænding, den vellystige angst, som greb mig i det øie-

blik skibet løb ud af renden, gjorde en dukkende bevægelse mod vandet, og så reiste sig igjen — og frit og stolt, med skum for baugen, som et levende, besjælet væsen gled henover bølgerne?

Den stærke spænding øgedes ved bevidstheden om, at der *kunde* ske en ulykke; for det var gået galt med et enkelt fartøi. Tilslut var den ikke til at holde ud.

At se på skibene, som skulde føre udvandrere til Amerika, interesserte mig også meget. Udvandrerne, mest bønder fra bygderne omkring Bergen, sad i sine nationaldragter rundt om på bryggen, på sine rosemalede kister, med en bylt på fanget.

Der var imellem dem både gamle folk og små børn. Jeg husker en bitteliden Vossejente med de deiligste blå øine og gyldent hår under barnehuen, som hadde fået en ølbolle i hånden for at leke med . . . Hun er kanske nu en fin «*lady*» i den nye verden og har ganske glemt «*the old country*», hvor hun så lyset . . .

Et træk var fælles for alle ansigter, de barnlig uberørte som de gamle rynkede. De sad alle, som om de så noget vårligt strålende og ubestemt i det fjerne . . .

Håbet, det guddommelige håb, den ven, som sist forlader os, hadde sat sit præg på dem alle . . . Vilde deres håb opfyldes? Blev det nye land virkelig så meget bedre end det gamle?

De skibe, som skulde føre udvandrerne bort, var ikke dampskibe, men små seilskuder, som engang hadde gået i koffardifart, uden al komfort for passagererne. Enkelte fine passagerer fik køie i kapteinens kahyt, de fleste blev som kvæg stuet sammen nede i lasten, og i uveir blev lugerne lagt over, og dernede i mørket og den kvalme luft måtte de så lide alle sjøsygens kvaler.

Det gjorde mig især ondt for de stakkels mødre med småbørn. At de kunde holde den lange, forfærdelige sjøreisen ud! Flere døde også underveis, fortalte man.

Jeg sprang ut på Nordnæspynten for at se udvandrerskibet for siste gang. Der stod slægt og kjendinger og vifted og svang hatten. En ung, blond pige kasted sig, aldeles overgivet af sorg, ned på marken og hulked høit. Var alle hendes kjære reist fra hende? Bevægelsen hos de afskedstagende smitted mig . . . Det var jo landsmænd, brødre og søstre, som for bestandig forlod gamle Norge for hist at søge lykken. Med tårer i øinene vifted jeg med mit smudsige lommetørklæde.

Først da skibet ved Kvarven svandt ud af syne, forlod jeg Nordnæspynten — tung om hjertet.

*
* *

På skolen hadde vi «månedslov», det vil sige, at vi én gang hver måned fik en fridag, som vi i reglen selv valgte, når veiret var rigtig godt. Disse fridage benytted vi til udflugter i omegnen, især da om våren eller høsten.

Våren kan være saa skjøn i Bergen. Det er ikke som på Østlandet, hvor man ofte ingen vår har, men som Welhaven siger kun en «brændende sommer» og en «isnende kold vinter». Der ligger endnu i Mars og April skiddengrå snepletter over de svarte eller brune marker og betager landskabet al farve-énhed og al harmoni. Veiene er et bundløst søle; træerne, med is om foden, står forfrosne og kan ikke få de små, brune knopper til at springe ud, og de mørke, ensformige gran-åse med snelag i tykningen virker rént forstemmende.

Den bergenske vår har tusen fine overgange fra det første, sterke regnskyl, som jager sneens rester væk, mens luften varmes af den milde vestenvind, til sommeren efterhånden står der i al sin fylde og deilighed.

Markerne grønnes — et grønsvær, som på grund af fugtigheden er finere og friskere end andetsteds — elven synger og bruser mellem de blanktskurede stene og orrekrattet ved dens bred; fjeldene, ranke og stolte, uden noget dække af skog, viser sit efter regn metallisk skinnende bryst, bjerken svaier med de lyse-

grønne grene og sender ud en skarp vellugt, mens anemonerne dufter og et kor af småfugle kvidrer i trætoppen . . .

Og høsten er ikke mindre vakker, især da September. Den har hele sommerens skjønhed og mildhed og en friskhed, som ikke sommeren eier. Roserne blomstrer fremdeles i haverne, luften er så klar, og himlen har en slig dybblå farve. *Indian summer!*

Over disse fridage i naturen var der en egen poesi . . .

Undertiden var turene ganske korte. Vi gik op til «Prahlegården» (konsul Prahls gård) med det antikke tempel oppe under fjeldet og og den brusende «Mulelv», hvor bergenske tjenestepiger stod og vasked husets tøi, mens de i hvilestunden laved sig kaffe til at «styrke sig på». (Mellem stenene tændte de af ener og strå et lidet bål, hvorved de kogte den.)

Eller ud til Gravdal, konsul Konows store landsted, herskabelig indrettet med park og have.

Konsulen hadde været gift med en ung, fornem italienerinde, som efter sigende ikke trivedes i vort barske klima og en god dag vendte tilbage til sit solland. Mindet om husets forsvundne frue — der skal ha været ligeså smuk som begavet — bredte sig som et slør af melankoli over parken, hvor vi nu sværmed om, og hvor hun saa tidt hadde van-

dret, stirrende længselsfuldt mod syd . . . Det var som om hvert blad suste vemodig om lykkens forgjængelighed . . .

Eller vi spaserte op til «Kronstad», der som et slot ligger på høiden, og skuer frit udover hele egnen, fjeld og fjord og by. Og fra «Kronstad» til enkefrú Mohns landsted på Årstad. Dette sted holdt jeg særlig af. Ulrikken lå lige bag ved; op mod huset førte en deilig allé af gamle, grønne træer, og på markerne fandt jeg om våren en rigdom af hvide blomster. («Gjeiteblomster» kaldte vi gutter dem.)

To af disse landture har særlig fæstet sig i min hukommelse, og over begge hviler høstdagens broncegyldne glans.

Den ene gang satte vi os til mål kjøbmand Rolfsens landsted i Sandviken. Hovedbygningen var så gammeldags og interessant . . . Her og der i haven var små lysthuse og kunstige damme, hvor ænder svømmed om — en verden for sig, lukket inde af gamle træer.

I et af disse små lysthuse, omslynget af efeu, var det, at Grieg senere skrev musiken til «Peer Gynt». Han kjendte personlig Rolfsen og hadde bedet ham om at få låne dette stille asyl for at kunne komponere uforstyrret.

Efter at ha «beseet» Rolfsens gård, gik vi udover til Åsene . . . Der slog vi os ned, for der var hasselskog, og nødderne var nu såpas modne, at vi kunde plukke dem. Under latter

kasted vi hamsene i øinene på hinanden og lod os de hvide nøddekjerner smage godt . . .

Hvor jeg endnu trods de mange års afstand ser hele den høstlige scene for mig! De broget klædte fjeldsider, hasselskogen med sine ru blade, som hadde fået et skjær af brungult over sig, Askøen histude på fjorden med de kjølige blå tinter, og så kammeraterne, der som ekorn hopped om mellem buskene . . .

Den anden gang gjaldt turen «Hop».

Der lå ved et blankt vand i forgrunden (som nu er udfyldt) konsul Krohns landsted med den vakre græske søilerad, omgivet af træer og med fjeldene i baggrunden. Konsulens søn, skuespiller Georg Krohn, var ven til Bjørnstjerne Bjørnson, som dengang ledet den bergenske scene. En sommer gjæsted Bjørnson sin ven på landstedet. Og her skrev han da det fortryllende kapitel i «Arne» om gudfar og nøddeplukningen, her digted han fædrelandssangen «Ja, vi elsker —». Man får indtrykket af, at vor fagre vestlandsnatur har havt en særlig evne til at inspirere Bjørnson.

Den gamle, snille konsul plukked hver morgen blomster i haven, som han smilende overrakte den unge poet, og til gjengjæld fik han af Bjørnson et lidet takkevers, som lidt prosaisk begynder slig:

«Mine største indkomster
er deilige blomster —»

På tilbageveien lagde vi turen over Haukeland ... Det begyndte allerede at skumre, men en stund efter kom månen op over fjeldet og viste os vei ... Ved Haukeland lå et underligt umalet hus, ensomt og melankolsk, inde i en forsømt have ... Mellem dunke buske hæved sig nogle mystiske hvide skikkelser, der så ud som dødninger og ligesom trued af os. Det var statuer, som i måneskjæret fik dette skuffende liv ...

Hurtig, ikke uden en viss angst, passerte vi dette sted ... For derinde i det skumle hus med statuerne, bodde den «gale Caspar Lunde», om hvem der cirkulerte såmange sælsomme historier. Han hadde således en nat lukket sig alene ind på kirkegården, revet mulden af sin mors grav og bedet hende under gråd og besværgelser at vise sig for ham.

Vi var ræd for, at den sindssyge mand skulde få øie på os og forfølge os. Især var jeg bange. Med hjertet i halsen sprang jeg ned ad bakken.

* * *

Var mit skoleliv i det hele taget fuldt af harmoni, så var der til gjengjæld i hjemmet ikke så få rivninger.

Uroen kom fra min ældste søster. Da hun ikke fik lov til at gå til scenen, blev hun noget

bitter og vanskelig. Hendes karakter var fuld af modsætninger. Hjertensgodhed og ustyrlig heftighed, fornuft og overtro, gik hos hende hånd i hånd.

Da scenens drømmeverden ikke åbned sig for hende, fandt hun en tilfredsstillelse i at tyde sine egne drømme. Og af dem hadde hun nok; hver nat bragte nye, som i hendes øine var meget betydningsfulde, vel værd at gruble over.

Hun eied en gammel «drømmebok», som hun altid rådførte sig med, og denne bok var min barndoms skræk, for af dens dunkle udtalelser afhang hendes sindsstemning, og hvordan min dag vilde blive ...

Også jeg studerte «drømmeboken», uden at hun aned det (jeg listed den op af kommodeskuffen, hvor hun ombyggelig gjemte den), for det var i min personlige interesse at vide, hvordan barometret stod, om det pegte på storm eller stille ...

Når hun om natten hadde plukket appelsiner («Uventet glæde»), hørt en kanarifugl synge («Stor glæde»), seet en padde («Rigdom»), var hun blid og smilende. Og barometret steg, når hun hadde plukket blomster (Lykke i kjærlighed) eller hadde seet storken (Stor lykke), båret en fakkel i hånden (Forlovelse) eller båret en krans på hodet (Ægteskab).

Hvergang myrtekransen hadde smykket hende og brudefakkelen lyst på hendes natlige drømme-

vei, klapped hun mig på kinden og forærte mig en eller anden bagatel.

Men vé mig, om jeg nærmed mig hende, når drømmeguden hadde ærgret hende og ladet hende se katte slås (Falskhed), leveret hende et brev med sort lak (Dødsfald i familien) eller gjort hende til lysestøberske (Sørgelig efterretning), ladet hende spise flesk (Farlig sygdom) eller givet hende en citron at spise (Ubehagelige nyheder).

Slige morgener kunde det nok hænde, at hendes eget ansigt var surt som citronen, og jeg holdt mig da klogelig i afstand, da jeg af erfaring vidste, at hendes hånd i slige kritiske øieblikke hadde en mærkelig tilbøielighed til at komme i berøring med min uskyldige kind.

En morgen, da hun var mere gnaven end sædvanlig, spurgte jeg hende frygtsomt, hvilke åbenbaringer hun hadde havt. — «Å, jeg spiste bare et æble,» svarte hun afvisende.

Men kune *det* være et så slemt omen? Neppe var hun ude af døren, før jeg rådspurgte oraklet.

«Elske uden håb!» lød det. — Stakkers søster!

Hun blev forresten siden gift, og den «stork», hun hadde seet så tidt i sine drømme, aflagde hende flere besøg.

Selv plagedes jeg som barn meget af drømme og gik også isøvne. Da mor opdaged disse

mine natlige escapader, som heldigvis indskrænked sig til værelserne og trappegangen (gadedøren var forsvarlig låset), satte hun en stor «sengehest» foran min seng; men «hesten» viste sig ikke altid betryggende. Jeg kravled nemlig over den og fortsatte som før mine søvngjængerture.

Når jeg kom ned til frokostbordet, var der ofte en stor stilhed, og alle betragted mig. Jeg aned intet. Mor spurgte mig så, om jeg ikke erindred nattens begivenheder. Nei! — Så fortalte hun mig, at jeg hadde skreget så høit, at jeg hadde vækket hele huset, eller jeg hadde i mit søvngjængeri væltet et par blomsterpotter, som var faldet ned med stort rabalder ...

Jeg hadde et par drømme, som altid vendte tilbage ... Jeg fløi i skikkelse af en stor, sort fugl gjennem de tomme, halvlyse stuer, basked med vingerne mod ruderne og døren, og vilde ud i det frie.

Eller jeg faldt ned fra et høit fjeld, så afgrunden for mig, gruede for at knuses, men vågned altid, *før* jeg berørte jorden ... Naturen er barmhjertig, den går til et visst mål, ikke længer. Den skåner os for den *store* smerte.

At bekjendtskabet med min søsters drømmelok, som ophidsed min fantasi, delvis var årsag til mine urolige nætter, tvivler jeg ikke om.

Min barndoms drømme var flygtige og kunde med møie fastholdes i hukommelsen, men da jeg

blev voksen, antog de en bestemtere skikkelse, og nogle af disse drømmebilleder var så mærkelige, så poetiske og formfuldendte — f. eks. en reise i Italien —, at de fortjente at skrives ned. Jeg har også i drømme skrevet digte, som jeg husked om morgenen og noterte mig. Som et kuriosum vil jeg anføre et af dem:

«Sommerheden var trykkende ...
Pludselig faldt der regn.
I vellyst skjælved hvert markstrå
og rosernes levende hegn.

Selv blev jeg vidunderlig kvæget.
Det var som i samme stund
der strømmed dråber af balsom
på hjertets stenede grund.

Du tørre, forpinte hjerte,
der holder på at dø,
hvad siger du, om man planted
i dig et elskovens frø?»

Jeg tør ikke påstå, at de digte, som er blit inspireret af søvnens genius, hører til mine beste.

* * *

Mine drømme fik efterhånden for mig en *psykologisk* interesse; for de hadde en egen evne til at afsløre de dybeste lønkroge i min sjæl.

Man siger, at mennesket aldrig kjender rigtig

sig selv. Det er ikke tilfældet, for den betydningsfulde drøm lærer os det. Den fjerner dækket og viser os vore dybeste instinkter, vore hemmeligste tanker.

Jeg har vågnet om morgenen med glædestårer i øiet, når jeg i drømme hadde udøvet en god, modig handling — jeg følte trods dagslysets nøgterne kritik, at spirerne til det ophøiede lå skjult i min sjæl, at de under visse, i drømmen givne forudsætninger vilde ha kunnet udvikle sig . . .

Men jeg har også vågnet i skræk, i skræk over alt det onde, som skjult af dagens overflade lurte på bunden af min natur, som et stygt og slimet dyr dølger sig i havets tangmasser . . .

Der lå i mig alle slumrende muligheder, opdaged jeg, muligheder, som blot vented på en anledning til at udvikle sig til, hvad det skulde være. Jeg kunde bli en helgen, en martyr — men jeg kunde også bli en gemen forbryder.

Mod enkelte af mine bekjendte fik jeg antipati på grund af mine drømme om dem; for *der* optrådte de i sin virkelige skikkelse, uden dagens maske. Og at drømmene hadde været sande, viste deres skjæbne senere . . .

Det er som om sjælen i slumrende tilstand strækker ud sine fangarme for at gribe fænomenet.

Mor påstod, at hun ofte hadde syner, og fortalte mærkelige hændelser, som nok kunde

være værd at gjenfortælles. Hun fik saaledes et varsel, da min yngste bror omkom på sjøen.

Men al denne min optagethed af en oversanselig verden, må væsentlig tilskrives den tid, hvori jeg fødtes. Vi lever i en periode, som til overmaal er træt af det materielle, af en positivistisk filosofi, en snusfornuftig videnskab. Som Kolumbus stirred forskende mod land, speider vi fremad mod nye, ukjendte horizonter.

Vi drømmer om *the bordingland*, grænsen mellem denne verden og en anden, fuld af mysterier.

Der er symboler at tyde, gåder at løse . . .

Vi vandrer alle i hemmeligheder, siger Goethe med rette. Vi er omgivet af en atmosfære, som vi endnu ikke kjender. Vi kjender ikke til alt, som rører sig i den, og hvordan det staar i forbindelse med vor ånd. Såmeget er visst, at i visse tilfælde kan vor sjæls føletråde strække sig ud over deres legemlige grænse og gie os en forudfølelse, ja et virkeligt indblik i den nærmeste fremtid.

Ibsen hadde ligesom Goethe anelser om dette overnaturlige element, om hemmelighedsfulde magter, som griber ind i vor tilværelse. Det kan vi læse ud af flere af hans digtninge, ikke mindst af «Bygmester Solness», hvor han taler om «hjælperne» og de «tjenende ånder».

«Vi er ikke bare jordmennesker,» siger han

et andet sted, «men vi er ogsaa lidt i slægt med himmel og hav.»

Og Camilla Collett var hele livet optaget af sine drømmesyner og fantasibilleder. Hun fortalte mig ofte, at hun var «sanddrømt». Undertiden kunde hun sige: «Idag venter der mig noget ubehageligt,» og før dagen gik, hadde hun fået ret.

Fru Sars, Welhavens åndfulde søster, hadde sat sine og andres drømme i system. Hun holdt regnskab over dem og danned undertiden digtninge af dem, som hun gav navn, og fortalte os som en digter forelæser en ny novelle. «Biskop Neumanns drømme», hed en af disse hendes digtninge.

* * *

Pigerne i mit hjem — troskyldige sjæle fra landet — var som regel fuld af overtro og sagn om huldrer og fossekaller, og «Spå-Alettes« mange hemmelige besøk i kjøkkenet var lidet egnet til at korrigere dem.

En af dem, Lise, som undtagelsesvis var født i byen, udmærked sig ved at spå i kaffegrugget, der undertiden dannet figurer og profiler på koppens bund. Når hun hadde studeret disse nøie, fulgte hendes kjendelse. Ofte

rev hun kaffekoppen fra mig for i den at læse min skjæbne. Var hun i godt humør, og det var hun altid, når hun hadde fået en «stærk kaffidroppe», så spåed hun mig guld og grønne skoge.

«Eg kan se, at du ska' bli præst,» sa' hun. Det var det høieste, hun vidste.

Det var særlig nytårsnat, at pigerne hadde travlt med sine kunster. Vilde man for eks. erfare, hvem der skulde dø i det kommende år, behøved man blot at stille sig udenfor et oplyst vindu og kige ind gjennem gardinet. Den person, som var udpeget af døden, gik da omkring i stuen uden hode, eller han holdt det under armen.

Rædselsfuldt! — Jeg stilled mig en nytårsnat op udenfor kapt. Bentzons vindu for at foretage eksperimentet, — men i siste øieblik veg jeg tilbage. Jeg hadde ikke mod til at afsløre fremtidens hemmeligheder. Uden at ha' læst Schillers digt om gudebilledet i Sais, var jeg ræd for at rammes af samme skjæbne som hans videbegjærlige yngling.

Vi brugte dengang i mit hjem altid talglys. Kom der så en høvlspån i lyset, korsed Lise sig gang på gang istedetfor at ta' lysesaksen og klippe den bort.

Denne høvlspån varsled noget ondt, det vidste da hvert barn. En af de tilstedeværende måtte snart dø —

Hørte Lise en hund i nabolaget hyle ved midnatstid, blev hun også så besynderlig urolig og måtte forjage «anfægtelserne» ved hjælp af kaffedroppen. Det betydde jo ligfald i familien.

Herregud, hvem var nu «feig»? — Kanske det var hende selv? Hututu!

At slå hviden af et æg op i et spidst glas hørte på nytårsaften med til en af Lises pligter. Hun vilde se, hvad der næste morgen vilde «komme ud af det». I glasset kunde man da, når man var begavet med lidt fantasi, opdage en række billeder. Viste der sig et hus eller et skib, blev den gamle Lise rigtig munter, for det betydde, at hun snart skulde blive gift og få både hus og gård og komme til at gjøre lange reiser. —

Så viste det første, spæde glimt af månen sig på himlen. Lise betragted nytårsny gjennem den hule hånd med en ængstelig mine, som om det var en skrækindjagende komét . . . Af nytårsny afhang jo så meget, både veir og vind og menneskeskjæbner . . .

Hun gik i de dage altid med en skilling i hånden, og hver gang hun fik øie på nytårsny, rakte hun skillingen frem. Så vidste hun, at hun ikke vilde komme til at mangle penger det år.

Hun lærte mig også, at jeg skulde slukke lyset i stuen, dreie mig tre gange om og så

pludselig betragte nytårsny — men hvad jeg skulde opnå ved dette eksperiment, har jeg desværre glemt. —

Jeg syntes ofte så synd i vore piger . . . De hadde ikke pigeværelse — det brugtes ikke dengang — de måtte sove ud i det kolde kjøkken på en slagbænk eller i et åbent rum under selve kjøkkenbordet.

Og arbeide måtte de, fra den tidlige morgen kl. 5 til sent på aften. Dog lod de til at være glade og fornøiede, og de holdt alle af mor, der ivrigt deltog med dem i det huslige stræv.

Fik de lov hver anden eller tredie søndag, kom de til mors forundring straks hjem igjen. De kjendte ingen i byen, sa' de, og de likte ikke at drive alene om i gaderne. Det var best at være «hjemme».

Når en pige skulde «vandre» (forlade vort hus for at tjene andetsteds), var jeg ofte så tung om hjertet. De var for os børn mere venner end tyende; vi gav dem det fortrolige «du» og fik det igjen. Vi syntes, at de ligesom hørte med til familien; de hadde tilfulde vist, at vore glæder og sorger også var deres. Grunden til, at de forlod os, var som regel håbet om en høiere løn eller mindre strengt arbeide end i vort hjem.

Da Marie, en yngre pige med usædvanlig vakre, sorte øine, reiste, var jeg især bedrøvet.

Hun hadde opholdt sig en tid i Kjøbenhavn, og hendes sprog hadde der fået en let dansk accent, som vi børn fandt meget klædelig.

Jeg var ude i kjøkkenet, da hun sa' farvel. Mor udbetalte hende de få skillinger, hun hadde tilgode af sin løn . . . Hun begyndte da at græde og takked for «alt godt, hun hadde nydt i huset».

Hurtig sprang jeg ind på salen for fra vinduet at se hende endnu engang. Aftenen var stille og månelys . . . Hun listed sig langsmed husrækkerne med sin bylt i hånden (nogen kommode eied hun ikke; det var for pigerne en luksus dengang), og så stod hun med ét stille, vendte hodet og så sig tilbage.

Stakkers Marie! — Jeg vidste, at hun var forældreløs og hadde ingen slægtninge . . . Det var en tung gang, hun gik, for at spise sit brød, fattig og alene, mellem fremmede . . . Mine beste ønsker fulgte hende . . .

Jeg bad Vorherre om, at hun maatte finde et herskab, som vilde være rigtig snil mod hende.

* * *

På Laksevåg, på den anden side af fjorden, bodde en god bekjendt af far, bagermester Berentsen (en bror til vor gamle skolemesterske).

Forholdet mellem ham og far var oprindelig af forretningsmæssig natur; han hadde aktier i fars lille skib. Siden blev det ret venskabeligt.

Når der fra udlandet kom brev fra far, måtte jeg straks sætte mig i båd og ro over til bagermesteren for at fortælle, hvordan det gik «Svalen» på dens flugt i fremmede havne ... Og disse ærinder var mig ikke ukjærkomne; jeg vidste forud, at bagermesteren vilde belønne mig med en stor kage, fuld af korinter; det kunde også hænde, at han gav mig en skilling eller to.

Om søndagen inviterte han ofte mig og min bror, især om høsten, når bærrene var modne.

Jeg kunde ikke rigtig like bagermesteren — det var en liden, indskrumpet, underlig feminin mand, med et altid flygtende blik — men jeg holdt meget af bagergaarden. Det venlige, hvidmalte hus lå nede ved sjøen, omgivet af haver.

Her var alt, som et guttehjerte sætter pris på. Et duehus, en stor gynge, en brygge med en liden båd, som vi fik lov at benytte, bær i massevis og blomster, både roser og liljer og tulipaner.

Og bordet stod altid fuldt — hvad der ikke mindst lokked mig — af delikat thebrød, flødeboller og smørkringler, bagerens egne produkter.

Straks jeg trådte ind i butikken og kjendte den behagelige duft af ferskt brød og ferske kager, kom jeg i feststemning. Men i butikken blev jeg ikke længe. Efter at ha' hilst på

bageren og hans kone (han, den gamle pebersvend, hadde pludselig giftet sig), sprang jeg ned i haven, hvor duerne kurred, gyngen vinked og bærrene hang i fulde klaser.

«Du må ta' så mange stikkelsbær og vinebær som du vil,» hadde bagermesteren sagt, «men du må love mig ikke at røre jordbærbedene; de er endnu ikke rigtig modne, skal jeg sige dig.»

Jeg spiste af hjertenslyst stikkelsbær og vinebær, mens jeg hele tiden som mod min vilje skotted hen til jordbærrene, som keg rødmende frem bag de grønne blade og sendte sin aroma imod mig. Endelig blev fristelsen for stor. Jeg *måtte* smage ét af dem — bare et eneste — for at undersøge, om de virkelig var umodne.

Nei, hvor det smagte! Det var så sødt, at det smelted som sukker i munden . . . Hvor kunde dog bagermesteren narre mig slig! Han trodde virkelig, at jeg var dummere end jeg var . . . Og så et til, et ganske lidet! Det var endnu sødere og saftigere . . . Og så et til — men heller ikke mere!

Tilslut holdt jeg op at tælle bærrene, jeg tog, og jeg er ræd for, at jeg i min grådighed hadde spist op hele bedet, hvis jeg ikke var blit forstyrret.

En ung, usædvanlig smuk dame nærmed sig bedet, hvor jeg stod . . . Hun var klædt i en lys sommerdragt af et fremmed, elegant snit,

og den gule stråhat med blomsterguirlanden passed så godt til hendes mørkebrune hår. Og hvilke strålende, livsglade øine hun hadde! Og hvilket smil! — Det var som om hun kasted solskin over hele den gamle have.

Jeg flytted mig uvilkårligt. Uden at ændse mig, begyndte hun at spise af de forbudte jordbær. En trost fløi forbi; hun kasted leende et bær efter den . . Og så smånynned hun for sig selv . . . Det lød som en dansemelodi —

Hvem kunde det dog være? Jeg var ikke vant til at træffe slige glade skjønhedsåbenbaringer hos den jævne bagermester.

Det viste sig at være vor berømte skuespillerinde *Lucie Wulf*, en slægtning af bagerens hustru (der som fru Wulf var født Johannesen). Uventet var hun kommet på visit og blev naturligvis modtaget med åbne arme . .

Aftensbordet blev meget gemytligt. «Lucie» spøgte og lo hele tiden. Hun var nok i det daglige liv ligeså munter og vittig som på scenen. Tilslut fortalte hun på sin sprudlende vis nogle komiske, lidt vovede anekdoter, som vakte stor munterhed. —

Jeg har skildret enkeltheder ved bagergården på Laksevåg, men hvordan skildre min stemning ved disse korte sommerbesøg? Lykken over at være sluppen løs fra den kvalme by, lykken ved at være fri for skoletvang og lektier, duften af blomsterne og den sterke kruse-

mynte, den milde sommerluft, som klapped mine kinder og lagde sin glans over landskabet, udsigten over Puddefjorden til Askøen i det fjerne? Alt var henrivende . .

Og så turen frem og tilbage over fjorden! Tilbageturen var måske den skjønneste . . I stavnen på den store båd satte fløtmanden — når det led mod høsten og aftnerne skummred — en rød lanterne, der tegned ligesom en bred, skjælvende ildlinje i det mørke kjølvand. Og mens bleke stjerner viste sig på himlen i øst, tændtes lysene i byens huse, det ene efter det andet . . .

Jeg speided efter vort eget hus, som jeg så tydeligt kunde se fra båden ligge høit oppe på bakken ved siden af konsul Mohrs hus . . Også der var lys på «baksalen» . . . Der sad vist mor og læste efter al dagens stræv i sin bibel, som hun pleied, mens hun vented på os. —

En af de siste dage i julen gav Berentsen et selskab, hvortil vi alle blev budne. Mor tog dog ikke med. Udpræget huslig som hun var, foretrak hun at blive hjemme. Hendes glæde var, at vi andre glæded os.

I selskabet var der både børn og voksne. Jeg la' mest mærke til dem i min egen alder, særlig til et par af den bekjendte kaptein Prahls vakre småpiger og sønnerne af kjøbmand Gjertsen, som bodde tæt ved Berentsen. Disse Gjertsens gutter var så snille, og jeg

lærte dem senere nøie at kjende, især da Borre, som desværre døde i en forholdsvis ung alder.

Aftensbordet var rigelig dækket. Det fine thebrød og julekagerne gjorde sig især gjældende; men vi var jo også hos en bager. Forresten mangled der ikke mere solide delikatesser; vi fik både «syltelabber» og «nagelkjød» og «rullepølse».

Ved min kouvert lå et lidet julebrød, hvorpå forbogstaverne i mit navn var tegnet med hvidt strøsukker . .

Hvor det smigred min barnlige forfængelighed! Jeg beundred over al måde de «søde» initialer, og beslutted mig til ikke at spise af brødet, men bringe det urørt hjem med til mor, for at også hun kunde få beundre kunstværket. —

Efter aftensbordet fik de ældre hjemmelavet punsch, de unge limonade. Stemningen blev høist livlig . . Så hørte jeg med ét musik . . . Skulde der danses? Mine fødder begyndte at trippe af forventning.

Nei, det var bare madam Rummelhoff, en bred Magdeloneskikkelse med et mærkeligt hovedtøi, fuldt af silkesløifer og kunstige blomster, som klimpred så småt på guitaren, som hun hadde bragt med sig.

Men nu stimled alle om hendes mand, den gemytlige garvermester, som hadde over skaldepanden en sort, hjemmelavet kalot, der nærmest

ligned en turban — og bad ham indtrængende om at synge, for det gjorde han så pént. Der var ingen på hele Laksevåg, som hadde hans stemme, det var visst og sandt.

Og garvermesteren lod sig ikke nøde: «Ka' ve' dokker ha' så?» spurgte han, smilende af velvilje og punsch, idet han løfted på turbanen. Man bad om «Skjærslibervisen» — for den var så morsom.

Garvermesteren rømmed sig, satte sig i positur og begyndte at synge til Magdelones værdige akkompagnement:

«Jeg er en skjærslibermand,
jeg kom fra Saksenland.
Jeg spiller på alle
skjærende instrumenter.
Hør min saks!
Klip, klip! Klipnakker klippes her.
Klip, klip! Klipfisk og fiskeskjær!
Klip, klip! Klippe kupon er flot.
Klipfisk svømmer i smørsaus godt.

Jeg er skjærslibermand,
jeg kom fra Saksenland.
Jeg spiller på alle
skjærende instrumenter.
Hør, min kniv!
Skjære havre til «Sorte hest»;
Skjære skinke, det kan jeg bedst.
Skjære over den ene kam
ven og fiende, det er en skam.»

Garvermesteren viste sig at være en god skuespiller. Han ikke bare sang, men han

agerte også, idet han helt gik op i skjærsliberens rolle, gjørende fagter med hænderne, som om han dreied et hjul og slipte knive og sakse på hjulet. Og hans livlighed virked dobbelt komisk mod Magdelones ubevægelighed; hun besørged nemlig akkompagnementet med en gravmine som om det var hende en tung pligt.

Alle lo og klapped, mens man nynnende gjentog omkvædet:

«Klip, klip,
klip, klip!»

Tilslut måtte garvermesteren give sangen *da capo;* men da blev han så ivrig, at han var nærved at tabe turbanen.

Ungdommen forlangte så at leke. Vi begyndte med at «sidde på forundringsstolen». Det blev min tur at sidde først. Men da en af de kvikke småpiger undred sig over, at jeg hadde så «stort hode og så lite vet», blev jeg ganske fornærmet og følte trang til at forlade selskabet.

Værtens søster, vor gamle skolemesterske, lod til at være ligeså træt af «forundringsstolen» som jeg. Hun kunde ikke udstå panteleke, hvor der var så megen «kyssen og smasken». Hun foreslog, at vi skulde vælge «ringen», for det var da en uskyldig og respektabel fornøielse.

Vi satte os alle i en rundkreds midt i stuen. En guldring, som en af damerne lånte os, blev

trukket på en seilgarnssnor, som enhver af de siddende holdt i hånden. Kunsten bestod nu i at skjule ringen for den person, som stod i midten af kredsen, og hvis opgave det var at fange den på dens mystiske vandring langs seilgarnssnoren, hvis ende var bundet sammen, så at ringen ikke kunde falde ud.

Og mens ringen smutted fra hånd til hånd, pludselig glimtende i lyset med sit guld og igjen sporløst forsvindende, når vedkommende vilde gribe den, sang hele selskabet den gamle remse:

«Den, som ringen
nu vil have,
den må nøie passe på,
passe på,
passe på,
at han og kan ringen få.»

Jomfru Berentsens fine, skarpe røst overdøved de andres. Hun sang langsomt og høitideligt, som om det var en salme, hun foredrog.

Siden lekte vi — trods jomfruens protest — «blindebuk«, at falde i brønden, og andre panteleke. Det blev en ren Holbergs «Julestue». Der er tradition i Bergen.

Da panterne skulde indløses, blev jeg flere gange dømt, først til ligesom Arv at sige én i selskabet, den halvgamle jomfru Lahn, «en høflighed og en uhøflighed».

Men jeg skilte mig ikke fra denne opgave så godt som Holbergs Arv, der først gjør

Jeronimus «en kompliment med ansigtet, siden en bagvendt med rumpen».

Jeg sa nemlig til jomfruen: «De ser så snil og pén ud; det undrer mig, at De endnu ikke er blit gift,» hvad der indbragte mig et forbistret øiekast fra den falmede skjønhed, mens de omstående fniste.

Siden blev jeg dømt til at gå op på mørkeloftet og tælle stjerner sammen med en kraftig, halvvoksen pige med fregner og rødt hår ... Jeg syntes slet ikke om hende. Hadde det været med en af Prahls småpiger, ja det hadde været noget andet... Men her gaves ingen pardon!

Da jeg kom op på mørkeloftet, slæbt afsted af hendes stærke hånd, så jeg gjennem gluggen, at himlen var ganske overskyet.

«Der er ingen stjerner,» sa jeg og vilde gå ned igjen.

«Nei, vent lidt, vennen min! ... Her er så deilig mørkt, her kan vi kysse hinanden,» og skjønt jeg stritted imod, holdt hun mig fast og gav mig flere smækkys.

«Smagte det godt?» spurgte hun, leende af min fortrydelse.

Jeg svared ikke, men tørred mig omhyggeligt om munden.

«Kan du danse?» sa hun efter en pause.

«Ja, det kan jeg.»

«Så tar vi os en liden trippevals her i mørket ... Det er så morsomt.»

Hun la' armen om mit liv og dreied mig rundt mellem gamle kasser og kister, som jeg stødte mit knæ imod.

«Men du kan jo slet ikke danse, Tusse-Pér,» sa' hun og stødte mig pludselig fra sig.» Du må aldrig lyve; det er en stor synd, ved du.»

Da vi kom ned igjen til de andre, begge røde i hodet, fulgte en scene aldeles som i «Julestuen».

Husets Jeronismus spurgte os, hvorfor vi hadde været så længe borte. Der var endnu mange panter at indfri. Og den rødhårede vildkat svared da omtrent som Pernille, idet hun skjælmsk skotted hen til mig:

«Ja, Fatter, der var mintro en hel Hoben Stjerner paa Himmelen.»

Jeg kunde havt lyst til at ruske hende i de ildrøde lokker. En frækkere tøs hadde jeg ikke truffet på.

Når jeg siden som voksen mindtes denne bergenske «Julestue», slog det mig, hvormange scener og figurer Holberg må ha' fået fra sin fødeby.

Den hjemlige kritik har ikke været opmærksom nok på dette punkt. Det var en interessant opgave for en norsk literaturhistoriker at undersøge og påvise de spor, som Holbergs opvækst i Bergen har sat i hans komediedigtning.

*
* *

Som tidligere sagt, betragted far teatret som et syndigt sted, men mor, der var ham så ulig i alt, delte ikke hans pietistiske anskuelse.

Hun hadde været i teatret — en eneste gang — og da opførte man «Svend Dyrings hus» af Hertz. I parentes sagt var det dette stykke, som danned udgangspunktet for samtalen mellem Ibsen og hans senere hustru, da Ibsen første gang var i selskab i hendes hjem.[1]

Frøken Susannah Thoresen hadde netop seet stykket, som hadde grebet hende stærkt, og hun fandt her, uden at vide det, et emne, som interesserte digteren levende. (Den danske kritik har som bekjendt påstået, at Ibsens «Gildet på Solhoug» er stærkt influeret af Hertz' berømte skuespil.)

Overrasket hørte han på den unge piges træffende bemærkninger over stykke og spil. Deres literære sympatier gik i samme retning, og de mærked med glæde den forståelse, som udvikled sig mellem dem. —

Mor kunde aldrig glemme «Svend Dyrings hus». På hendes naive sjæl, ukjendt med al kunst og teaterteknik, gjorde stykket et indtryk, som om det var en *virkelig* oplevelse . . . Hun forstod ikke at skjelne mellem sandhed og digt og blev på en vis den ideale tilskuer, som forfatteren higer efter.

Scenen, hvor fru Hedvig viser sig for den

[1] Meddelt mig af fru Ibsen.

onde stedmor og klager over sine små børns mishandling, hadde især rørt hendes moderhjerte. Et par af fru Hedvigs replikker i denne scene hadde brændt sig ind i hendes hukommelse, og når hun fortalte os om stykket, sa' hun frem dette vers:

«Jeg levned efter mig bløde senge,
og se, på strå har du kastet mine drenge.
Jeg levned dem klæder af silke små.
Hvi lader du dem i vadmel gå?»

Vi lytted åndeløs og bad mor fremsige verset pålny.

Uden at ville det eller tænke derpå, gav min huslige og uliterære mor stødet til, at min dramatiske interesse vaktes. Ofte drømte jeg om «Svend Dyrings hus» og om, hvor deiligt det måtte være at komme i teatret. Jeg kjendte jo godt det gamle «Komediehus» nede på Engen, som jeg passerte næsten hver dag, og jeg undred mig over, at al denne kunstens herlighed kunde indesluttes bag disse lave, smudsige trævægge . . .

Hvor jeg senere skulde komme til at elske dette stygge «Komediehus», aned jeg ikke dengang . . . Det blev *min* verden, målet for mine skjønhedslængsler — det eneste sted, hvor jeg følte mig fuldt ud lykkelig.

Så fik jeg se Justus' dukketeater og fik lov til at leke med det. Min lidenskab fik her næring, ikke alene ved leken, men ved min

kammerats begeistrede snak om de skuespil, han hadde seet opført.

Hvordan skulde jeg dog slippe ind i helligdommen?

Om aftenen listed jeg mig rundt om teatret, så med hungrige blikke på det tilstrømmende publikum og studerte — plakaten, som var opslået på hjørnet.

Gjennem personernes navne og stilling og stedsangivelsen fik jeg en idé om stykkets indhold. Det smagte af fugl. En sulten kunstner, som istedetfor at få en god dinér tillivs, nøies med at studere spisesedlen og svælge i indbildte gastronomiske nydelser, må ha' lignende fornemmelser som jeg dengang.

Så begyndte jeg at spare... Når jeg før eied en skilling, anvendte jeg den til «snop». Nu lagde jeg den med en høitidelig mine ned i den røde lerbøsse, mor hadde foræret mig. Det var så morsomt at ryste bøssen i hånden og høre pengene ringle derinde.

En god dag knuste jeg den og fandt til min behagelige overraskelse, at jeg nu var eier af en hel ort (24 skilling), akkurat den sum, som en ordentlig plads i teatret kosted.

Hurra — nu var jeg ovenpå!

Næste søndag skulde man give «Tordenskjold» af Blom (det skulde være sligt «kjækt» stykke, fortalte Justus), og jeg bestemte denne dag til min entré i kunstens tempel.

Jeg kom længe før tiden og indtog min plads i baggrunden. I feberagtig spænding sad jeg der og betragted med store øine salen og det pyntede publikum, som efterhånden fyldte den.

Orkestret begyndte at spille, og de deilige, nationale melodier (vistnok af «Fjeldeventyret») bevæged mig dybere, end orgelbruset i kirken nogensinde hadde formået det.

Jeg stod i den naive tro, at rampen var scenen, hvor skuespillerne skulde optræde, og at det malede fortæppe var en fast væg. Hvor forundret blev jeg ikke, da denne væg pludselig gik i veiret, og et landskab, et virkeligt landskab med huse og grønne træer, med sjø og fjeld viste sig for mig. Det måtte gå til med hekseri.

Betaget bøied jeg mig frem for at se bedre. Å, hvor det var vidunderlig deiligt! Og nu kom personerne ind, og de både talte og sang...

Og så optrådte helten selv, Tordenskjold, staut og vakker som jeg hadde tænkt mig ham, og han bar guldgaloner på sin blå dragt... Jeg kunde ikke høre alt, han sa', da jeg sad så langt borte — men jeg forstod, at det var varme, patriotiske ord, og mit hjerte begyndte at banke.

I stykket optrådte et guttekompagni, som den gamle major morer sig med at indeksersere. Et par af disse gutter gjenkjendte jeg fra gaden... Hvor jeg misundte og beundred disse

små korister! De fik lov at færdes på scenen, mellem virkelige kunstnere, og det i slig pént soldaterkostume! Hvordan var de kommet til denne hæder? Var der en mulighed for, at også jeg kunde få være med?

Jeg vendte hjem fra teatret som beruset.

Illusionen, scenens dårende illusion, hadde fanget mit unge hjerte — og skulde fra denne aften af fastholde det for hele livet.

* * *

Den bergenske scenes glanstid var forlængst forbi, da jeg første gang besøgte teatret.

Ingen Ole Bull svang mere sin inspirerende bue over den, og alle dens unge genier, Johannes Brun, Louise Brun, Lucie Johannesen var flygtet til hovedstaden.

Nu var det blot en efterslæt. Men mellem middelmådighederne fandtes endnu en kunstner af høi rang, *Jakob Prom*. Hans slanke skikkelske med den elegante holdning, hans fine, skjønne, strålende ansigt bedåred publikum og mindes endnu af gamle bergensere.

Ibsen, som i sin direktørtid i Bergen hadde lært Prom nøie at kjende, talte flere gange med mig om ham. Ibsen holdt af Prom som menneske og beundred ham som kunstner, ikke mindst hans talents alsidighed. Den ene aften optrådte han som romantisk elsker, den anden

som komisk bonvivant — og var altid lige fuldendt.[1]

Men tilbage til «Tordenskjold!» Da jeg hadde seet dette skuespil, fik jeg blod på tand, som man siger — jeg blev rent teatergal.

Om aftenen, når jeg sad hjemme og skulde lære mine lektier, var det mig umuligt at samle mine tanker om boken; de dvælte altid ved det gamle komediehus nede på Engen, mens jeg betragted vort gamle væggeuhr.

Nu begyndte forestillingen. Nu spilledes ouverturen ... Nu gik tæppet op ...

Men hvordan skulde jeg tilfredsstille denne min ustyrlige lidenskab? Jeg lagde nu og da en skilling i sparebøssen, men det vilde desværre vare længe, inden summen vokste til en teaterbillets størrelse. Sæsonen vilde da efter al sandsynlighed være forbi.

Nei, her måtte findes på en anden udvei. Jeg *måtte* i teatret, eller jeg blev syg.

Af en kammerat hadde jeg hørt at han ofte kom i teatret på en udgangsbillet ... det vil sige, han stilled sig i skumringen op udenfor teaterporten og tigged de personer, som efter første eller anden akt forlod teatret, om deres kontrolmærke, som han da straks gik ind på.

[1] Da skuespiller Proms søn kom til München for at studere ved Polyteknikum der, inviterte Ibsen ham i sit hjem og viste ham i det hele megen godhed.

Der var ikke andet råd, jeg måtte kaste al skam overbord og gjøre som han. Undertiden var jeg heldig, men der var også aftener, hvor det ikke lykkedes mig at kapre nogen billet. Forfrossen og længselsfuld drev jeg rundt teatret, keg op mod de oplyste vinduer og undersøgte de forskjellige indgangsdøre i håb om at slippe ind . . . Og på disse inspektionsture fik jeg flere gode idéer.

En liden sidedør førte således ned til orkestret, og denne dør var aldrig lukket. Jeg gik ned et par trappetrin og kom til en liden gang, hvor jeg gjemte mig. Men der kunde jeg bare høre musiken, jeg kunde ingenting se . . .

Så blev jeg modigere, jeg åbned stille døren og listed mig ned i selve orkestret. Jeg stolte på, at dets medlemmer var for optagne af, hvad der foregik på scenen, til at bemærke den lille frygtsomme gut i krogen. Min beregning slog også til, men kun for den ene akts vedkommende; i den næste blev jeg jaget bort af en blek fyr med langt hår.

Dog jeg gav ikke tabt . . . Der var gudskelov andre indgange. Jeg fandt en dør bagtil, som førte lige ind til scenen, og jeg posterte mig forventningsfuld der.

En aften så jeg en gut komme med en kurv, fuld af nystrøget tøi. Jeg indlod mig i snak med ham, han fortalte mig, at han skulde bringe kurven til en af skuespillerinderne.

Resolut fulgte jeg efter ham ind i kunstens allerhelligste.

Gutten forsvandt i et af de små afklædningsværelser, og jeg stod alene tilbage mellem kulisserne . . . Mit hjerte banked, som om det skulde sprænges . . . Dette var ulovligt . . . Hvad vllde man gjøre med mig, hvis jeg blev opdaget?

Heldigvis lagde ingen mærke til mig . . . Tæppet var oppe, jeg kunde tydelig høre de forskjellige repliker.

I den kulisse, hvor jeg hadde taget plads, sad en skuespillerinde ubevægelig som en støtte og vented på stikordet fra scenen. Hun var så smuk og så prægtig klædt i fløil og silke, med et diadem på hodet. Det måtte sikkerlig være en dronning.

Da jeg i min beundring ufravendt gloed på hende, blev hun nervøs og gjorde en truende bevægelse. Men jeg forstod, at hun ikke hadde ret til at røre sig, og blev rolig stående . . .

Efter aktens slutning listed jeg mig ud igjen, stille og lydløs som jeg var kommet. Men da jeg i næste akt vilde gjentage mit vovede eksperiment, gik det galt. Hadde den skjønne dronning klaget over mig? Nok er det, en gammel, ondskabsfuld maskinkarl faldt over mig med slag og hårde ord og puffed mig tilslut ud gjennem døren.

Det var en skrækkelig aften — men den

nedslog ikke mit mod. For den guddommelige scenekunst kunde man nok tåle lidt prygl. Et par aftener posterte jeg mig igjen udenfor det gamle komediehus og søgte som før at «smite» mig ind. —

I forbindelse med denne ulyksalige teatergalskab stod min lyst til at agere og maskere mig (jeg hadde anskaffet mig både sminke og kridt og sort touche) og til at anlægge forklædninger. I «klædekammeret» hjemme var der garderobe nok, både mænds- og fruentimmerdragter foruden alle de gamle saker, som far hadde kjøbt på auktioner, og som nu kom mig tilnytte.

Jeg klædte mig ud som en sjøgut i busserulle og med en gul sydvest på hodet, eller som en bondegut i knæbukser og rød toplue, og i dette kostume listed jeg mig ud i skumringen og spaserte gjennem gaderne.

Hvor det var morsomt og spændende — næsten som at være på scenen! Og jeg hadde den triumf, at ingen kjendte mig, ikke engang den gamle kurvekone tæt ved vort hus, som jeg førte en lang sladder med.

En høstaften skræmte jeg mor meget. Hun stod alene i kjøkkenet, hvor lyset endnu ikke var tændt, da hun pludselig ser en dødbleg kone i sort dragt svæve forbi som et åndesyn. At det var hendes egen forrykte søn, som hadde kridtet sit ansigt og ifört sig en af

hendes kjoler, aned hun ikke. Først senere fik hun det at vide.

Når jeg sad alene på mit kammers, med det lille knuste toilettespeil fremfor mig på bordet, og sminked og pynted mig, følte jeg mig såre tilfreds. Af sort uld hadde jeg lavet mig en slags allongeparyk, som jeg syntes gav mig en rigtig «majestætisk» air. Jeg ligned en konge ...

I fantasien opleved jeg pány de skuespil, jeg hadde seet — og jeg hadde nu, takket være min foretagsomhed, seet mange: «Cora eller slavinden» — «Den usynlige på Sprogø» — «Hun skal debutere» — «Jane Eyre» (hvor Lucie Wulf optrådte som gjæst) — «Jeppe på Bjerget» — «Gamle minder» etc.

For mig selv spilled jeg de scener, som hadde behaget mig mest, og jeg valgte da altid heltens rolle.

I «Gamle minder» hadde Prom spillet den gamle danser Gérard aldeles fortræffelig, og jeg forsøgte mig nu også i balletten, idet jeg stræbte efter at gjengive hans elegant svævende bevægelser . .

Efterhånden fik jeg en brændende lyst til at bli skuespiller. Det måtte være det herligste i verden at stå der oppe på forhøiningen og henrive tusinder, mens man selv til overmål var fyldt af digterens stemning. —

Sommeren 1880 hadde jeg den lykke at leve sammen med Ibsen i Berchtesgaden. Vi var

ganske alene; fru Ibsen og søn opholdt sig i Norge. På vore spaserture i Berchtesgadens omegn eller i de lange aftener hjemme i hotellet hadde vi mangen fortrolig passiar.

Engang fortalte jeg Ibsen om min opvækst i Bergen, om min skolegang og alle mine teatersorger etc. Da jeg skildred i enkelthederne de slag og spark, jeg hadde fået af den gamle maskinkarl, lo Ibsen og sa': «Ja, De har sandelig lidt for Deres kunstinteresser,» men da jeg så skildred ham min bedrøvelse over, at mine sceniske kunstnerdrømme måtte briste, sa' han pludselig alvorlig:

«Det var rigtig en lykke for Dem — for en vanskeligere og utaknemmeligere stilling end skuespillerens gives der neppe.»

* * *

Det siste skoleår!

Kan jeg nogensinde glemme det? I vemodets skjær, vekslende og stemningsfuldt ligger det for min erindring — en april i smil og tårer ...

I den tyske time gjennemgik Låding med os flere af den tyske literaturs mesterværker, Schillers «Wilhelm Tell», Goethes «Hermann und Dorothea» etc. Det var herlige stunder ... Jeg hører endnu Låding deklamere af «Wilhelm Tell» med sin smukke stemme:

«Es lächelt der see,
er ladet zum bade.
Der knabe schlief ein
am grünen gestade.»

Jeg foretrak allerede dengang Goethe for Schiller ... Hans «Hermann und Dorothea», denne borgerlige idyl ved Rhinen, der får ligesom forhøiet relief ved den fremmede form i græske heksametre, greb mig som musik og gav i sjælen en lang, bevæget efterklang.

I min glæde over disse literaturtimer blanded der sig dog en sørgmodig følelse. Jeg vidste, at hver time kunde blive den siste. Far hadde nemlig ladet nogle ord falde om, at det var nu på tide, at jeg toges ud af skolen for at komme ind i en eller anden forretning og selv «tjene mit brød».

På én gang ramled alle mine barnlige luftkasteller.

Jeg hadde afsky for handelen, og dog vilde far tvinge mig ind i den. At han ved valget af denne livsstilling kun tænkte på mit eget beste, tvivler jeg ikke om. Han ræsonnerte som så: «Bedre én fugl i hånden end ti på taget.»

En af mine klassekammerater skulde også forlade Lådings skole, men for at gå over til en anden og bedre: latinskolen. Hans forældre hadde pludselig bestemt ham til studierne — studierne, min egen stille drøm og forhåbning.

Hvor jeg misundte denne lykkelige kamme-

rat! — Men hvorfor kunde jeg ikke få lov at følge ham? Jeg var ligeså begavet som han — han sad altid nedenfor mig i klassen — og jeg hadde større lærelyst.

Var mine forældre så fattige? Eller indbildte far sig, at jeg hadde særlige anlæg for forretningslivet? Jeg var dog så upraktisk som nogen — — —

Jeg kunde ikke tænke mig noget større og deiligere end at sidde hele min ungdom lyttende ved lærerens fødder og indvies i historie og kunst, i alle literaturer, de klassiske som de moderne ... Jeg hadde en tørst efter kundskab og ånd, efter skjønhed i livsførelsen ...

At leve for studierne måtte være som at ånde på et høit fjeld, fjernt fra dalens hverdagsstræv, i et renere og friskere luftlag ...

Hver dag vilde ligesom udfolde min sjæl mere og mere, berigende den med en ny viden, der forklared livet og gjorde det skjønnere og indholdsrigere — og nu skulde jeg isteden stænges inde på et handelskontor og bare høre snak om sild og salt og tørfisk.

Det var ikke til at holde ud.

Når jeg på gaden traf «rosinstilkerne» (så kaldte man i Bergen latinskolens fintbyggede elever), der gik forbi mig, pent klædte, spøgende og leende, med de lærde bøker under armen, blev jeg så underlig vemodig ...

For en forskjel der dog var i verden! Men *hvorfor* eksisterte denne forskjel? Var det ret?

En dag overvælded bevægelsen mig, og jeg måtte ty ind i et portrum for at skjule mine tårer . . .

Heldigvis er guttesindet meget elastisk, og just i disse dage fandt jeg en trøster, som lod mig glemme alle gjenvordigheder. Trøsteren var et — leiebibliotek.

I nogen tid hadde jeg gjennemgået lektier med en liden, doven gut i nabolaget og derved tjent mig penger, næsten en daler — den største sum, jeg hidtil hadde eiet.

Hvordan skulde jeg nu anvende denne sum? Min teaterlidenskab og min lyst til romanlæsning kjæmped med hinanden. Hvem skulde gå af med seiren?

Tilslut blev jeg rent snusfornuftig og ræsonnerte som så: «For disse penger kan du blot gå i teatret et par gange, men hvis du abonnerer i et billigt leiebibliothek, kan du få låne skuespil og romaner *hele* vinteren. Hvad nydelse blir ikke det?

Dagen efter lod jeg mig høitidelig skrive ind som abonnent hos boghandler Michelsen, der bodde ikke langt fra os, ved Kalmargjærdet, og forsynet med Eugene Sues «Paris' mysterier» (bare titelen gav mig en vellystig gysen), ilte jeg hjem for at kaste mig over mit bytte.

Hidtil hadde jeg kun læst romaner i ny og

næ — det var vanskeligt for mig at få fat i et eksemplar, og far passed desuden strengt på. Men nu var far heldigvis på reise, så jeg kunde uhindret følge min lyst.

Næsten hver dag forlangte jeg en ny bok. Jeg syntes, jeg burde ha' valuta for mine udlagte skillinger . . . Den snille jomfru i bokladen så forundret smilende på mig: «Men har du allerede klaret at læse ud den tykke roman?»

Disse ture i skumringen til Michelsen står endnu så tydeligt for mig. Med boken i hånden sprang jeg forbi Kortegården *(Corps de garde)*, og et øieblik efter stod jeg i leiebiblioteket. Det var tøveir, som det oftest er i Bergen, gaden var fuld af hårde sneflekker, der tinte, og de første gaslygter lyste omkap med de første stjerner. Over det hele lå et stemningens rige skjær, som endnu i mindet fortryller mig . . .

Hvor jeg følte mig lykkelig, når jeg sad alene på mit kammer og drømte over mine romaner! Glemt var min rædsel for kontorlivet, min længsel efter latinskolen, alt, alt . . .

Å, du fantasiens høie gudinde, jeg kunde ha' lyst at skrive en hymne til dig, fordi du forskjønned og mildned mit sidste skoleår! Uden den svalende viften af dine vinger hadde jeg følt dets bitterhed for tungt . . . Du lod mig glemme virkeligheden og den fremtid, som jeg grued for . . . Du satte en valmuekrans på min

pande og bar mig op mod det elysium, hvor alt er lys og lykke ... Af hjertets fylde takker jeg dig, du fantasiens høie gudinde! —

Af de romaner, jeg slugte, mindes jeg især den svenske forfatterindes, fru Carléns, «Rosen på Tidseløen» og «Et handelshus i skjærgården». Den sidste henrev mig aldeles. Jeg fulgte personerne og deres skjæbne med endeløs deltagelse . . .

Min smag har ikke været ilde, for i fru Carléns værker er en slig poetisk kraft og dramatisk handling, at man den dag idag kan læse dem med udbytte.

Og så Walter Scotts noveller med de romantiske begivenheder fra Skotland, et land, som minder så meget om Norge! Og Marryats, som alle gutter dengang holdt så meget af! «Peter Simple», «Børnene i nyskoven» etc.

Da jeg læste «Børnene i nyskoven», måtte jeg gå tilsengs, inden jeg kom til enden, som jeg var meget spændt på. Om natten drømte jeg så fortsættelsen, og hvor forundret blev jeg ikke om morgenen, da jeg slog op i boken, ved at opdage, at min drøm passed med den virkelige slutning.

Apropos Marryat! — Under mit ophold i Rom fik jeg af frøken Estance Steen (søster til statsministeren) en indbydelse til the, en indbydelse, som glæded mig meget. Frøken Steen var en elskværdig og begavet dame, intim ven

af Ibsen og frue, hvis fortrolige hun hadde været i forlovelsestiden. Ibsen sendte hende også senere som minde om hine lyse dage et eksemplar af «Gildet på Solhoug», hvormed fulgte et digt til hende.

Frøken Steen bodde i et lidet hotel, fuldt af engelske gjæster. Efter bordet forestilled hun mig for en af disse: miss Marryat.

Jeg studsed ved navnet og betragted den gamle frøken, som, idet jeg bukked for hende, løfted imod mig en liden, ilter moppe, hun bar på. Moppen syntes om mig (følte den sympatisk, at jeg var en stor dyreven?) og slikked mig på hånden — og øieblikkelig blev damen, der hidtil hadde været ret reserveret, lutter smil og imødekommenhed.

(Senere erfared jeg, at frøkenen brugte denne moppe til at sondere nye bekjendtskaber. De folk, som moppen viste uvilje, indlod hun sig ikke med; hun påstod, at moppens instinkt var finere end al menneskekløgt.)

Da jeg hørte, at miss Marryat var en datter af den berømte romanforfatter, måtte jeg sige hende, hvor hendes fars bøker hadde glædet mig, dengang jeg var barn. Hun fortalte mig så flere pudsige træk om ham.

En dag, da Marryat som gammel mand sad alene og læste i sit bibliotek, hørte datteren ham med ét le så høit og hjerteligt, at hun gik

ind til ham for at spørge om grunden til hans store munterhed.

«Å, jeg har fundet en bok,» sa han, «som er så utrolig morsom.» Og han lo igjen, så tårerne trilled ham af øinene.

Hun kasted et blik på boken: «Men kjender du ikke *den*, far? Den har du jo selv skrevet.»

Den gamle digter husked det ikke mere. —

Far vendte hjem. Nu skulde det endelige valg af min fremtidsstilling tages . . . Min religionslærer, pastor Mowinckel, hadde talt med far og sagt ham, at jeg efter hans mening burde ind paa latinskolen. (Låding holdt sig, underlig nok, passiv i dette for mig så vigtige spørgsmål.) Pastoren fandt, at jeg holdt så af boken og var så lærenem. Og hvis far ikke hadde råd til at koste mig på latinskolen, kunde der måske skaffes mig en friplads.

Et stort håb blussed op — for at dø.

Mor kjæmped af al sin kraft for pastor Mowinckels idé (kun var som de fleste mødre ærgjerrig på sin søns vegne), men far hadde sine store betænkeligheder — og *han* seired.

Det blev bestemt, at jeg skulde puttes ind på et kontor.

Jeg var fortvilet — et barn kan sørge dybere og stærkere, end nogen aner — men jeg talte ikke til nogen om min sorg. Jeg bar den for mig selv. Hvad nytted det desuden at

klage? Det vilde slet ikke kunne forandre situationen.

Jeg var blot vel fjorten år, da jeg mod min vilje blev taget ud af skolen.

Tæppet gik ned for min barndomstid, der trods enkelte skygger måtte betragtes som et lystspil. Nu begyndte det alvorlige drama. Jeg stødtes ud i verden for at tage *min* andél af livets arbeide og livets kampe.

JOHN PAULSEN

REISEN TIL MONACO	(1909)	Kr. 3.80
MIN FØRSTE SOMMER I KJØBENHAVN	(1908)	„ 3.25
SAMLIV MED HENRIK IBSEN	(1906)	„ 3.50
BERGENSKE ORIGINALER	(1904)	„ 2.75
ERINDRINGER, sidste Samling	(1903)	„ 3.50
DEN LILLE FRU THEA, Fortælling	(1902)	„ 3.25
ENKENS SØN, Fortælling	(1901)	„ 3.00
NYE ERINDRINGER	(1901)	„ 3.50
MINE ERINDRINGER	(1900)	„ 4.00
JULEHISTORIER	(1899)	„ 3.50
KUNSTNERNATURER, Fortællinger	(1895)	„ 3.25
NYE MELODIER, Digte	(1894)	„ 2.00
STEDBØRN, Fortællinger	(1886)	„ 3.75
EN DIGTERS HUSTRU, Fortælling	(1884)	„ 5.00
MODERNE DAMER, Kristiania-Billeder	(1883)	„ 3.25
FAMILIEN PEHRSEN, Fortælling	(1882)	„ 4.50
DOROTHEA, Fortælling	(1877)	„ 2.25
SJØDRONNINGEN, Fortælling. 4. Oplag	(1876)	„ 1.00

CENTRALTRYKKERIET KRISTIANIA